

ULUSAL KIRSAL KALKINMA STRATEJİSİ-IV (2024-2028)

“Potansiyelimiz büyük,
hedeflerimiz büyük.
Güçlü Türkiye’nin yolu
güçlü tarımdan geçer.”

“Çiftçimiz, üreticimiz,
yetiştiricimiz, orman
köylümüz, balıkçımız
hep birlikte Türkiye
Yüzyılı’nı omuz omuza
inşa edeceğiz.”

Recep Tayyip ERDOĞAN
T.C. CUMHURBAŞKANI

ÖNSÖZ

Dünyada yaşanan jeopolitik gerilimler ve ekonomik dalgalanmalar, küresel tedarik zincirinde meydana gelen kırılmalar, yaşanan Covid-19 salgını, 6 Şubat 2023’de yaşadığımız büyük depremler ile su, gıda ve enerji krizleri ülkemizin kırsal kalkınma sürecini de etkilemiştir.

Günümüzde artan nüfus nedeniyle verimli tarım alanları ve su kaynaklarının giderek azaldığı, denizlerin kirlendiği, iklimlerin değiştiği, hava olaylarının öngörülemez hale geldiği bir süreç yaşanmaktadır. Bu süreçte toprağın, suyun ve tarım alanlarının stratejik önemi de artmıştır.

Kırsal kalkınmanın tarımsal üretimi artırma yanında, çevresel sürdürülebilirlik ve doğal kaynakların korunması gibi önemli hedefleri de bulunmaktadır.

Tarımsal faaliyetler, su kaynakları, toprak verimliliği ve bio-çeşitlilik gibi doğal kaynaklar üzerinde büyük bir etkiye sahiptir. Bu nedenle, tarım uygulamalarının çevresel etkilerini azaltacak ve doğal kaynakların korunmasını sağlayacak yöntemlerin geliştirilmesi ülkemizin geleceği için de büyük önem taşımaktadır.

Kırsalda yaşayan insanların yaşam standartlarını yükseltmek için altyapı sistemlerinin iyi olması gerekmektedir. Kırsal kalkınma ile ekonomik faaliyetleri destekleyerek kent ve kır arasındaki dengesizlik azaltılacaktır. Ulaşım ağlarının genişletilmesi, su ve enerji altyapısının iyileştirilmesi, eğitim ve sağlık hizmetlerine erişimin artırılması, kırsal kalkınmayı destekleyen stratejiler arasındadır.

Eğitim, mesleki eğitim ve teknolojik yeniliklerin kırsala yayılması, insanların ekonomik faaliyetlerde daha etkin ve verimli bir şekilde yer almalarını sağlar. Kırsal girişimciliği teşvik etmek ve yenilikçilik kültürünü yaymak, kırsal ekonomilerin çeşitlenmesine ve sürdürülebilir büyümeye katkı sağlayacaktır.

Ülkemizde kırsal kalkınma, çok disiplinli politika alanı olarak benimsenmiştir. Kırsal kalkınma politikalarının ve stratejilerinin belirlenmesi ve uygulanmasında katılımçılık ve yerel katkılar çok önemlidir. Kırsal toplulukların kalkınma sürecinin tasarımına ve uygulamasına aktif olarak katılması uygulanan politikaların daha etkili ve sürdürülebilir olmasını sağlamaktadır.

Tarım ve Orman Bakanlığı koordinasyonunda, ilgili kurum/kuruluş ve sivil toplum kuruluşlarının katkıları ile hazırlanmış olan UKKS-IV (2024-2028) belgesinin ülkemize hayırlar getirmesini temenni ederim.

Recep Tayyip ERDOĞAN
T.C. CUMHURBAŞKANI

SUNUŞ

Ülkelerin kalkınmasında kırsal kalkınmanın çok önemli fonksiyonları vardır. Sadece ekonomik olarak değil, sosyal ve ekolojik açıdan sürdürülebilir bir kırsal kalkınma modeli, ekonomik kalkınma için son derece önemlidir. Kırsal kesimde üretken işgücü oluşturularak ekonominin canlandırılması, sürdürülebilir doğal kaynak yönetiminin sağlanması ve yaşam kalitesinin artırılması suretiyle, kırsalda yaşamı öncelikli hale getirmek temel amacımızdır.

Kırsal kalkınmanın çok boyutlu bileşenleri tek bir sektör ve makroekonomik kaygılarla yönetilemez. Kırsal kalkınma politikaları tarımı merkeze alan çok sektörlü ve çok paydaşlı bir yaklaşım ile dünyada uygulanmaktadır. Türkiye'nin kırsal kalkınma politikasının sektörel odağında tarım ve gıda mekânsal odağında ise kırsal yerleşim alanları yer almaktadır.

Bu politika kapsamında yürütülen faaliyetleri ve uygulamaları iki farklı kategoride incelemek mümkündür. Kırsal kalkınma politika araçlarını, destekleme ve hibe programları ile hizmet faaliyetleri oluşturmaktadır. Ülkemizde kırsal kalkınma destekleme ve hibe programları, Bakanlığımız tarafından yürütülmektedir. Hizmet faaliyetleri ise eğitim, sağlık, güvenlik vb. gibi temel kamusal hizmetler ilgili bakanlıklar aracılığıyla yürütülmektedir.

Ülkemizin kırsal kalkınma politikalarını oluşturmada başta Avrupa Birliği (AB) ile uyum çalışmaları olmak üzere, Birleşmiş Milletler (BM) ve Dünya Bankası gibi kuruluşların yaklaşımları da önemli bir etkidir. Tarım ve Orman Bakanlığı olarak kırsal alanda çok sayıda destek ve hibe programını uygulamaktayız. Bunlardan bazıları, Kırsal Kalkınma Yatırımlarının Desteklenmesi Programı, Uzman Eller Projesi, Havza Bazlı Tarımsal Destekler vb. gibi birçok milli program uygulamaktadır. Bunun yanı sıra, IPARD programı, Kırsal Dezavantajlı Bölgeler programı başta olmak üzere BM, Dünya Bankası gibi uluslararası programlarla işbirliği içerisinde projeler hayata geçirilmektedir.

Türkiye Yüzyılında çevreye duyarlı, afetlere dayanıklı, ileri teknolojiye dayalı yüksek katma değer üreten, istikrarlı, güçlü ve müreffeh ülke konumuna gelmesi için kırsal kalkınma çalışmalarımız devam etmektedir. Bu kapsamda sürdürülebilir tarım, verimli, kaliteli, kayıtlılık ve yatırım ekseninde politikalarımızı uygulamak üzere üretim planlaması ile hedeflerimize ulaşmaya devam edeceğiz.

Ulusal Kırsal Kalkınma Strateji Belgesi-IV (2024-2028); Ortak Tarım Politikası kapsamında AB üyelik hedefi de gözetilerek ilgili tüm kurum ve kuruluşların etkin katılımları ve iş birliği ile, ülkemiz kırsalında üretken işgücü oluşturularak ekonominin canlandırılması, sürdürülebilir doğal kaynak yönetiminin sağlanması ve yaşam kalitesinin artırılarak kırsaldan kente göçün önlenmesi amacıyla hazırlanmıştır.

Ulusal Kırsal Kalkınma Strateji Belgesi hazırlıklarına aktif katkılarını sunan kamu, özel sektör ve sivil toplum kuruluşlarına teşekkür ederim.

İbrahim YUMAKLI
TARIM VE ORMAN BAKANI

5488 sayılı Tarım Kanunu'nun 15. Maddesi çerçevesinde, ilgili kurum ve kuruluşlarla işbirliği içerisinde ve Tarım ve Orman Bakanlığı koordinasyonunda, Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığının teknik desteğinde hazırlık çalışmaları yürütülen UKKS-IV (2024-2028) Belgesi 27 Ekim 2020 tarih ve 31287 sayılı Resmi Gazete' de yayımlanan 2020/14 sayılı Cumhurbaşkanlığı Genelgesi'ne istinaden hazırlanmıştır.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	3
SUNUŞ.....	5
TABLolar.....	12
ŞEKİLLER.....	12
KISALTMALAR.....	13
1. GİRİŞ.....	18
2. ULUSAL KIRSAL KALKINMA STRATEJİSİ SÜRECİ VE ÇERÇEVESİ.....	20
2.1. Kavramsal Çerçeve.....	20
2.2. Kırsal Kalkınma Strateji ve Yaklaşımları.....	22
2.3. Yasal Dayanak ve Gerekçe.....	24
2.4. Temel Amaç ve Hedefler.....	25
2.5. İlkeler ve Stratejik Çerçeve.....	27
2.6. Vizyon.....	28
2.7. Hazırlık Süreci ve Katılımcılık.....	29
3. KIRSAL ALAN VE KALKINMA.....	30
3.1. Kırsal Alanda Sosyo-Ekonomik Yapı.....	30
3.1.1. Kırsal Alan Tanımı, Demografik Yapı ve Nüfus Dinamikleri.....	30
3.1.2. Yerleşim Yerleri.....	34
3.1.3. Kırsal Alanda İskân.....	35
3.1.4. Doğal Afet ve Göç.....	36

3.1.5. Tarım ve Kırsal Ekonomi Potansiyeli	37
3.1.5.1. Tarımsal Yapı	37
3.1.5.2. Tarım Teknolojisi.....	38
3.1.5.3. Sürdürülebilir ve İklim Dostu Tarımsal Üretim	39
3.1.6. Ekonomik Durum ve Gelir Dağılımı	42
3.1.7. Altyapı ve Hizmetlerin Durumu	44
3.1.8. Doğal Kaynaklar ve Çevresel Yapı	46
3.1.9. Sosyal ve Kültürel Dinamikler	48
3.2. Kırsal Kalkınma Faaliyetleri	49
3.2.1. Hizmetler ve Yatırımlar	49
3.2.1.1. Hizmetler	50
3.2.1.2. Yatırımlar	52
3.2.2. Destekleme ve Teşvik Faaliyetleri	53
3.2.2.1. Ulusal Kaynaklarla Yürütülen Destekleme Faaliyetleri.....	54
3.2.2.2. Uluslararası Kaynaklarla Yürütülen Destekleme Faaliyetleri.....	65
4. DURUM VE PAYDAŞ ANALİZİ (GZFT)	71
5. KURUMLARIN STRATEJİK YAKLAŞIMLARI	75
6. ULUSAL KIRSAL KALKINMA STRATEJİSİ AMAÇLARI	79
6.1. Stratejik Hedeflerin Belirlenmesi ve Amaç Analizleri	79
6.1.1. Amaç-1: Tarımsal Üretim Ekonomik Sürdürülebilirliğinin ve Uzun Vadeli Gıda Güvenilirliğinin Sağlanması	79
6.1.2. Amaç-2: İklim ve Çevre Değişikliğine Karşı Doğal Kaynakların Sürdürülebilir Kullanımının Geliştirilmesi ve Yönetilmesi.....	82

6.1.3. Amaç-3: Doğal Afetlerin Kırsal Kalkınmaya Etkilerinin Azaltılması	86
6.1.4. Amaç-4: Teknolojik Dönüşüm ve Dijitalleşmenin Yaygınlaştırılması	87
6.1.5. Amaç-5: Kırsalda Yaşanabilirliğin Sağlanması, Fiziki Altyapı ve Sosyal Sermayenin Geliştirilmesi	88
6.1.6. Amaç-6: Yerelde Yeni Kırsal Kalkınma Modellerinin Geliştirilmesi İçin Kamu Kurumlarının Etkinliğinin Artırılması.....	90
7. ORTAK TARIM POLİTİKASI SÜRECİ.....	92
7.1. Ortak Tarım Politikası Stratejik Planlama Anlayışı ve Uygulamaları.....	92
7.2. Türkiye Ortak Tarım Politikası Ağ Yapısı ve Yönetişim	93
7.3. Strateji İçerikleri ve Tematik Yaklaşımlar.....	96
7.3.1. Ulusal, Bölgesel ve Yerel Kalkınma Stratejileri	96
7.3.2. Sürdürülebilirlik ve Tarım	97
7.3.3. Kırsalda Yaşanabilirliğin Geliştirilmesi.....	98
7.3.4. Araştırma ve Bilgi Geliştirme, İnovasyon, Dijital Tarım.....	98
7.3.5. Veri İzleme, Değerlendirme ve Analizi	99
8. KOORDİNASYON, UYGULAMA VE İZLEME MEKANİZMALARİ	100
8.1. Kırsal Politikanın Yönetişimi.....	100
8.2. Uygulama	101
8.2.1. Uygulama Alanı.....	101
8.2.2. Uygulayıcı Kurumlar	101
8.2.3. Uygulama Araçları	103
8.2.4. Temel Uygulama Belgeleri.....	104
8.3. Ağ ve İş Birliği Kurulması Olanak ve Süreçleri	104

8.4. Strateji Belgesi ve Eylem Planlarının İzleme ve Değerlendirmesi	105
8.5. Strateji Belgesinin Güncellenmesi ve Revizyon Süreçleri	105
9. SONUÇ	106
9.1. Strateji Belgesinin Önemi ve Etkisi.....	106
9.2. Öneriler ve Gelecek İçin Stratejik Adımlar	107
EKLER.....	108

TABLolar VE ŞEKİLLER

Tablo 1. İş Gücü İstatistikleri.....	43
Tablo 2. Seçilmiş Kırsal Göstergeler.....	111
Şekil 1. Türkiye Kent-Kır Sınıflamasına Göre Nüfusun Dağılımı (2023)	32
Şekil 2. Kent-Kır Sınıflaması ve Geniş Yaş Grubuna Göre Nüfus Dağılımı (2023)	33
Şekil 3. Nüfus ve Yıllık Nüfus Artış Hızı, 2007-2023	33
Şekil 4. Türkiye Ortak Tarım Politikası Ulusal Kırsal Ağ Modeli.....	94

KISALTMALAR

AB	Avrupa Birliği
ADNKS	Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi
AFAD	Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı
Ar-Ge	Araştırma Geliştirme
ASHB	Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı
ASM	Aile Sağlığı Merkezi
BKİ	Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı
BM	Birleşmiş Milletler
BŞB	Büyükşehir Belediyesi
CBS	Coğrafi Bilgi Sistemleri
COSOP	Ülke Stratejik Fırsatlar Programı
ÇATAK	Çevre Amaçlı Tarımsal Arazilerin Korunması Projesi
ÇKS	Çiftçi Kayıt Sistemi
ÇSGB	Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı
ÇŞİDB	Çevre Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı
DAP	Doğu Anadolu Projesi
DEGURBA	Kentleşme Derecesi
DOKAP	Doğu Karadeniz Projesi
DPT	Devlet Planlama Teşkilatı

EIP-AGRI	Avrupa İnovasyon Ortaklığı Ağı
ENRD	Avrupa Kırsal Kalkınma Ağı
EUROSTAT	AB İstatistik Ajansı
FAO	Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü
GAEC	İyi Tarım ve Çevre Koşulları
GAP	Güneydoğu Anadolu Projesi
GM	Genel Müdürlük
GCF	Yeşil İklim Fonu
GEF	Küresel Çevre Fonu
GSYH	Gayri Safi Yurtiçi Hasıla
GTS	Genel Tarım Sayımı
GZFT	Güçlü Yönler, Zayıf Yönler, Fırsat ve Tehditler
HMB	Hazine ve Maliye Bakanlığı
IACS	Entegre İdare ve Kontrol Sistemi
IFAD	Uluslararası Tarımsal Kalkınma Fonu
IPA	AB Katılım Öncesi Mali Yardım Aracı
IPARD	AB Katılım Öncesi Mali Yardım Aracı Kırsal Kalkınma Bileşeni
İBBS	İstatistikî Bölge Birimi Sınıflandırması
İÇİB	İçişleri Bakanlığı
İÖİ	İl Özel İdareleri
İSM	İl Sağlık Müdürlüğü

İlbank	İller Bankası
KA	Kalkınma Ajansları
KAP	Katı Atık Programı
KEYY	Kendi Evini Yapana Yardım
KHGM	Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü
KHGB	Köylere Hizmet Götürme Birliği
KKYDP	Kırsal Kalkınma Yatırımlarının Desteklenmesi Programı
KODAKAP	Kırsal Alan Planlama Projesi
KOP	Konya Ovası Projesi
KOSGEB	Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı
KÖYDES	Köylerin Altyapısının Desteklenmesi Projesi
KÜSİ	Kamu-Üniversite-Sanayi İşbirliği
KTB	Kültür ve Turizm Bakanlığı
KTKGB	Kültür Turizm Koruma ve Gelişim Bölgeleri
LEADER	Kırsal Ekonominin Kalkındırılması İçin Faaliyetler Arasındaki Bağlantılar
MAKS	Mekansal Adres Kayıt Sistemi
NVİGM	Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü
OECD	Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü
OG	Operasyonel Gruplar
OR-KÖY	Orman ve Köyışleri Daire Başkanlığı
OSB	Organize Sanayi Bölgesi

OTB	Organize Tarım Bölgesi
OTP	Ortak Tarım Politikası
OTP Ağı	Ortak Tarım Politikası Ağı
RİP	Resmi İstatistik Programı
SAY	Sürdürülebilir Arazi Yönetimi
SBB	Strateji ve Bütçe Başkanlığı
SHM	Sosyal Hizmet Merkezleri
SODAM	Sosyal Dayanışma Merkezi
SOGEP	Sosyal Gelişmeyi Destekleme Programı
SOP	Sektörel Operasyonel Program
STK	Sivil Toplum Kuruluşları
STY	Sürdürülebilir Toprak Yönetimi
SUKAP	Su, Kanalizasyon ve Altyapı Projesi
TB	Ticaret Bakanlığı
TARSİM	Tarım Sigortaları Havuzu
TBBM	Türkiye Büyük Millet Meclisi
TBS	Tarım Bilgi Sistemleri
TDİOSB	Tarıma Dayalı İhtisas Sanayi Bölgesi
TKDK	Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu
TM	Turizm Merkezleri
TOB	Tarım ve Orman Bakanlığı

TSM	Toplum Sağlığı Merkezleri
TULİP	Türkiye Dayanıklı Entegrasyon Projesi
TUCSAP	Türkiye İklim Akıllı ve Rekabetçi Tarımsal Büyüme Projesi
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu
TÜKAS	Tarımsal Üretim Kayıt Sistemi
TÜRKPATENT	Türk Patent ve Marka Kurumu
UA	Uzaktan Algılama
UKKS	Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi
UNDP	Birleşmiş Milletler Kalkınma Fonu
YO	Yönetim Otoritesi

1. GİRİŞ

Türkiye Yüzyılı'nda sahip olduğumuz kaynakları verimli kullanarak; üretimi arttırmak, gıda güvencesini sağlamak, uluslararası gıda piyasasında marka oluşturmak, kırsal alanlarda yaşam ve iş şartlarını iyileştirmek tarım politikasının önceliklerindedir. Dünya'da da kırsal kalkınmanın önemi giderek artmakta, yenilikçi uygulama ve politikalar temel unsurlar olarak ele alınmaktadır. Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi-IV (UKKS-IV) Belgesi, metinde bundan sonra UKKS olarak ifade edilecektir. UKKS, ulusal ve uluslararası kırsal kalkınma programlarını etkileyen tüm faktörler (çevre, iklim, doğal afetler, gıda güvenliği v.b.) düşünülerek oluşturulmuştur. Jeopolitik konumundan dolayı, Türkiye'nin potansiyelinin etkin kullanılmasını hedefleyen bir anlayış ile kırsal alanların daha da güçlenmesine yönelik esaslar dikkate alınmıştır. UKKS, 31 Ekim 2023 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) tarafından kabul edilerek yürürlüğe giren, 2024-2028 yıllarını kapsayan On İkinci Kalkınma Planının politika ve hedefleri doğrultusunda hazırlanmıştır. Kalkınma Planında bulunan "istikrarlı büyüme, güçlü ekonomi", "yeşil ve dijital dönüşümle rekabetçi üretim", "nitelikli insan, güçlü aile, sağlıklı toplum", "afetlere dirençli yaşam alanları sürdürülebilir çevre" ve "adaleti esas alan demokratik iyi yönetim" den oluşan beş ana eksen¹ katkıda bulunmayı amaçlamaktadır. Bu amaçlar kırsaldaki ekonomik, sosyal ve çevresel yapıyı iyileştirmesinin yanında, kırsalda yaşayanların yaşam kalitesini arttırmak ve sürdürmek yönüyle de önemlidir. UKKS ile On İkinci Kalkınma Planında belirtilen amaç ve eksenler doğrultusunda kırsalın geliştirilmesi hedeflenmektedir.

UKKS, bu eksenleri desteklemenin yanı sıra Avrupa Birliği (AB) Ortak Tarım Politikasına (OTP) ilişkin müktesebatına uyum sağlama, tarım, kırsal kalkınma ve bölgesel gelişme sektörlerinin sürdürülebilir adaptasyonuna katkıda bulunma hedefini de geliştirmeyi amaçlamaktadır. AB uyguladığı politikalarla uzun vadeli gıda güvencesini sağlamak için akıllı, sürdürülebilir, rekabetçi, dirençli ve çeşitlendirilmiş bir tarım sektörüne geçiş konusundaki kararlılığını sürdürmektedir. Bununla birlikte güvenli, uygun fiyatlı, yüksek kaliteli gıda sağlayan ve sürdürülebilir bir şekilde üretebilen ve tüketici standartlarına (çevre, hayvan refahı, gıda güvenilirliği vb.) saygı duyan modern, pazar odaklı bir tarım sektörünü ve ayrıca daha geniş kırsal ekonomiye yatırımı da desteklemektedir.

¹ T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 12 kalkınma planı (2024-2048).

Yenilikçi kırsal kalkınma strateji uygulamalarının, Türkiye için geliştirilmesi ve uyumun sağlanmasında UKKS önemlidir. Bu amaçla Türkiye'nin tarım, kırsal kalkınma ve bölgesel gelişme politikalarındaki ulusal deneyiminin yanı sıra, yenilikçi uygulamalardan yararlanması ve uluslararası ölçekte AB politikalarını dikkate alarak yerel politikalarla uyumlaştırılması sağlanacaktır.

2024-2028 dönemini kapsayan On ikinci Kalkınma Planında tarım, kırsal kalkınma ve bölgesel gelişme eksenleri ile bölge içi ve bölgeler arası gelişmişlik farklarının azaltılmasına yönelik birçok yol izlenmektedir. Özellikle kalkınmanın ekonomik sosyal ve çevresel boyutlarını bütüncül olarak ele alan, teknoloji kullanım düzeyi yüksek, örgütlü, rekabetçi, arz-talep dengesini gözetten, planlı üretim yapılan, doğal kaynakları etkin ve sürdürülebilir kullanan, toplumun yeterli ve dengeli beslenmesini sağlayan bir tarım sektörünün, kırsal kesimde üretken işgücü oluşturarak ekonominin canlandırılmasına katkı sunması amaçlanmaktadır. Sürdürülebilir doğal kaynak yönetiminin sağlanması, yaşam kalitesinin artırılması suretiyle, nüfusun kırsalda tutulması, bölgesel gelişme ile bölgelerin potansiyellerinin harekete geçirilmesi, kendilerine özgü imkân ve yeteneklerin yenilik temelinde geliştirilmesi, bölge dirençliliklerinin artırılması ve afet sonrası ekonomik ve sosyal iyileşmenin sağlanması yoluyla, Türkiye'nin dengeli kalkınmasına en fazla katkının sağlanması stratejik temel amaçlar olarak belirlenmiştir.

Bu doğrultuda, kamu ve kamu dışı paydaşların katılımı ve iş birliğinde hazırlanarak farklı kurumlarca yürütülen ulusal ve uluslararası fonları kullanan tüm kırsal kalkınma faaliyetlerinin, belirlenen önceliklerle uyumlu olması ve ulusal hedeflere katkı sunması amacıyla UKKS hazırlanmıştır.

2. ULUSAL KIRSAL KALKINMA STRATEJİSİ SÜRECİ VE ÇERÇEVESİ

2.1. Kavramsal Çerçeve

Kırsal kalkınma kavramı günümüzde kırsal alanlar, kırsal yerleşimler, kırsal kesim, kırsal nüfus kırsal ekonomi, kırsal toplum ve kırsal çevre gibi birçok kavramla birlikte anılmakta, bu yönüyle çok boyutlu ve çok paydaşlı bir yaklaşım olarak dünyada uygulanmaktadır². Kırsal alanların genişliği çeşitliliği ve kırsal kesimin heterojen yapısı kırsal kalkınma politikalarının uygulanmasını, etkisinin ölçülmesini ve dolayısıyla homojen bir politika oluşturulmasını zorlaştırmaktadır. Bir yandan kalkınmada tarımsal üretimin önemini vurgulayan düşünce ve araştırmalar, kalkınma ve tarımsal üretim arasındaki ilişkiyi profesyonelleşme, kurumsallaşma gibi kavramlarla yeniden kurgulayarak literatürdeki ve gündemdeki yerini genişletmektedir. Öte yandan dünyadaki spekülâtif yatırım alanında ortaya çıkan ve etkileri küresel ölçekte hissedilen krizler ve bunlarla ilişkili bir biçimde daha belirgin hale gelmeye başlayan sanayi üretim alanındaki krizler, kalkınmanın kaçınılmaz bileşeni olan üretime ilişkin hem politik hem de akademik düzeyde yeni arayışlara yönelimi tetiklemektedir.

Kırsal kalkınma politikaları uygulama başarısı, kırsal kalkınma perspektifinin büyük ölçüde diğer sektörel politikalara entegre edilmesine bağlı olmaktadır. Bu durum, çok boyutlu bir kalkınma yaklaşımını ve çok sektörlü kamu politikalarını gerekli kılmaktadır. Ayrıca kırsalda yaşayan toplumların kendilerine özgü ihtiyaç ve taleplerinin dikkate alınmadığı kırsal kalkınma politikaları eksik kalmaktadır. Kırsalda yaşayan toplumların kalkınma politikalarının belirlenmesi ve uygulanması için gerekli süreçlere katılımları, politikaların benimsenmesini kolaylaştırmakta ve uygulamalara katılımı ve aidiyet derecesini artırmaktadır.

Tabandan tavana yaklaşımlarla desteklenen kırsal kalkınma politikaları daha katılımcı, kadınlar ve gençler için kırsalı daha cazip hale getiren, daha çevreci uygulamaların yaygınlaştırılmasını kolaylaştırmaktadır.

Bununla birlikte; kırsalın küçük ve orta ölçekli işletmelerle kültür ve turizm faaliyetlerine imkân tanınması, geleneksel el sanatları ve katma değerli ürünlerin üretimine katkı sağlanması, su ürünleri yetiştiriciliği, arıcılık ve bal üretimi, fermente gıda ve içecek ürünlerine yönelik ihtiyacı karşılayan üretim ve hizmet faaliyetlerini bünyesinde barındırması, kırsalın daha geniş ve bütüncül bir

² T.C. Kalkınma Bakanlığı, *on birinci kalkınma planı (2019-2023), kırsal kalkınma özel ihtisas komisyonu raporu*, Ankara, 2018.

ekonomik yapı olarak ele alınmasına katkıda bulunmaktadır.

Diğer yönden kırsal alanlar, bitkisel ve hayvansal ürünlerin satışa sunulduğu köy pazarları, kooperatif ve üretici birlikleri gibi ekonomik ve sosyal yapıların bulunduğu ekolojik açıdan değerli, kentsel alanlarla sürekli etkileşim ve iletişim halinde olan yerlerdir. Dolayısıyla kırsal, çeşitli sektörleri içinde barındıran çok sektörlü, çok yönlü politikalar gerektiren, mekânsal boyutu da içeren bir kavram olarak dikkat çekmektedir. Bu kapsamda kırsal alanların sektörel boyutu tarım politikalarına mekânsal boyutu ise daha çok bölgesel gelişme politikalarına konu edilebilmektedir.

Hızlı kentleşme sonucu ortaya çıkan kır-kent arasındaki ekonomik, toplumsal ve kültürel açıdan dengesizliklerin giderilmesi için kırsal kesimin kalkınmasını hızlandırıcı yeni model ve politikaların gündemde olması ve uygulamaya aktarılması gerekmektedir. Bu çerçevede kırsal kalkınma, tarım sektörünün rekabet gücünü artıran, yerel kalkınmayı destekleyen, tarım ve bölgesel gelişme politikalarının itici gücü olarak tüm politik yapıcılar ve uygulayıcılar tarafından dikkate alınmaktadır. Kırsal kalkınma araç ve yöntemlerinden yararlanılarak en yüksek faydanın kırsala ulaştırılması süreci dinamik olarak devam etmektedir.

Kırsal kalkınma uygulamaları, kırsal alanlarda ekonomik, sosyal ve çevresel koşullardan etkilenmektedir. Destek ve hibeler, teknik destek ve altyapı geliştirme faaliyetleri, eğitim ve mesleki destek süreçleri, yerel katılımçılık, çevre koruma ve sürdürülebilirlik gibi güncel yaklaşımlar farklılık göstermektedir. Kırsal kalkınma araçları belirleme süreci içerisinde her bir bölgenin ihtiyaçları ve koşulları, yerel gereksinimleri ve öncelikleri dikkate alınmaktadır.

Türkiye geçmişten günümüze yaygın kırsal yerleşim deseni, kırsal nüfus yoğunluğu, çeşitli tarımsal ürün deseni ve görece yüksek tarım potansiyeli olan önemli bir tarım ülkesidir. Türk tarımının işletme profili, bir tarafta dünya pazarları için üretim yapan rekabetçi güce sahip orta ve büyük işletmeler ile diğer tarafta da yakın yerel pazarlar ve hane halkının tüketimine yönelik üretim yapan geleneksel küçük ölçekli aile işletmelerinin bir arada olduğu bir yapıdadır. Kırsal kalkınma politikaları bir yandan güçlü bir Türk tarımı için ticari işletmelerin rekabet güçlerini iyileştirmeyi, diğer yandan da kırsal ekonominin ve kültürel mirasın omurgasını oluşturan küçük işletmelerin verimlilik temelinde sürdürülebilirliğini gözetmektedir. Geleneksel geçimlik/yarı-geçimlik küçük aile işletmelerine uygun olarak geliştirilen politika araçları çoğunlukla kırsal kalkınma kapsamında değerlendirilmektedir. Zira bu işletmelerin tarımsal üretimde kalmaları sadece dinamik bir kırsal ekonomi için değil, kırsal çevre ve doğal hayatın sürdürülebilirliği açısından da büyük önem taşımaktadır.

Kırsal alanların tarım ve tarım dışı yönleriyle değerlendirilmesi bölgelerin bütünsel gelişmişlik politika uygulamalarıyla mümkündür. Türkiye’de bölgeler arası gelişmişlik farkları ve nüfus hareketleriyle şekillenen hızlı ve çarpık kentleşme, kırsal alanlarda yaşanan kalkınma problemleri olarak kabul görmektedir. Bu bakımdan, ulusal refahın ülke sathına daha dengeli bir şekilde yayılması amacıyla kırsal politikalar nezdinde, kırsal yörelerdeki az gelişmişliğe sebep olan unsurlar da kırsal kalkınma stratejilerinde ele alınmaktadır. Kırsalda hayata geçirilen projeler, ağırlıklı olarak kırsal refahın artırılması temelinde tasarlanmakta, yörelerdeki mahalli idarelerin hizmet sunum kapasiteleri güçlendirilerek, bölgesel yatırım teşviklerinde bu yöreler lehine pozitif ayrımcılığa gidilmektedir. Kırsal politikalar çerçevesinde, kırsal yörelerin rekabetçi oldukları ürün ve yöresel zenginliklerine dayanan yerel kalkınma projeleri hayata geçirilmektedir. Son yıllarda kırsalda kaynak kullanımının geliştirilmesi ve kırsal potansiyelin gelire dönüşümünü sağlayacak politikalar da, kırsal kalkınma sürecinde ele alınmaktadır. Yaşanan doğal afetler, kırsalda yaşamın sürdürülebilirliğini tehlike altına almaktadır. Güçlü alt yapı oluşturma çabaları, yerleşim yerlerinin sürdürülebilir yaşama uygunluğu yanında, kırsal planlamada akıllı sistemler ve doğa dostu yapılanmalar gündemdedir. Bu bakımdan On İkinci Kalkınma Planında da belirtildiği gibi; kırsalın istikrarlı bir şekilde nitelikli insan gücü ile korunması, afetlere dayanıklı yaşam alanlarının oluşturulması, sürdürülebilir çevre ve yerelde demokratik iyi yönetişimin sağlanması hedeflerinin kırsal kalkınma süreciyle desteklenmesi önemlidir. Kırsal kalkınmanın bu çerçevede Türkiye açısından strateji belgesine konu edilmesi, yenilikçi bir yaklaşım olarak değerlendirilebilir.

2.2. Kırsal Kalkınma Strateji ve Yaklaşımları

Günümüzde kırsal kalkınmaya yönelik farklı bakış açılarının olması; kamu, özel ve sivil toplum yapısının sorunlara bakışı, yerelin beklenti ve görüşleri, yeniliklere direnç, kabullenmede ve kalkınma arayışında farklı düşünce ve yaklaşımlar, kırsal nüfusun geleceğinin genç girişimcilikte aranması, kırsal kalkınma sürecinde yeni arayışların oluşmasına yol açmaktadır.

Kırsalın temelini oluşturan tarımsal üretim ve yönetim sistemlerindeki (akıllı tarım, endüstriyel tarım ve gıda sistemleri, döngüsel sistem uygulamaları, permakültür, adil ticaret, kooperatifçilik, organize tarım bölgesi vb.) farklılıklar ve arayışlar, kurumların ve yerel yönetimlerin kırsala bakış açısı, üretim ve pazarlama sürecinde yönetişimi ve yönetimler arası iş birliğinin gelişimine hizmet etmektedir. Geleneksel kırsal kalkınma politikalarının aksine çok sektörlü (tarım, turizm, işleme sanayii vb.) yapılanma; katılımcı ruhla benimsenen uygulamaların harekete geçirilmesi, bütün paydaşların

özellikle uluslararası, ulusal, bölgesel, yerel oluşumlar, kuruluşların görüş ve önerilerinin alınması yoluyla destek ve teşvik sisteminin yatırımlara dönüşümünde önemli katkı sağlamaktadır.

2021 yılında yayınlanan Dünya Sosyal Raporu kırsal kalkınmayı yeniden değerlendirme anlayışı ve uygulamalarına³ göre, yeni teknolojilerin kırsal kalkınma için daha yeşil, daha kapsayıcı ve dirençli bir gelecek inşa etme fırsatlarının olduğundan bahsetmektedir. Raporda yeni dijital teknolojilerin yükselişi, kırsal nüfusun dijital finansmana erişimi, daha verimli bir üretim yapısının oluşturulabilmesi için hassas araçlar ve uzaktan yapılabilecek işleri sağlayacak kırsal-kentsel yapı arasında köprünün kurulma fırsatlarından da söz edilmektedir. Ayrıca, düşük gelirli ülke nüfusunun yaklaşık %67'sinin ve düşük orta gelirli ülkelerin %60'ının kırsal alanda yaşamakta oluşu uluslararası yoksulluk sınırının altında yaşayanların yaklaşık %80'inin kırsalda ikamet ettiği belirtilmektedir. Rapor dünya ekonomisini canlandırma, eşitsizlikleri azaltma ve iklim kriziyle mücadele çabalarını artırırken, kırsal nüfusun geride kalmaması için yeni stratejiler ortaya koymaktadır. Bu bakımdan "yerde kentleşme" şeklinde adlandırılan bir yaklaşımla sürdürülemez kentleşmenin olumsuz yan etkileri olmaksızın kırsal nüfusun kentsel nüfusla aynı yaşam standardında hayatta kalabilmesini sağlayan amaçlar belirtilmektedir. Raporda doğal yaşam alanlarının tarım arazisine dönüşmesinin biyo-çeşitlilik ve sağlık yönüyle sorunlar ortaya çıkardığı belirtilmekte, iklim değişikliği sürecinin tarım ve arazi kullanımında değişikliklere neden olduğu, bu bakımdan da kırsal geçim kaynaklarının azaldığı belirtilmektedir. Altyapıyı iyileştirerek uygun teknolojiyi kullanarak, teşviklerle yatırımların artışı sağlamayı ve tarımsal üretkenliği artırmak için daha fazla eyleme ihtiyaç olduğu ifade edilmektedir. Ülkeye özgü ve küçük çiftlik sahiplerini desteklemeye yönelik tarımsal modellere odaklanma, sektörel üretim çeşitlendirmesinin kırsal dönüşümün anahtarı olduğunu ve yeni stratejilerde gençler için potansiyel bir gelir kaynağı olan tarım dışı faaliyetlerin genişletilmesinin önemini dile getirmektedir.

Kırsal bölgelerin gelecekteki refah ve esenliğini güvence altına almak için, birbiriyle bağlantılı bir dizi zorluk ve fırsatın ele alınması gerekmektedir. Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD) Politika Belgesinde kırsal 3.0 olarak belirtilen politika notunda⁴ gelişen küresel süreçte kırsal kalkınma trendleri; nüfusun yaşlanması ve göç, kentleşme, üretimde genel eğilimler, gelişmekte olan Asya ülkelerinin yükselmesi, iklim değişikliğinin çevre üzerine baskısı ve teknolojik gelişmelerdir. Bu trendler kırsal kalkınmanın şekillenmesini doğrudan etkilemektedir.

3 United Nations (2021). *World Social Report 2021: Reconsidering Rural Development*. New York.

4 OECF Rural 3.0. *A Framework For Rural Development, Policy Note*, 2018.

AB'nin kırsal kalkınma politikası, kırsal bölgelerin büyümesi, istihdam ve yaşam standartlarını yükseltmesi için üç kapsayıcı hedef belirlemiştir:

- Tarımın rekabet gücünün artırılması,
- Doğal kaynakların sürdürülebilir yönetiminin sağlanması ve iklim eylemi,
- Kırsal alanların dengeli bölgesel kalkınması.

AB kırsal kalkınma strateji ve politikaları ile kırsal alanın geliştirilebilmesi amacıyla kırsalda yaşamın canlandırılması ve sürdürülebilirliğinin sağlanması, kırsal gelir ve refah düzeyinin artırılması sektörler arasında uyum ve kaynak kullanımının geliştirilmesi, yerelin katılımıyla güçlü organizasyonların ve yönetim yapısının sağlanması hedeflenmektedir.

2.3. Yasal Dayanak ve Gerekçe

2024-2028 dönemini kapsayan UKKS; 5488 sayılı Tarım Kanunu'nun 15. maddesi gereğince ve 2020/14 sayılı Cumhurbaşkanlığı Genelgesi, On İkinci Kalkınma Planı (2024-2028) hükümleri, AB Ortak Tarım Politikası (2023-2027) Strateji Belgesi ile Türkiye'nin BM 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Gündemi kapsamında gıda sistemleri vizyonuna ulaşmasına yönelik ana hedefleri ve alt eylemlerini içeren Sürdürülebilir Gıda Sistemlerine Doğru Türkiye'nin Ulusal Yol Haritasına istinaden hazırlanmıştır.

Kırsal ve kentsel alanlar arasındaki gelişmişlik farklarının azaltılmasına yönelik girişimler, kırsal alanlardaki çeşitli sorunların belirlenmesine neden olmakta ve bu konuda önlemlerin alınması gerekliliği ortaya çıkmaktadır. On İkinci Kalkınma Planı hedef ve politikaları; kırsal kesimdeki üretken işgücünün oluşturulması, ekonomik canlandırmanın sürdürülebilirliğinin doğal kaynak yönetimiyle sağlanması ve yaşam düzeyinin artırılması sürecinde, nüfusun kırsalda tutulması kırsalda yaşam kalitesinin artırılması, kamu hizmet sunumlarının iyileştirilmesi, altyapının desteklenmesi, özellikle doğal afet nedeniyle zarar gören kırsalda güvenli yerleşim alanlarının oluşturulması, kırsal politikaların belirlenmesini gerekli kılmıştır.

2.4. Temel Amaç ve Hedefler

Kırsal alanda sürdürülebilirliğin sağlanması, ekonominin canlandırılması, doğal kaynak yönetimi yaşam kalitesinin iyileştirilmesi, nüfusun kırsalda tutulması en temel amaçtır. Kırsal kalkınmanın geliştirilmesine yönelik eğilimler ve AB uyum süreci gereklilikleri de göz önünde bulundurularak hazırlanan UKKS ile; kırsalda geçim kaynaklarının oluşturulması için aile işletmelerine destek verilmesi, kooperatiflerin etkinleştirilmesi, mevzuatta iyileştirmelerin yapılması, kırsal toplumun refah düzeyinin artırılması ele alınmakta olup, bütüncül bir politika çerçevesinin oluşturulması hedeflenmektedir.

Bu amaçla sektörel iş birliği, satış ve pazarlama, üretim teknikleri, finansman ve mevzuat gibi konuların eğitimlerle desteklenmesi sağlanacaktır. Kırsalda kadınlar ve gençler başta olmak üzere, özel gruplara yönelik yenilikçi sosyal programların uygulanması, dijital hizmetlere erişimi sağlayacak altyapı hizmetlerinin geliştirilmesi ve kırsal ekonominin büyümesi için tarım dışı sektörler desteklenecek ve yenilikçi kalkınma modelleri oluşturulacaktır.

Katılımcı bir anlayışla ve ilgili kurum ve kuruluşların katkısıyla hazırlanan UKKS, aşağıda belirtilen hedefleri kapsamaktadır:

- Kırsal ve kentsel alanlar arasındaki gelişmişlik farklılıklarının azaltılması,
- Kırsal ekonominin üretim ve istihdam temelinde büyümesi için tarım ve tarım dışı ekonomik faaliyetlerin birlikte değerlendirilmesi,
- İklim değişikliğine adaptasyon ve yeşil büyüme ilkeleri çerçevesinde kırsal çevrenin ve doğal kaynakların korunması,
- Sürdürülebilir kırsal kalkınma anlayışıyla, kırsaldaki beşerî ve doğal kaynak potansiyelinin yenilikçi bir anlayışla harekete geçirilmesi, koruma ve kullanma dengesini gözeterek (yeşil dönüşüm) doğal kaynakların korunması,
- Mücbir sebepler (deprem, sel, yangın vb.) nedeniyle oluşan mekânsal ve demografik değişikliklere karşı önlemler alınması ve planlamaların yapılması,
- Geleneksel geçimlik/yarı-geçimlik üretim yapan küçük aile işletmelerinin korunması ve yaşatılması,

- Kırsalda kurulan ve gıda güvenilirliğine de katkı sağlayan tarım işletmelerinin ve tarım dışı işletmelerinin desteklenmesi,
- Yoksulluğu azaltarak kırsalda yaşayan insanların düzenli ve yeterli gelir imkânlarına kavuşturulması ve yaşam standartlarının yükseltilmesi,
- Göçlerin kırsal alan üzerindeki olumsuz etkileriyle mücadele edilmesi ve kırsal nüfusun kırsalda tutulmasının sağlanması,
- Kırsal politika yönetim unsurlarının belirlenerek yönetişimin merkezî ve yerel düzeyde güçlendirilmesi,
- Kırsalda bilişim teknolojilerinin kullanımının yaygınlaştırılması,
- Kırsal dokunun korunması ve yöreye özgü çözümlerin geliştirilmesi,
- Kırsaldaki konut stoğunun güvenli, erişilebilir, afetlere dirençli ve ulaşılabilir hale getirilmesi,
- Katılım öncesi süreçte AB tarım ve kırsal kalkınma müktesebatı ile yeşil mutabakat ve dijital dönüşüm hedeflerine uyuma katkı sağlaması,
- Dijital dönüşüm sürecinden de yararlanılarak, Araştırma ve Geliştirme (Ar-Ge) ve yenilikçiliğin geliştirilerek kırsalda yaygınlaştırılması,
- AB Yeşil Mutabakatı çerçevesinde döngüsel ekonomi uygulamalarının yaygınlaştırılmasıyla kaynakların verimli kullanımının artırılması, biyoçeşitliliğin korunması ve çevresel kirliliğin azaltılması,
- Altyapı yatırımlarına ait üretim faaliyetlerinin desteklenerek, kırsal yerleşimlerin peyzaj değerinin bireylerin yaşam kalitelerini artıracak şekilde iyileştirilmesi,
- Başta kadınlar olmak üzere beşerî ve sosyal sermayenin güçlendirilmesi ve yoksulluğun azaltılması kapsamında sosyal politika uygulamalarının etkinleştirilmesi,
- Kamusal hizmetlerin sunulmasında kırsalda yeni yapılacak olan yerleşimlerin erişilebilirlik mevzuat ve standartlarına uygun olarak düzenlenmesi, kırsal alanların yerleşim deseni ve demografik yapısı ile mahalli idare yapısını gözeten yenilikçi uygulamaların geliştirilmesi,
- Adil geçiş kapsamında çalışanların korunması ve istihdamın sürdürülebilirliğine geçiş sürecinde ortaya çıkacak yeni durumlar için çalışanlara yeşil beceriler kazandırılması.

Belirtilen temel hedefler ışığında, kırsal kalkınma politikalarının hedef kitlesi kırsal yerleşimdeki kadınlar ve gençler öncelikli olmak üzere hane halklarıdır. Hane halkını oluşturan fertlerin gelir düzeyinin ve yaşam kalitesinin artırılmasına yönelik tüm faaliyetler kırsal politikaların kapsamında değerlendirilmektedir. Kırsal kalkınma literatüründe, söz konusu faaliyetler içerisinde kırsal alana götürülen hizmetler ve yatırımlar yerine, daha çok kırsal ekonomiyi güçlendirmeye yönelik proje temelli destekleme faaliyetleri öne çıkmaktadır. Ancak kalkınmanın ekonomik boyutunun yanı sıra çevresel, sosyal, mekânsal ve kurumsal boyutları da dikkate alınmaktadır.

2.5. İlkeler ve Stratejik Çerçeve

Türkiye’de tüm kırsal kalkınma faaliyetleri, uygulayıcı kurumlar ve finansman kaynağı gözetilmeksizin belirtilen ilkeler çerçevesinde uygulanacaktır. Bu ilkelerle ilgili tanımlamalar kırsal kalkınma politikalarına ilişkin tasarım ve uygulama tecrübesi kapsamında oluşturulmuştur.

- Devamlılık: Uygulamaların dışsal etkilerden bağımsız şekilde iç dinamiklerle yürütülmesi,
- İş birliği: Kamu, yerel yönetimler, üniversiteler, özel sektör ve STK’lar arasındaki iş bölümü ve dayanışma ilişkisi,
- Kapsayıcılık: Her türlü ekonomik, sosyal ve mekânsal dezavantajlarla mücadele edilmesi,
- Katılımcılık: Yararlanıcı kesimin karar alma ve uygulama süreçlerine dâhil olması,
- Kurumsallaşma: Uygulayıcı birimlerin yönetim ve organizasyon becerilerinin güçlendirilmesi,
- Tamamlayıcılık: Farklı uygulamalar arasında sistematik ve rasyonel ilişkilerin sağlanması,
- Verimlilik: Harcamalar ile çıktılar arasındaki uyuma göre maliyet etkin tercihler yapılması,
- Yenilikçilik: Ürün, hizmet ve süreçlerde katma değer artışı yaratacak değişiklikler yapılması,
- Sürdürülebilirlik: Uygulanan ekonomik, çevresel, sosyal politika ve uygulamaların devamlılığının sağlanması,
- Yerellik: Uygulamaların yöresel koşullara duyarlı ve esnek biçimde programlanması,
- Kadın erkek eşitliğine duyarlılık: Kadın erkek eşitliği anlayışının ana plan ve politikalara yerleştirilmesi yoluyla kadınların her alanda güçlendirilmesinin sağlanması,

- Yerindelik: Uygulamaların yararlanıcılara en yakın idari ölçekte ve kurumlarca yürütülmesi,
- Yeşil Yaklaşım: Uygulamaların çevre ve doğal kaynakları tahrip etmeden yürütülmesi,
- Yönetişim: Karar alma süreçlerinin şeffaflık, hesap verebilirlik ve müzakere temelinde yürütülmesi,
- Kırsal Doku: Kırsal dokunun korunması ve yöreye özgü çözümlerin geliştirilmesi,
- Dirençlilik: Afet ve tehlikelere maruz kalmış yerleşimin ve toplumun, kendi işlevlerini koruma, onarma, uyum sağlama ve iyileşme kabiliyeti,
- Dijitalleşme: Uygulamaların tasarlanmasında dijitalleşmenin sağladığı erişim ve maliyet kolaylıklarının azami şekilde dikkate alınması.

2.6. Vizyon

Sürdürülebilir kalkınma amacıyla sektörel ekonomik faaliyetlerin çeşitlendirilmesi, yenilikçiliğin ve girişimciliğin teşvik edilerek, tarım başta olmak üzere diğer sektörlerde dönüşümün sağlanması kırsalda eğitimin ve sağlık hizmetlerinin geliştirilmesi, sürdürülebilir çevre, alt yapının geliştirilerek kırsalda yaşanabilirliğin sağlanması temel vizyondur.

2.7. Hazırlık Süreci ve Katılımcılık

2020/14 sayılı Cumhurbaşkanlığı Genelgesi gereği, Tarım ve Orman Bakanlığı koordinasyonunda kırsal kalkınma konusunda ilgili paydaşlar ve kırsalda faaliyette bulunan tüm bakanlık temsilcilerinin katılımıyla UKKS hazırlanmıştır. Hazırlık sürecinde gerçekleştirilen faaliyetler aşağıdadır:

- Çekirdek Grup ile hazırlık toplantısı,
- Tüm bakanlıklardan ve ilgili birimlerden görüş talep edilmesi,
- Görüşlerin değerlendirilmesi amacıyla ilgili tüm bakanlıklarla yüz yüze toplantılar gerçekleştirilmesi,
- Çekirdek grup ile teknik toplantıların yapılması,

- Taslak UKKS'nin kamu ve kamu dışından paydaşların resmi görüşlerine açılması,
- Kamu ve kamu dışından paydaşların katılımıyla kırsal alanlara ilişkin güçlü ve zayıf yönler ile fırsat ve tehditlerin (GZFT) tespiti.

3. KIRSAL ALAN VE KALKINMA

3.1. Kırsal Alanda Sosyo-Ekonomik Yapı

3.1.1. Kırsal Alan Tanımı, Demografik Yapı ve Nüfus Dinamikleri

Günümüzde Türkiye'nin kırsal kalkınma politikasında "kırsal kalkınma tanımı" önemli bir etkidir. 2012 yılında 6360 sayılı Kanun'la yapılan değişikliklerden sonra, kırsal alan tanımı sorunuyla karşı karşıya kalınmıştır. Geçen süre zarfında, kırsal alanı tekrar tanımlayabilmek için birçok çalışma yürütülmüş ve yeni çalışmalar devam etmektedir. Bu kapsamda On İkinci Kalkınma Planının 900.1 maddesinde "Kır-kent tanımı Türkiye'nin idari yapılanmasına uygun şekilde demografik ve ekonomik özellikleri dikkate alınarak geliştirilecek, kırsal istatistikler il ve ilçe bazında alt kırılımları da içerecek şekilde üretilecektir" ifadesi yer almıştır. Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) tarafından Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS) sonuçlarına göre, yıllık olarak elde edilen yerleşim yeri düzeyindeki nüfus istatistikleri; "İstatistikî Bölge, İl ve İlçe Merkezleri, Belde ve Köyler, Kent ve Kır vb." şeklinde sınıflandırılmaktadır.

TÜİK tarafından üretilen istatistiklerde Mülga Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) tarafından 1982 yılında yayımlanan "Kent Eşiği Araştırması Türkiye İçin Kent Tanımı" esas alınmaktaydı. Söz konusu kır-kent sınıflaması 2012 yılında çıkarılan 6360 sayılı Yasa gibi yasal düzenlemeler sonucu idari bölünüş yapısında meydana gelen değişikliklerden önemli derecede etkilenmiştir. Bu nedenle Cumhurbaşkanlığı tarafından 2019-2023 yılları için hazırlanan On Birinci Kalkınma Planı ile hem ulusal hem de uluslararası ihtiyaçları göz önünde bulunduracak şekilde kır-kent tanımlarının revize edilmesi sorumluluğu TÜİK'e verilmiştir.

TÜİK tarafından kır-kent tanımının revize edilmesi çalışmaları sonucunda 2023 yılı mayıs ayı itibariyle istatistiklerde yeni kır-kent tanımı kullanılmaya başlanmıştır. Bu çerçevede İçişleri Bakanlığının sorumluluğunda olan Mekânsal Adres Kayıt Sistemi'nin (MAKS) kullanılmaya başlanması ve TÜİK tarafından istatistik üretilmesi amacıyla, fiili kır-kent yapısını daha doğru yansıtan bir sınıflama yapılmıştır.

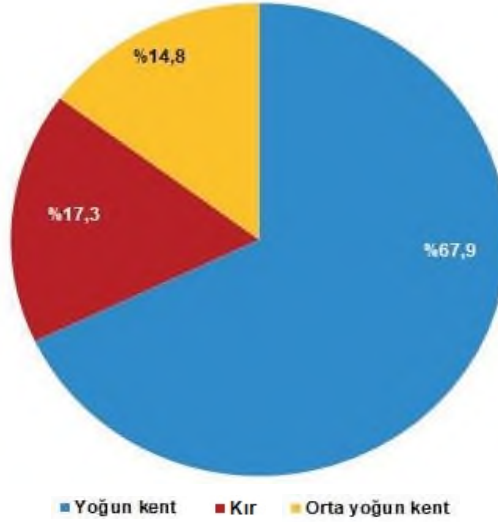
Yeni kır-kent tanımında; mahalle-köy düzeyinde üç tanımlama yapılmıştır. Bunlar: *Yoğun kent, orta yoğun kent ve kır*⁵ ayrımında oluşturulan yeni sınıflama ile uluslararası standartlara uygun, sürdürülebilir bir yapının geliştirilmesi ve bu düzeyde istatistikler üretilmesi amaçlanmıştır. Sınıflamada, Avrupa İstatistik Ofisi tarafından geliştirilen "Kentleşme Derecesi (Degree of Urbanisation-DEGURBA)"⁶ esas alınmış olup veri kaynağı olarak MAKS ve ADNKS kullanılmıştır. Yoğun kent, nüfusun en az %50'sinin kent merkezi gridlerinde yaşadığı yerleşim yerlerini, orta yoğun kent, yoğun kent ve kır olma koşullarını sağlamayan yerleşim yerlerini, kır ise nüfusun %50'sinden fazlasının kırsal gridlerde yaşadığı yerleşim yerlerini ifade etmektedir.

Yeni tanım ile 1 km²'lik nüfus gridleri; kent merkezi gridleri, kent kümesi gridleri, kırsal gridler olmak üzere üç sınıfa ayrılmıştır. Yerleşim yerlerinde yaşayan nüfusun %50'sinden fazlası kırsal gridlerde bulunuyorsa, ilgili yerleşim yeri kır olarak tanımlanmıştır. 31 Aralık 2022 tarihi itibarıyla bu yeni tanımlamaya göre;

- Türkiye nüfusunun %67,9'u yoğun kent olarak sınıflandırılan ve ülke yüzölçümünün sadece %1,6'sını oluşturan yerlerde,
- Nüfusun %17,3'ü kır olarak sınıflandırılan ve ülke yüzölçümünün %93,5'ini oluşturan yerlerde
- Nüfusun %14,8'i de orta yoğun kent olarak sınıflandırılan ve ülke yüzölçümünün %4,9'unu oluşturan yerleşim yerlerinde ikamet etmektedir (Şekil 1).

5 *Yoğun kent, nüfusun en az %50'sinin kent merkezi gridlerinde yaşadığı yerleşim yerlerini, orta yoğun kent, yoğun kent ve kır olma koşullarını sağlamayan yerleşim yerlerini, kır ise nüfusun %50'sinden fazlasının kırsal gridlerde yaşadığı yerleşim yerlerini ifade etmektedir.*

6 *1 km²'lik alanlar olarak tanımlanan gridler üzerinden nüfus yoğunluğuna bağlı olarak hesaplanan ve bir alanın kent-kır özelliklerini gösteren sınıflamadır. Daha fazla bilgi için: <https://www.oecd.org/cfe/applying-the-degree-of-urbanisation-4bc1c502-en.htm>*

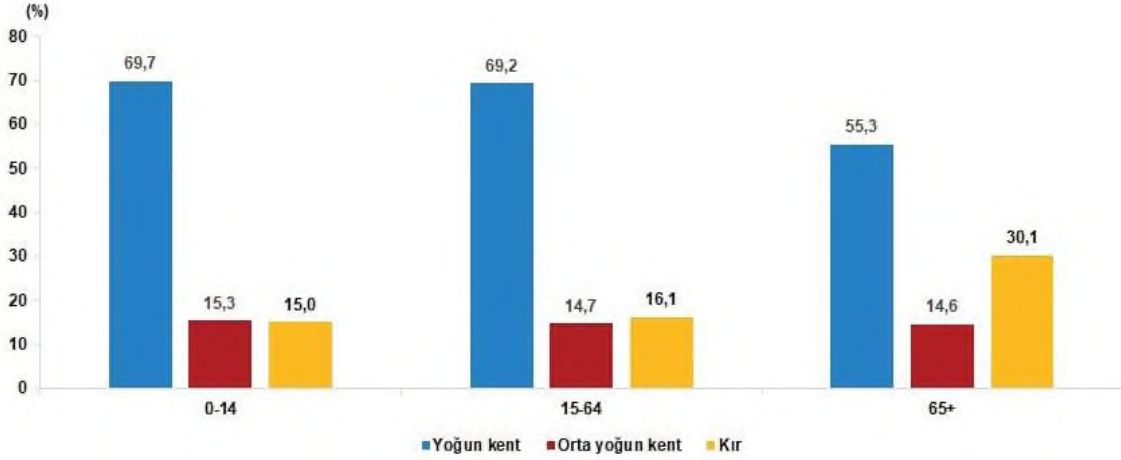
Şekil 1. Türkiye Kent-Kır Sınıflamasına Göre Nüfusun Dağılımı (2023)

Kaynak: TÜİK Kent-Kır Nüfus İstatistikleri-2023

Türkiye’de cinsiyete göre dağılımda, yoğun kent olarak sınıflandırılan yerlerde ikamet eden nüfusun %49,7’sini erkeklerin, %50,3’ünü ise kadınların oluşturduğu görülmüştür. Orta yoğun kent olarak sınıflandırılan yerlerde ikamet edenlerin %50,3’ünü erkekler, %49,7’sini kadınlar; kır olarak sınıflandırılan yerlerde ikamet edenlerin ise %51,4’ünü erkekler ve %48,6’sını kadınlar oluşturmuştur.

Türkiye toplam nüfusunun %9,9’unu oluşturan 65 yaş ve üzeri nüfusun %30,1’inin kır olarak sınıflandırılan yerleşim yerlerinde ikamet ettiği, yaşlı nüfusun %14,6’sını orta yoğun kent olarak sınıflandırılan yerlerde ve %55,3’ünün ise yoğun kent olarak sınıflandırılan yerlerde yaşayanlardan oluştuğu belirtilmektedir.

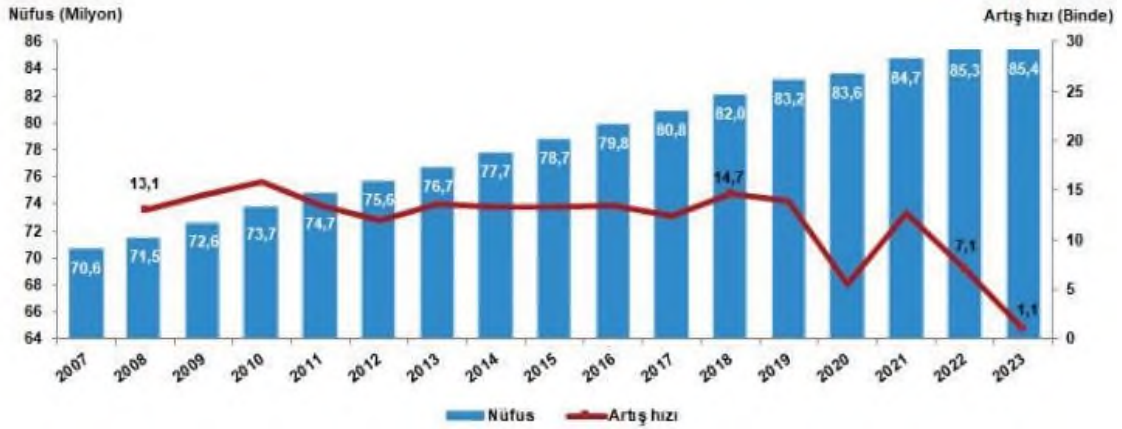
Türkiye nüfusunun %68,1’ini oluşturan 15-64 yaş grubu çalışma çağındaki nüfus içinde yoğun kent olarak sınıflandırılan yerlerde yaşayanların oranı %69,2’dir. Bu yaş grubundaki toplam nüfus içinde orta yoğun kent olarak sınıflandırılan yerlerde ikamet edenlerin oranı %14,7 iken; kır olarak sınıflandırılan yerlerde ikamet edenlerin oranı %16,1 olarak gerçekleşmiştir. Çocuk nüfus olarak tanımlanan 0-14 yaş grubu nüfusun %69,7’sinin yoğun kent olarak sınıflandırılan yerlerde, %15,3’ünün orta yoğun kent olarak sınıflandırılan yerlerde ve %15’inin kır olarak sınıflandırılan yerlerde ikamet ettiği görülmektedir (Şekil 2).

Şekil 2. Kent-kırsal sınıflaması ve geniş yaş grubuna göre nüfus dağılımı (2023)

Kaynak: TÜİK Kent-Kırsal Nüfus İstatistikleri-2023

Türkiye’de ikamet eden nüfus, 31 Aralık 2023 tarihi itibarıyla 2022 yılına göre 92 bin 824 kişi artarak 85 milyon 372 bin 377 kişi olmuştur. Yıllık nüfus artış hızı 2022 yılında binde 7,1 iken 2023 yılında binde 1,1 olarak gerçekleşmiştir (Şekil 3).

Şekil 3. Nüfus ve yıllık nüfus artış hızı, 2007-2023

Kaynak: TÜİK Kent-Kırsal Nüfus İstatistikleri-2023

Erkek nüfus 42 milyon 734 bin 71, kadın nüfus 42 milyon 638 bin 306 kişi olarak belirlenmiştir. Diğer bir ifadeyle toplam nüfusun %50,1'ini erkekler, %49,9'unu ise kadınlar oluşturmuştur. ADNKS sonuçlarına göre, Türkiye'de ikamet eden yabancı nüfus ise 253 bin 293 kişi azalarak 1 milyon 570 bin 543 kişi olmuş ve bu nüfusun %48,6'sını erkekler, %51,4'ünü kadınlar oluşturmuştur.

Türkiye'de kırdan kente göç devam etmektedir. Kuzeydoğu Anadolu (Erzurum, Erzincan, Bayburt, Ağrı, Kars, Iğdır, Ardahan illeri) ve Ortadoğu Anadolu (Malatya, Elazığ, Bingöl, Tunceli, Van, Muş, Bitlis, Hakkâri illeri) bölgeleri dışa göçün en fazla yaşandığı bölgelerdir. Batı Anadolu (Ankara, Konya, Karaman), Batı Marmara (Tekirdağ, Edirne, Kırklareli, Balıkesir, Çanakkale) ve Doğu Marmara (Kocaeli, Düzce, Sakarya, Bolu ve Yalova) bölgeleri ise en fazla göç alan bölgelerdir. Göç alan iller öncelikle Marmara Bölgesi'ndeki İstanbul, Kocaeli, Düzce, Sakarya, Bolu ve Yalova illeridir. Göçler daha çok kırsaldan kentlere, iç kesimlerden kıyılara, kurak arazilerden sulak arazilere, dağlık alanlardan düzlük alanlara, kalkınmışlık seviyesi yörelerden yüksek yörelere gerçekleşmektedir.

Türkiye'de kırdan kente göçlerin düşük bir ivmeyle de olsa süreceği ve kırsaldaki toplam nüfusun azalmaya devam edeceği öngörülmektedir. Köylerdeki nüfus azalması üzerinde etkili olabilecek temel içsel parametreler; demografik yapı, coğrafi konum ve iklim, tarımsal üretim altyapısı istihdam ve iş gücü yapısı, sosyal ve fiziki altyapı hizmetlerine erişim düzeyi olarak görülmektedir. Bu süreç üzerinde etkili olması beklenen dışsal parametreler ise kentlerdeki düşük vasıflı iş gücü talebindeki artışın getirdiği istihdam ve daha yüksek gelir beklentisi, cazip yaşam koşulları, bilişim ve ulaşım altyapısındaki gelişmelere erişilebilirliğin artması ve temel kamusal hizmetlerin bu alanlarda daha nitelikli şekilde sunulmasıdır. Ancak zaman zaman bu beklentiler içerisinde kentlere göç eden nüfusun tekrar geri dönüşüne rastlamak nadir de olsa mümkün olabilmektedir.

3.1.2. Yerleşim Yerleri

Türkiye çok sayıda düşük nüfuslu yerleşim yerinden oluşan dağınık bir kırsal yerleşme desenine sahiptir. Diğer taraftan "Afet ve Göç" bölümünde de belirtildiği üzere, mahalli idarelerle ilgili süregelen düzenlemeler sonucunda kırsal yerleşim türü, sayısı ve deseni önemli ölçüde değişime uğramıştır. 2012 yılı ve sonrası yapılan hukuki düzenlemelerle Büyükşehir Belediye Başkanlığı (BŞB) sayısı 16'dan 30'a yükseltilmiş ve BŞB sınırları il mülki sınırları ile bütünleştirilmiştir. Söz konusu 30 ilde, il özel idareleri ile belde belediyeleri ve köylerin tüzel kişiliği kaldırılmıştır. Bu illerdeki belde belediyeleri ve köyler idari olarak bağlı buldukları ilçenin yeni mahalleleri olarak tanımlanmıştır. Bu çerçevede, mahalleye dönüştürülen toplam köy ve belde sayısı 16 binden fazladır.

6360 sayılı Kanun'un getirdiği değişiklikler, 30 ilin belde ve köylerinde, TÜİK verilerine göre 2012 yılı itibarıyla yaşamakta olan yaklaşık 10,4 milyon büyüklüğündeki nüfusa, mahalli nitelikteki hizmetlerin sunumu, çoğunlukla büyükşehir belediyeleri ile ilçe belediyeleri tarafından sağlanmaktadır. 6360 sayılı Kanun sonrasında BŞB bulunmayan 51 ilde 2012 yılı itibarıyla belde ve köylerin toplam nüfusu yaklaşık 6,8 milyon, 2019 yılı itibarıyla yaklaşık 6 milyon, 2022 yılı itibarıyla yaklaşık 5,7 milyondur.

6360 sayılı Kanun'un hükümleri gereğince söz konusu 30 ilde tüzel kişiliği kaldırılarak mahalleye dönüştürülen belde ve köyler, gerek söz konusu yasanın ilgili hükümleri gerekse kırsal alan karakteristikleri bakımından kırsal kalkınma politikaları kapsamında değerlendirilmeye devam edilecektir.

16 Ekim 2020 tarihli ve 31276 (mükerrer) Resmî Gazete'de yayımlanan, 7254 sayılı Kamu Malî Yönetimi ve Kontrol Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanunla 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanununa eklenen yeni düzenlemelerin etkilerinin izlenmesi gerekmektedir. 2012 yılındaki 6360 sayılı Kanunun getirdiği değişiklikler nedeniyle mahalleye dönüşen 16 bini aşkın köy ve belde belediyesi yeni düzenleme ile öncelikle ilgili ilçe belediye meclisinin gerekçeli olarak teklifi ve kararı, büyükşehir belediye meclisinin onayı ile bu yerlerde uygulanacak muafiyet ve indirimleri düzenlemek amacıyla kırsal mahalle veya kırsal yerleşik alan olarak belirlenebilecektir.

Türkiye'de 06.02.2023 tarihinde vuku bulan depremler dolayısıyla genel hayata etkili afet bölgesi olarak kabul edilen yerlerde, Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı (ÇŞİDB) ile Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD) tarafından 10.04.2023 tarihli ve 32159 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren "Olağanüstü Hal Kapsamında Yerleşme ve Yapılaşmaya İlişkin Cumhurbaşkanlığı Kararnamesinin Kabul Edilmesine Dair Kanun" uyarınca fay hattına olan mesafe, zeminin elverişliliği, yerleşim merkezine yakınlığı gibi kriterler gözetilerek afetten etkilenenler için geçici veya kesin iskân alanları belirlenmektedir. Bu kapsamda deprem afetinden etkilenen kırsal yerleşimler için yeni iskân alanları tespit edilmekte ve kırsal konutlar üretilmektedir.

3.1.3. Kırsal Alanda İskân

5543 sayılı İskân Kanunu kapsamında yürütülen "Kırsal Alanda Fiziksel Yerleşimin Düzenlenmesi" uygulaması Kendi Evini Yapana Yardım (KEYY) metodu ile köylerde kalkınmanın sağlanması, toplulaşmanın teşvik edilmesi, uygun yerleşim yerlerine nakli, herhangi bir sebeple parçalanmış köylerin veya yakın köylerin birleştirilmesi ve fiziksel yerleşimin iyileştirilmesi, geliştirilmesi,

erişilebilirliğinin sağlanması, köy merkezinin bitişiğinde köy gelişme alanı uygulaması yapılması, planlı merkezi köy yerleşimlerinin oluşturulması, bölgesel mimari yapıların erişilebilir olarak geliştirilmesi ve modern yapılara kavuşturulması amaçlanmaktadır. Bu uygulama ile eski yerleşim yerindeki yapılarını yıkıp boşaltmayı taahhüt edenlerden muhtarlıkça ikamet belgesi verilen ve köyün bağlı olduğu valilik veya kaymakamlıkça yaptırılacak incelemeler sonucu ikamet etme amacıyla en az bir yıldan beri kendisi veya aile fertleri köyde yerleşik olarak yaşayan ve aile olarak kabul edilenlere, planlı yeni yerleşim yerinden bedeli karşılığında arsa satışı yapılarak konut ve işletme binası yapımını desteklemek üzere ÇŞİDB'nca belirlenecek miktarda kredi desteği sağlanmaktadır. Bu bağlamda, ÇŞİDB'nca yürütülen "Kırsal Alanda Fiziksel Yerleşimin Düzenlenmesi" uygulamaları dahilindeki faaliyetlere devam edilmektedir.

3.1.4. Doğal Afet ve Göç

Türkiye'nin büyük bölümünün potansiyel deprem riski taşıması ve tüm dünyada olduğu gibi iklim değişikliğinden kaynaklanan doğal afetlerin şiddetinin ve frekansının artması nedeniyle On İkinci Kalkınma Planında doğal afetlerle ilgili yeni bir eksen başlığı oluşturulmuştur. Bu bağlamda, doğal afetlerin etkilerinin azaltılmasına yönelik tedbirlerin oluşturulması ve önemli miktarda kaynak ayrılması ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Tüm bunlar sürdürülebilir kalkınma ve afetlere dayanıklılığın artırılması için afet öncesi risklerinin anlaşılmasının ve afetler olmadan risk azaltıcı tedbirlerin alınmasının önemini göstermiştir. Afetlere karşı toplumsal dayanıklılığın artırılması için farkındalığın geliştirilmesi, imar planlarında çoklu afet tehlikelerinin dikkate alınması, binalar ile kritik alt ve üstyapıların dayanıklı hale getirilmesi ile afet sigortalarının yaygınlaştırılması, risk azaltmaya yönelik tedbirler olarak öne çıkmaktadır.⁷

10.04.2023 tarihli ve 32159 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren "Olağanüstü Hal Kapsamında Yerleşme ve Yapılaşmaya İlişkin Cumhurbaşkanlığı Kararnamesinin Kabul Edilmesine Dair Kanun" uyarınca ÇŞİDB ve AFAD tarafınca seçilen kırsal yerleşim alanlarında kırsal konutlar üretilmekte olup,söz konusu alanlarda başlanacak yeni kırsal yaşam için erişilebilir yaşam alanlarının oluşturulması, uyum çalışmalarının gerçekleştirilmesi ve hizmet sunumlarının yeterli şekilde sağlanması için çalışmaların yürütülmesi gerektiği değerlendirilmektedir. Bu kapsamda AFAD 2019-2023 Stratejik Planında, şehir ve kırsal alanlarda yaşayan halk için gezici eğitim araçları ile sürekli bilgilendirme ve eğitim çalışmalarının yoğunlukla yapılmasını hedeflemiştir.

⁷ Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı Afet Raporu

Son yıllarda dünyada yaşanan siyasal istikrarsızlıklar, Orta Doğu başta olmak üzere birçok bölgede karışıklık ve güvenlik sorunları yaratmaya başlamıştır. Özellikle Suriye’de yaşanan iç savaş ortamında, ülke nüfusunun 10 milyona yakınının yer değiştirmek durumunda kalması ve bu yer değiştirmelerde 5 milyondan fazla insanın komşu ülkelere sığınmacı olmasıyla göç sorunu, bir ülke sorunu olmaktan çıkmıştır. Sığınmacılardan kaynaklı olarak başta uyum sorunları olmak üzere, ekonomik, siyasal, toplumsal ve diğer alanlarda olumsuz sonuçlar yaratan çok sayıda olay yaşanmaktadır. Bu sorunların çözümü için, öncelikli sorunların tespit edilmesi gerekmektedir.⁸

3.1.5. Tarım ve Kırsal Ekonomi Potansiyeli

3.1.5.1. Tarımsal Yapı

Türkiye’de kırsal kalkınma bileşenleri; tarımsal kalkınma, kırsal sanayi ve kırsal turizm başlıkları altında incelenmektedir. Bu bileşenlerin birbirleriyle yakın ilişki halinde olmaları, ülke ekonomisi için de önem arz etmektedir. Tarımsal üretimde verimlik ve kalite aynı zamanda tarımsal sanayiye de kaliteli ham madde girişi sağlamakta, sektörlerdeki gelişim ve kalkınma, ülke ekonomisinin gelişmesine ve zenginleşmesine zemin oluşturmakta ve kırsal alana yönelik turizm yatırımlarının yapılmasına da olanak sağlamaktadır.

Türkiye yüzölçümü itibarıyla 78,35 milyon hektarlık arazi varlığına sahiptir ve bu arazinin yaklaşık 1,4 milyonu baraj, gölet vb. fiziki tesislerle kaplı iken geriye kalan %98,2’lik kısmı toprak ile örtülüdür. Yetiştirilen tarımsal ürünlerin üretim miktarlarına ilişkin veriler Tarım ve Orman Bakanlığı tarafından derlenmekte ve Resmi İstatistik Programı (RİP) kapsamında TÜİK tarafından yayımlanmaktadır. Bu çerçevede 2023 yılı geçici sonuçlarına göre, toplam tarım alanı 38,6 milyon hektar, toplam işlenen tarım alanı ve uzun ömürlü bitkilerin alanı 23,9 milyon hektar, orman alanları 23,2 milyon hektar büyüklüğündedir.

Tarım arazisinin %85’inde tek yıllık bitkiler ekilebilmekte iken, %15’i çok yıllık bitkilerle kaplıdır. Ekilebilir arazinin %67’si tarla ürünleri olarak isimlendirilen, başta tahıl grubu bitkileri ürünleri olmak üzere, endüstri bitkileri, tarla sebzeleri gibi bitki grupları ile kaplıdır. Ancak ekilebilir arazinin önemli bir miktarının (%15) nadasa bırakıldığı görülmektedir. Sebze grubu bitkileri, tarım arazisinin ancak %3’ünü kaplamaktadır.

⁸ Türkiye’nin Göç Politikası, Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü

2016 yılında yürütülen Tarımsal İşletme Yapı Araştırması sonuçlarına göre Türkiye’de, tarım işletmelerinin %79,5’i yalnız kendi arazisini işlemekte (zilyetlikle tutulan arazi dâhil) ve bu şekilde işlenen arazi toplam arazinin yaklaşık %60’ına karşılık gelmektedir. Hem kendi arazisini hem de başkasının arazisini işleten işletmelerin oranı %17,1’dir ve işledikleri arazi, toplam arazinin %36,4’üne denk gelmektedir. Sadece kira ile arazi işleten işletmelerin oranı %3’tür.

Ekonomik olarak sulanabilecek 8,5 milyon hektar alanın 2022 yılı sonu itibarıyla toplam 6,96 milyon hektarı sulamaya açılmıştır. Bu miktarın 4,67 milyon hektarı DSİ tarafından inşa edilmiş modern sulama şebekesine sahiptir. 2,29 milyon hektarı Mülga Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü (KHGM) ve halk sulamalarıdır.

Tarım sektörünün üretim yoluyla sağladığı faydaların başında besin ihtiyacının karşılanması gelmektedir. Türkiye’de bitkisel ve hayvansal ürünlerin üretimi oldukça geniş bir ürün yelpazesinde gerçekleştirilmektedir.

2023 yılı itibarıyla 16,58 milyon adet olan büyükbaş hayvan varlığının tamamına yakını sığır oluştururken, az bir kısmını manda oluşturmaktadır. Yine 2023 yılı sonu itibarıyla 52,36 milyon küçükbaş hayvan varlığı olup ve bunun 42,06 milyonunu koyun, 10,30 milyonunu ise keçi oluşturmaktadır. 2023 yılında toplam süt üretimi 21,48 milyon ton olarak gerçekleşmiştir. Kanatlı sektöründe, 2022 yılı verilerine göre toplam 10.074 işletmede, 19.596 kümes bulunmaktadır. Bunların çoğunluğunu ticari etlik ve ticari yumurtacı işletmeler ve/veya kümesler oluşturmaktadır. 2022 yılında 849.808 ton olarak gerçekleşen su ürünleri üretiminin 335.003 tonu avcılıktan, 514.805 tonu da yetiştiricilikten sağlanmıştır. Avcılık üretiminin 301.747 tonu deniz, 33.256 tonu ise iç su avcılığından, yetiştiricilik üretiminin 368.742 tonu deniz, 146.063 tonu ise iç su yetiştiriciliğinden elde edilmiştir.

Türkiye, dünyada bal veren bitkilerin yaklaşık olarak %70’inin, arı ırklarının da %22’sinin anavatanıdır. Arıcılık; 89 bin kayıtlı olmak üzere yaklaşık 150 bin ailenin vazgeçilmez geçim kaynağıdır. 2022 yılı verilerine göre bal üretimi 118.297 ton olup bu üretimle dünya bal üretiminde Türkiye 2. sıradadır. Ayrıca 8.984.676 arı kolonisi ile dünya koloni varlığında 3. sıradadır. Üretilen balın büyük bir kısmı iç pazarın ihtiyacını karşılamakta; %14,6’sı ise ihraç edilmektedir.

3.1.5.2. Tarım Teknolojileri

Akıllı tarıma yönelik çalışmalar kapsamında gerek kamu sektörü gerekse özel sektör tarafından çeşitli araştırma projeleri yürütülmektedir. Akıllı tarım uygulamaları çerçevesinde küresel konumlama

sistemi, veri kayıt ve görüntüleme sistemi, coğrafi bilgi sistemleri, haritalama ve yazılımlar, uzaktan algılama sistemleri birlikte kullanılmaktadır. Toprak sensörleri (tekstür, organik madde, nem, besin, toprak pH değeri, sıkışma) ve değişik ölçme teknolojileri (elektrik ve elektromanyetik, optik ve radyometrik, akustik ve pnömatik, elektrokimyasal) kullanılarak bitkilerde biyokütle, besin seviyesi yetersizliği, yabancı ot popülasyonu ve su akışına dair durumlar belirlenebilmektedir. Anıza doğrudan ekim veya azaltılmış toprak işleme uygulamaları, girdinin ihtiyaç olunan alanda, ihtiyaç miktarında değişken oran ve oran kontrol uygulamaları ile doğru zamanda uygulanması ve ilaçlamada yeşil uygulamalar şeklinde hassas tarıma yönelik çiftlik yönetim sistemleri geliştirilmektedir.

Kamu boyutunda, Tarım ve Orman Bakanlığı, gerek stratejik plan ve mevzuat düzenlemelerinde, gerekse ana hizmet birimlerinin faaliyet alanlarında dijital tarım uygulamalarına yönelik teknolojileri ve karar destek sistemleri, hassas tarım uygulamaları, tarım bilgi sistemleri, kayıt ve veri tabanı sistemleri gibi birçok teknolojiyi kullanarak uygulamaya aktarmada önemli projeler yürütmektedir. Bakanlığın çalışmaları kapsamında, Coğrafi Bilgi Sistemi (CBS) ile köy veri tabanının yönetimi, tarım parsellerinin sayısallaştırılması, uydu görüntülemeleriyle tarımsal üretimin takibi ve kayda alınması; Entegre İdare ve Kontrol Sistemi (IACS) ve Arazi Parsel Tanımlama Sisteminin kurulması ile hava ve uydu görüntülerinin izlenmesi; Tarım Bilgi Sistemleri (TBS) ile Tarımsal Gözlem İstasyonları, Tarımsal Üretim ve Kayıt Sistemi, Ürün Doğrulama ve Takip Sistemi, Ülkesel Tarım Envanteri Takip Sistemi vb. bilgi sistemlerinin oluşturulması ve Çiftlik Muhasebe Veri Ağı ile 6.000 işletmeden yapısal, fiziki ve mali bilgilerle oluşturulan veri ağı gibi birçok alt tarımsal verilerin işlenmesi, raporlanması, otomasyonu ve diğer sistemlerle entegrasyonuna olanak sağlanmaktadır. Ülkenin farklı coğrafyalarında yer alan araştırma enstitülerinde, üniversitelerin ziraat ve mühendislik fakültelerinde, özel sektörün Ar-Ge bölümlerinde de akıllı tarım uygulamaları üzerinde farklı projeler yürütülmektedir.

3.1.5.3. Sürdürülebilir ve İklim Dostu Tarımsal Üretim

Türkiye, iklim değişikliğinden etkilenme olasılığı yüksek ülkeler arasında yer almaktadır. Bu bakımdan "BM İklim Değişikliği Çerçeve Stratejisi" taraftarı olarak iklim değişikliğiyle mücadele etmek için ulusal ve yerel düzeyde politikalar geliştirilerek uygulamaya konulmuştur. Türkiye'nin "İklim Değişikliği Uyum Stratejisi ve Eylem Planı", "Değişen İklim Uyum Çerçevesinde Su Verimliliği Strateji Belgesi ve Eylem Planı (2023-2033)", Ulusal Katkı Beyanı ve "İklim Değişikliği Ulusal Bildirimleri", Sekizinci Ulusal Bildirim ve Beşinci İki Yıllık Rapor 2023 yılında Türkiye BM İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi Sekretaryasına sunulan yeni referans dokümanlardır.

Kırsal toplumların iklim değişikliğine dirençliliğinin artırılması, doğal kaynakların sürdürülebilir kullanımı, ekosistemlerin korunması ve geliştirilmesi, iklim değişikliğinden etkilenen sosyal grupların, kentlerin ve ekonomik sektörlerin uyum kapasitelerinin artırılması önem arz etmektedir. Bu amaçla Yerel İklim Strateji planlarının geliştirilmesi ve uygulanması, iklim değişikliğinin yarattığı risklerin azaltılması, etkilenen sektörlerin dayanıklılıklarının artırılması ve iklim değişikliğine uyum için yenilikçi uygulamaların ve teknolojilerin yaygınlaştırılması önemli hedeflerdir.

Bu hedeflere ulaşmak için tarım sektöründen kaynaklı sera gazı salınımının sınırlandırılması, iklim değişikliğinin etkilerine uyum yaklaşımının tarım sektörü ve gıda güvencesi politikalarına entegre edilmesi, tarımda iklim değişikliği etkilerinin belirlenmesi ve iklim değişikliğine uyumun sağlanmasına yönelik Ar-Ge çalışmalarının geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması önemlidir. Bu kapsamda, İklim Değişikliği Ulusal Eylem Planı tarım kısmında yer alan hedeflere uygun Ar-Ge faaliyetleri, uygulamalar ve çalışmalar yürütülmekte olup, veriler ışığında stratejiler ve politikalar geliştirilmektedir.

"Sürdürülebilir ve İklim Dostu Tarımsal Üretim İçin Ekosistem Hizmetlerinin Kullanımı ve Kaynak Etkinliğinin Geliştirilmesi Projesi" ile sürdürülebilir tarımsal üretim ve kırsal kalkınmanın temin edilmesi, AB Çiftlikten Çatala Stratejisi'nin tasarlanması ve uygulanması için tarım aktörlerinin kapasitesinin artırılması amaçlanmaktadır.

"Sürdürülebilir Arazi Yönetimi ve İklim Dostu Tarım Uygulamaları Projesi (SAY)" kapsamında, arazi bozulmasının önlenmesi ve iklim değişikliğinin olumsuz etkilerinin azaltılması, biyolojik çeşitliliğin korunması ve toksik içermeyen çevre, tarım ve orman alanlarının verimli kullanımı çerçevesinde düşük karbon salımı teknolojilerinin adaptasyonu ve yaygınlaştırılması suretiyle, tarım ve orman alanları arazi kullanımı yönetiminin geliştirilmesi hedeflenmektedir.

Son yıllarda ekonomik, sosyal ve çevresel gelişmeler ile küresel iklim değişikliği, su kıskıtı, artan nüfus ve kentleşme gibi faktörler gıda arz güvenliğinin önemini artırmıştır. Pandemi ve coğrafyadaki çatışmalar gıda milliyetçiliğini tetiklemiştir. Bu durum gıda arz güvenliğini temin etmek için doğal kaynakların optimum kullanımını sağlayacak etkin bir planlama sürecini zorunlu hale getirmiştir. Bu kapsamda Tarım ve Orman Bakanlığı politikaları kayıtlılık, kalite, verimlilik, yatırım ve sürdürülebilirlik olmak üzere beş eksen üzerinde şekillenmektedir. Bu amaçla, 5488 ve 5403 sayılı kanunlarda değişiklik yapılarak üretim planlaması, sözleşmeli üretim, kayıtlılık ve işlenmeyen arazilerin üretime kazandırılması ile yeni normallere göre politikalar oluşturulmaktadır. Böylece arz güvenliğinin sürdürülebilir olması sağlanacak, üreticilerin gelir düzeyi artırılabilecek ve ülke ekonomisine katkı sağlanmış olacaktır.

Tarımsal üretimin planlanması, gıda güvencesi ve güvenliğinin sağlanması, verimliliğin artırılması, çevrenin korunması ve sürdürülebilirliğin sağlanması için Bakanlıkça belirlenen ürün veya ürün gruplarının üretimine başlanmadan önce izin alınması zorunlu hale getirilmiştir. Bu amaçla ürünlerin arz ve talep miktarı dikkate alınarak tarım havzası veya işletme bazında hangi ürün veya ürün gruplarının üretileceğinin belirlenmesi, stratejik ürünlerde arz güvenliğinin korunması, ülke ihtiyacına göre asgari ve azami üretim miktarlarının tespit edilerek, arz fazlası veya eksikliğinin oluşmasının önüne geçilmesi sağlanacaktır.

Stratejik ürünlerin, en uygun yerde üretilmesi/yetiştirilmesiyle birlikte, kaynak kullanımında optimizasyon,verimlilik ve tarımsal hasılda artış sağlanması, hasat döneminde üreticilerin pazarlama sorunu yaşamalarının önüne geçilmesi, refah düzeylerinin yükselmesine katkı sağlanması ve iklim değişikliği dikkate alınarak doğal kaynakların sürdürülebilir kullanımı temin edilerek, suyu merkeze alan bir üretim planlaması amaçlanmıştır. Böylece üreticileri koruyup güçlendirirken, tüketicilerin de artan refahtan pay alması sağlanacaktır.

İklim Dostu Tarım Uygulamaları kapsamında, özel çiftliklerde koruyucu tarım uygulamaları için modeller geliştirilmesi, tarımsal atıklardan metan alınması ve elektrik üretimi için biyolojik çürütücülere pilot ölçekte yatırım yapılması amacıyla hayvancılık işletmesi biyogaz tesislerinin kurulumuna önem verilmektedir. Bu kapsamda proje sahası Konya ve Karaman'da 4 adet biyogaz tesisi kurularak faaliyete geçirilmiştir. 900 dekar alanda toprak altı damla sulama sistemleri demonstrasyonları uygulanmıştır. "Uygulamalı Çiftçi Okulu" projesi ile tarımsal kuraklıkla mücadele, sürdürülebilir arazi yönetimi ve çiftlik sahiplerinin güçlendirilmesi yönünde adımlar atılmıştır. Proje sonu itibariyle 2022 yılı sonu için hedeflenen 31 adet Çiftçi Okulu kurulmuştur. Ayrıca bozulmuş Orman ve Meraların Rehabilitasyonu başlığı altında 40 hektar mera ve otlak alanının rehabilite edilmesi planlanmış ve 2022 yılı sonu itibariyle 60 hektar alanda rehabilitasyon çalışmaları tamamlanmıştır.

"Ekosistem Odaklı Gıda Üretimini Teşvik Ederek Agro-Ekolojik Yönetim Sisteminin Geliştirilmesi Projesi" ile Türkiye'de tarımsal ekosistemlerin daha sürdürülebilir ve verimli yönetimini sağlamak için çevre, doğa, iklim değişikliği ve tarım uygulamaları arasındaki etkileşimleri dikkate alan bütünleşik bir agro-ekolojik yönetim stratejisi geliştirmek amaçlanmaktadır. Bu stratejinin, Türk tarımındaki ekosistem odaklı sorunlarının çözümünde ulusal politika ve kapasitenin güçlendirilmesine katkı sunması hedeflenmektedir.

Çayır Mera Islah ve Amenajman Projeleri ile hayvancılıktaki kaba yem açığının giderilmesi amaçlanmaktadır. 81 il ve ilçelerinde uygulanan projelerle mera alanlarının otlatma kapasitelerinin

artırılması, yem bitkileri ekiliş alanlarının %10'lardan %25'lere çıkarılması, silaj yapımının yaygınlaştırılması ve yıl boyu yeşil yem zincirinin kurulması sağlanmaktadır. Ekilebilir toplam alanda yem bitkileri ekiliş alanı ve üretim miktarını artırarak meralar üzerindeki hayvan otlatma baskısını azaltmak, hayvanların kaliteli kaba yem ihtiyaçlarını karşılayarak et ve süt üretim miktarını ve kalitesini artırmak, silaj yapım tekniklerini öğretmek, hayvancılığın daha verimli bir iş kolu haline gelmesini sağlamak, tarım dışı alanlarda veya vasfı bozulmuş meralarda mera ıslahı veya suni mera tesisi kurulması teşvik edilmektedir.

"Baraj Havzaları Yeşil Kuşak Ağaçlandırma Eylem Planı" ile baraj havzalarının bitki örtüsünden yoksun kısımlarının bitki örtüsüyle kaplanması ve barajların ekonomik ömrünün artırılması, baraj göllerine gelen toprağın azaltılması, baraj ve su havzalarının korunması, su kalite ve miktarının artırılması, erişilebilirlik mevzuat ve standartlarına uygun olarak düzenlenecek yeni rekreasyon ve turizm alanları ile yaban hayatı için yeni yaşam alanlarının oluşturulması amacıyla "Baraj Havzaları Yeşil Kuşak Ağaçlandırma ve Erozyon Kontrolü Projeleri" hayata geçirilmektedir.

3.1.6. Ekonomik Durum ve Gelir Dağılımı

TÜİK, 2023 yılı verilerine göre Türkiye'de toplam istihdamın 31,63 Milyon olduğu ve bunun %14,8'ini (4,69 milyon) tarımda çalıştığı açıklanmıştır. Tarım sektörünün toplam istihdam içerisindeki payı on yıllık bir süreç incelendiğinde (2013-2022) % 20,6'dan % 14,8'e düşmüştür. 2013 yılında ülke genelinde tarımda istihdam edilen birey sayısı 5 milyon 39 bin iken, 2023 yılı itibarıyla bu rakam 4 milyon 695 bin olarak gerçekleşmiştir. Söz konusu dönemde, işgücüne ilişkin temel göstergeler incelendiğinde işgücüne katılım oranı %48'den %53,3'e, istihdam oranı %43,7'den %48,3'e, işsizlik oranı ise %8,9'dan %9,4'e yükselmiştir. 2013-2023 dönemi kadınlar açısından incelendiğinde; kadınların işgücüne katılım oranı %27,9'dan %35,8'e, istihdam oranı %24,9'dan %31,3'e, işsizlik oranı ise %10,9'dan %12,6'ya yükselmiştir.

Bu veriler, kırsaldan kente göçün önüne geçilmesi, şehirlerdeki nüfus baskısının azaltılması, tarım ve kırsal kalkınma için gerekli sosyal kaynağın temin edilmesi için kısa ve orta dönemde özgül, ölçülebilir, ulaşılabilir ve zaman kısıtlaması olan kırsal kalkınma politikalarının belirlenmesinin ve etkin uygulanmasının önemine işaret etmektedir. Bu kapsamda, kırsalda işgücünün artırılması için ekonomik faaliyetlerin çeşitlendirilmesi, vasıf geliştirici eğitim ve yayım faaliyetlerinin artırılması, kadınlar ve gençlerin işgücüne katılımını teşvik edici uygulamaların yaygınlaştırılması, kırsalı cazip kılacak altyapı ve üst yapı çalışmaları ve sosyal imkânları artırıcı faaliyetlere yönelik hususlar önem kazanmaktadır.

Tablo 1. İş Gücü İstatistikleri

Yıl	İş Gücü	İstihdam	Ekonomik Faaliyetler (Mevsim etkisinden arındırılmış)					İşsiz	İş gücüne katılma oranı (%)	İstihdam oranı (%)	İşsizlik oranı (%)	Tarım dışı işsizlik oranı (%)
			Tarım	Tarım dışı								
				Toplam	Sanayi	İnşaat	Hizmet					
2005	21.321	19.357	4.945	14.412	4.140	1.096	9.176	1 964	44,1	40,0	9,2	12
2006	21.602	19.717	4.612	15.105	4.299	1.182	9.624	1 885	43,8	40,0	8,7	11
2007	21.954	20.001	4.410	15.591	4.388	1.228	9.975	1 953	43,8	39,9	8,9	11
2008	22.628	20.399	4.445	15.954	4.524	1.237	10.193	2 228	44,4	40,0	9,8	12
2009	23.588	20.534	4.783	15.751	4.153	1.299	10.299	3 055	45,5	39,6	12,9	16
2010	24.516	21.810	5.073	16.738	4.619	1.423	10.696	2 705	46,3	41,2	11,0	14
2011	25.452	23.166	5.289	17.877	4.855	1.672	11.350	2 287	47,1	42,9	9,0	11
2012	25.891	23.738	5.156	18.582	4.891	1.714	11.977	2 153	47,1	43,2	8,3	10
2013	26.871	24.486	5.039	19.446	5.133	1.788	12.525	2 386	48,0	43,7	8,9	11
2014	28.605	25.774	5.220	20.554	5.339	1.913	13.302	2 831	50,2	45,2	9,9	12
2015	29.550	26.501	5.357	21.145	5.345	1.916	13.884	3 049	51,1	45,8	10,3	12
2016	30.449	27.126	5.287	21.838	5.295	1.991	14.552	3 323	51,8	46,2	10,9	13
2017	31.516	28.075	5.401	22.673	5.394	2.108	15.171	3 441	52,6	46,9	10,9	13
2018	32.203	28.691	5.282	23.409	5.686	2.012	15.711	3 512	53,1	47,3	10,9	13
2019	32.505	28.042	5.096	22.946	5.572	1.566	15.808	4 463	52,9	45,6	13,7	16
2020	30.735	26.695	4.737	21.958	5.482	1.546	14.930	4 040	49,1	42,7	13,1	15
2021	32 716	28 797	4.948	23.848	6.143	1.777	15.928	3 919	51,4	45,2	12,0	14
2022	34 334	30 752	4.866	25.887	6.663	1.846	17.378	3 582	53,1	47,5	10,4	*
2023	34.896	31.632	4.695	26.938	6.711	1.997	18.230	3 264	53,3	48,3	9,4	*

Kaynak: TÜİK, İş Gücü İstatistikleri (2022)

***2005-2020 dönem sonuçları model ile tahmin edilmiştir. Tarım Dışı İşsizlik Oranı (%) göstergesi 2022 yılından itibaren üretilmemektedir.** Mevsim etkisinden arındırılmış istihdam değişkeni; mevsimsellikten arındırılmış tarım, inşaat, hizmet değişkenleri ile herhangi bir mevsimsellik etkisi taşımayan sanayi sektörlerinin toplamından elde edilmiştir.

İstihdamın sektörel yapısındaki değişimleri incelendiğinde, sanayi, inşaat ve hizmet sektörlerinin toplamını oluşturan tarım dışı istihdam verilerindeki artışın devam edeceği, tarıma dayalı istihdamın ise azalmaya devam edeceği öngörülmektedir.

TÜİK, farklı yöntemlerle yoksulluk ölçümleri yaparken, bu yöntemlerden harcamaya dayalı yoksulluk analizi ile kırdan kente göç ve gelir transferini kırsalda yoksulluğu azaltan faktörler olarak belirlemiştir. 2010 yılında %16,9 olan medyan gelirin %50'sine göre hesaplanan yoksulluk oranı, 2023 yılında yaklaşık 3 puan azalarak %13,9 olarak gerçekleşmiştir. Yoksulluk veya sosyal dışlanma riski altındaki bireylerin oranı, 2015 yılında %34,0 iken 2022 yılında 3 puan azalarak %31,0 olmuştur.

TÜİK, sektörel bazda gelir rakamları incelendiğinde, tarım sektörünün 2017 yılı ortalama iş geliri 18 bin 991 TL'den yüzde 387,7'lik artışla 2022 yılında 96 bin 632 TL'ye yükselmiştir. Bu rakam diğer sektörlerle karşılaştırıldığında, hizmet sektörünün 124 bin 013 TL, sanayi sektörünün 116 bin 122 TL, inşaat sektörünün ise 104 bin 433 TL yıllık ortalama gelir ile tarım sektörünün üzerinde bir gelir elde ettiği görülmektedir. Gelirdeki dengesiz dağılım, tarım sektöründeki ortalama iş gelirin diğer sektörlerin altında olması, kırsaldan kente göçün en önemli nedenini oluşturmaktadır.

Diğer taraftan, 2011-2023 dönemi için tarım sektörünün (avcılık, ormancılık ve balıkçılık dâhil) millî gelire katkısı incelendiğinde, TÜİK (2023) verilerine göre sektörün zincirlenmiş hacim endeksine göre Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (GSYH) içindeki payı 2011 yılında %7,5 iken 2023 yılında %4,5 olarak gerçekleştiği görülmektedir.

3.1.7. Altyapı ve Hizmetlerin Durumu

Kırsal alanlarda yaşayanların yaşam kalitesini yükseltmek için fiziksel ve sosyal yapılar yanında kırsal altyapı ve hizmetlerde önemlidir. Bu çerçevede kırsalın ulaşım altyapısı, su, elektrik ve kanalizasyon durumu, eğitim ve sağlık hizmetleri, teknolojik olanaklar ve bunlara erişim altyapısı yanında tarımsal alt yapı olarak sulama sistemleri, tarımsal üretimi daha nitelikli hale getiren tüm faktörler düşünülmektedir. Belirtilen hizmetlerin doğru ve zamanında yapılması ile kırsal alanda sürdürülebilir yaşam olanakları ve gelir elde edilmesi sağlanacaktır. Bu konuda yapılan yatırımlar ve altyapının geliştirilmesi için gerekli olan konular şu şekilde belirtilebilir:

Kırsal Altyapı Kapsamına Giren Yatırımlar;

1- Fiziki ve Sosyal Altyapı Yatırımları (KÖYDES, KIRDES)

- Köy yolları,
- İçme suyu tesisleri,
- Kanalizasyon sistemleri,
- Atıksu arıtma tesisleri,
- Sağlık hizmetleri,
- Eğitim hizmetleri,
- Kültürel ve sosyal yatırımlar,
- İletişim hizmetleri,

2- Ekonomik Altyapı Yatırımları (Tarımsal Altyapı)

- TİGH ve arazi toplulaştırılması,
- Sulama ve drenaj hizmetleri,
- Yenilenebilir enerji tesislerinin inşa edilmesi,
- Kırsal Yerleşimlerin Sosyal ve Fiziki Altyapısının Geliştirilmesi
- Fiziki altyapının geliştirilmesi,
- Ulaşım ağının iyileştirilmesi,
- İçme suyu altyapısının iyileştirilmesi,
- Atık yönetiminin iyileştirilmesi,
- Bilişim teknolojileri kullanımının yaygınlaştırılması,
- Yenilenebilir enerji kaynakları kullanımının yaygınlaştırılması,
- Yapılaşmada yöresel mimarinin teşvik edilmesi,
- Doğal afetlerle mücadele için güvenli yerleşim şartlarının sağlanması,

3- Sosyal Altyapının Geliştirilmesi

- Yöresel kültür mirasının korunmasına ilişkin altyapının geliştirilmesi,
- Spor ve sanatsal faaliyetler altyapısının iyileştirilmesi,
- Atıl kamu binalarının kalkınma faaliyetleri için yeniden düzenlenmesi,

Kırsal kesime götürülen hizmet faaliyetlerinin başında İçişleri Bakanlığı (İÇİB)'dan ÇŞİDB'na devredilen Köylerin Altyapısının Desteklenmesi Projesi (KÖYDES) ve İÇİB tarafından yürütülmeye devam edilen Büyükşehirlerin Kırsal Altyapısı Projesi (KIRDES) gelmektedir.

Kırsal alanda altyapının geliştirilmesi hizmetlerinde başta ÇŞİDB olmak üzere İÇİB, Tarım ve Orman Bakanlığı, kırsalda yaşayanların ülke ekonomisine katma değer sağlayabilecek üretim yapabilmelerine imkân sağlamaktadır.

KÖYDES, KIRDES ve KODAKAP projeleri raporlarında kırsal alanda;

- İçme suyu ve atık su yönetimi,
- Ulaşım altyapı hizmetleri (köy içi ve bağlantı yolları), internet ve cep telefonu,
- Yöreye özgü yapılaşma şartlarının belirlenmesi,
- Köy estetiği ve yapılaşması,
- Eğitim sağlık hizmetlerine kolayca ulaşılması ve kırsal altyapının iyileştirilmesi ile kırsal nüfusun yerinde istihdamına katkı sağlanacaktır.

3.1.8. Doğal Kaynaklar ve çevresel Yapı

Kırsalda doğal kaynak ve çevresel yapı ile ilgili tarım ve su kaynakları, biyolojik çeşitlilik, doğal peyzaj ve koruma alanları, hava ve iklimsel değişimler önemlidir. Tarımsal çevre ile ilgili çalışmalar farklı kurumların çalışma alanına girmektedir. Bu konudaki faaliyetler tarımsal kaynaklı kirlilik doğal kaynaklar ve iklim değişikliği başlıkları altında özetlenebilir.

Tarımsal kirlilik konusu sularda ve toprakta tarımsal faaliyetlerden kaynaklı kirlilikle ilgilidir. En yoğun konu, gübreler ve hayvansal faaliyetlerden kaynaklanan nitrat kirliliğidir. Özellikle sulardaki kirliliğin büyük bölümü sanayi ve evsel kaynaklı olsa da özellikle lokal ve tarımsal alanlardaki kirlilik bu kapsamda değerlendirilmekte ve azaltılmaya çalışılmaktadır.

İklim değişikliği konusu küresel sorunların etkileri ile mücadeleye yoğunlaşmakta olup, en önemli sorunlardan birisi iklim değişikliği kaynaklı kuraklıklardır. İklim değişikliği ile mücadele konusunda ise ulusal sera gazı envanterinin hazırlanması gibi durum tespitinden yutak hesapları, ileriye dönük sera gazı hesapları ve azaltılmasına yönelik çalışmalar yürütülmektedir.

Doğal kaynaklar konusundaki faaliyetler ise su ve toprak kaynaklarının korunması ve geliştirilmesine yönelik çalışmalar şeklinde olup, çevre ve iklim dostu tarımsal faaliyetler, sürdürülebilir tarım biyoçeşitliliğın korunması gibi başlıklarda toplanmaktadır.

Kırsal kesimde doğal kaynak ve çevresel etkiler, bu anlamda yaşayan bireylerin geçim kaynaklarını doğrudan etkilemektedir. Bu kaynakların amaç dışı su kullanımlarını önleyici yaklaşımlar yanında, sürdürülebilir yönetiminin gerçekleştirilmesi önemli bir amaç olarak ifade edilebilir. Doğal ve çevresel faktörlerin sürdürülebilir olarak yönetilmesi, kırsal alanların ekonomik, çevresel ve sosyal açıdan güçlü olmasına yardımcı olmaktadır. Son dönemlerde makro düzenlemeler dışında yerel belediyeler ve sivil toplum örgütlerinin tarım ve gıda sistemleri üzerine olumsuz etkilerde bulunacak gelişmelerde farkındalık yaratacak uygulamaları, doğal kaynakların sürdürülebilir kullanımını olumlu yönde etkilemektedir. Kırsal alanlarda su kaynaklarına yönelim, içme suyu temini, sulama ve enerji üretimi amaçlı kullanım şekilleri konusunda yönetim planlarına artan ölçülerde gereklilik ortaya çıkartmaktadır. Benzer şekilde kırsal alanların doğal yapısı ve güzellikleri, doğal turizm ve rekreasyon alanları şekline dönüşümle cazibe merkezleri haline gelebilmektedir. Bu konularda da doğal yapının kullanım planlamasına gerek duyulmaktadır.

Doğal yapı içerisinde en önemli unsurlardan olan toprağın verimini arttıracak, bitki örtüsünü zenginleştirecek, erozyon kontrolünü sağlayacak planlı üretime ve yönetime gelecek dönemlerde daha fazla ihtiyaç duyulacaktır. Kıt kaynak olarak dikkati çeken doğal kaynaklar üzerine nüfus baskısını azaltacak modern planlama anlayışlarına gerek duyulmakta ve bu süreçte gelişen teknolojik yapı ve uygulamalardan artan ölçülerde yararlanmak önem arz etmektedir.

İklim değişikliğine uyum kapsamında karbon stoklarının arttırılmasına yönelik, bitkilendirmeye/ağaçlandırmaya uygun hazine arazileri; kırsal kalkınmaya katkı sağlayacak başta gelir getirici türler olmak üzere uygulama çalışmalarının arttırılarak yeni karbon yutak alanları oluşturulması gerekmektedir. Bu konularda faaliyet içerisinde olan Tarım Reformu Genel Müdürlüğü, Çölleşme ve Erozyonla Mücadele Genel Müdürlüğü, Yerel Yönetimler Genel Müdürlüğü, Coğrafi Bilgi Sistemleri Genel Müdürlüğü, Mekânsal Planlama Genel Müdürlüğü, Milli Emlak Genel Müdürlüğü ve Yapı İşleri Genel Müdürlüğü arasında iş birliği ve uygulamalarına önemli derecede görev düşmektedir.

3.1.9. Sosyal ve Kültürel Dinamikler

Kırsal alanda yaşayan bireylerin ilişkileri, değerleri, gelenek ve görenekleri ile yaşam biçimlerini içeren sosyal, kültürel yapı ve değerler, sosyal ya da toplumsal sürdürülebilirlik kavramı ile yakından ilişkilidir.

Genelde kırsal alanlardaki toplumsal yapı belli geleneksel düşünce ve uygulamalarla şekillenmiştir. Yani aile, komşuluk ve dayanışma ilişkileri daha sağlam olan toplumlar olarak ifade edilmektedir. Tarımsal kültür ve yaşam şeklinin daha fazla egemen olduğu kırsal toplumların sosyal ve kültürel yapıları, yılların birikim ve alışkanlıklarıyla ortaya çıkmaktadır. Ancak son dönemlerde kırsal bölgelerdeki göçmen nüfus hareketliliği, bu yapının giderek bozulmasına neden olmuş, bunda kırsalın gelir kaynaklarının azalması ve sosyal gelişmelerden kırsalın yeterince yararlanamaması da etkili olmuştur. Aynı zamanda kırsalın eğitim ve sağlık olanakları yanında iletişim ve teknolojiye de yeterince yararlanamaması bu sürecin gelişmesinde etkilidir. Mevcut eksiklikleri ve yetersizlikleri dikkate alan, kent-kır ayrımını azaltan gelişmiş uygulama ve stratejilerle kırsalın geri dönüş sürecinin hızlanması ve gelir kaynaklarının artırılması ile genç ve kadın girişimcilerin yeniden kırsal cazibe merkezi haline getirebilmeleri mümkün olacaktır.

Türkiye’de modernleşme ve küreselleşme sürecinin olumsuz etkileri; doğum oranları, dinamik nüfus yapısı, boşanma oranları üzerinde etkili olup aile yapısında değişimlere neden olmakta ayrıca aile bütünlüğünü tehdit eden ve değerleri zedeleyen unsurlarda (medya, dijital bağımlılık, madde kullanımı vb.) artış görülmektedir. Aile bütünlüğünün sağlanması, parçalanmış ailelerin korunması, her türlü maddi, manevi ve sosyal destek verilmesi ile ilgili sosyal ve kültürel çalışmalar hız kazanmaktadır. Toplumsal gelişmenin dinamiğine uygun olarak, kadın erkek eşitliğine ilişkin yapılan ulusal mevzuattaki düzenlemeler de bu konunun önemini göstermektedir.

İşgücüne dâhil olmayan nüfusun ekonomide aktif hale gelmesi için kadın ve gençler başta olmak üzere işgücüne katılımın teşvik edilmesine, yeşil ve dijital dönüşümün gerektirdiği mesleki becerilerin kazandırılmasına ve işgücü piyasasının esnekleştirilmesine yönelik programlar hayata geçirilerek çalışma çağındaki her bireyin gelir elde etmesinin hedeflendiği politikalar uygulamaya konulmuştur. Kadın, genç ve engellilere yönelik teşvikler artırılarak bireylerin kendi kendini idame etmesi desteklenmektedir. Kırsal kalkınmada pozitif ayrımcılığın teşvik sisteminde daha geniş yer alması, sosyal yapının iyileşmesine, bireylerin ekonomik bağımsızlıklarının artmasına katkı sağlamaktadır. Dijitalleşmenin yaygınlaşması ile kırsalda bilgiye daha kolay ulaşılarak eğitim imkânlarından her kesim faydalanacaktır. Kültür varlıklarının korunması ve yaşatılması çalışmalarına önem verilerek kırsal dokunun korunması desteklenmektedir.

Ekonomik büyümenin oluşturduğu refahın toplumun tüm kesimleriyle adil şekilde paylaşılması ve yoksulluğun azaltılması sürdürülebilir kalkınmanın öncelikli hedeflerindedir.

Kadın ve gençlerin dijital ve yeşil dönüşümün gerekliliklerine uygun bilgi ve beceriye kavuşması, çağın gerekliliklerine uygun şekilde eğitimin her seviyesine dâhil olmaları ve sosyal hizmetlerin geliştirilmesi yoluyla iyi olma hallerinin desteklenmesi kırsal kalkınma politikalarında önceliklendirilmiştir.

Sosyal sermaye potansiyelinin geliştirilerek tam ve verimli kullanılması, gelir dağılımının iyileştirilmesi, özel politika gerektiren çocuklar, gençler, kadınlar, engelliler, yaşlılar gibi toplumun tüm kesimlerinin gözetilmesi hedeflenerek kırsalın gelişiminin sağlanması desteklenmektedir.

Ekonomik, sosyal ve kültürel hayata eşit katılımının yanı sıra eşit işe eşit ücret ilkesinin benimsendiği koşullarda istihdamının artırılmasına yönelik yapılan çalışmalar toplumda adalet duygusunu geliştirecektir. Sosyal yardım ve sosyal hizmetlerin etkinleştirilerek yaygınlaştırılması ile genel yaşam standardının artırılması kırsaldan kente göçün azaltılmasında etken olacağı düşünülmektedir.

Kamu kurum ve kuruluşlarının, nüfusun demografik niteliklerini yaşa dayalı ayrıştırarak ele alması, mevcut durumu bu temellerde analiz etmesi, geleceğe yönelik planlamaları da yine bu veriler ışığında şekillendirmesi önemlidir.

Günümüzde kamu, özel sektör ve sivil toplum örgütlerinin yerelde katılımıyla kırsal alanların gelişimine önem verdiği görülmektedir. Bu uygulamaların önümüzdeki dönemlerde iletişim ve teknoloji, eğitim, sağlık ve spor konularında kırsalı daha da geliştireceği tahmin edilmektedir.

3.2. Kırsal Kalkınma Faaliyetleri

Bu bölümde, "Kavramsal Çerçeve" bölümünde ifade edildiği üzere, kırsal kesime götürülen kamusal hizmetler ve yatırımlar ile doğrudan veya dolaylı olarak kırsal kalkınma amaçlı yürütülen destekleme uygulamaları genel hatlarıyla değerlendirilmektedir.

3.2.1. Hizmet ve Yatırımlar

Türkiye’de kırsal kalkınma faaliyetlerinin birinci boyutunu, kırsal kesime götürülen hizmetler ve bu hizmetlerin sunulması için gerçekleştirilen yatırımlar oluşturmaktadır. Kırsal kesimde kamusal

hizmetlerin sunulmasına ilişkin hususlar son yıllarda kırsal kalkınma politikaları bağlamında uluslararası kuruluşlar tarafından da yoğun şekilde tartışılmaktadır. Türkiye, UKKS-IV döneminde bu konuya ilişkin ulusal ölçekte geliştirilmesi beklenen program ve projelere temel bir çerçeve oluşturmayı amaçlamaktadır.

3.2.1.1. Hizmetler

Kırsal alandaki bütçe harcamalarının başında, merkezi idare kurumları ve bunların taşra teşkilatları ile 51 ilde İl Özel İdareleri (İÖİ), 30 ilde BŞB ve bağlı idareler ile büyükşehir ilçe belediyelerinin hizmetleri gelmektedir. 6360 Sayılı Büyükşehir Yasasından sonra 34.434 olan köy sayısı 18.214'e düşmüştür. Büyükşehir Yasasıyla, büyükşehir sınırları içerisinde bulunan köyler mahalle statüsü almıştır.

Hizmetlerin sınıflandırılması çerçevesinde, ikamet edilen yerleşimde köy nüfusuna doğrudan sunulması gereken hizmetler ile köy nüfusunun yakın veya komşu merkezi yerleşimler üzerinden erişebileceği dolaylı nitelikteki hizmetler şeklinde ikili bir tasnife gidilebilir. Birinci grup hizmetlerde öne çıkanlar; enerji, sağlık, eğitim, ulaştırma, içme suyu, atık yönetimi veya atık işleme, haberleşme, bilişim, posta ve tarım gelmektedir. İkinci grup hizmetler arasında ise sosyal güvenlik, sosyal yardım, bankacılık, vergi, adalet, güvenlik, itfaiye, turizm, imar ve konut hizmetleri gelmektedir. Dolaylı nitelikteki hizmetlerin sunumu yakın il ve ilçe merkezleri üzerinden sunulabilirken, doğrudan nitelikteki hizmetlere bizatihi köylerde erişim sağlanmaktadır.

Günümüzde hizmetlere erişim sorunu kadar önemli diğer bir husus hizmetlerin sunum şekli ve maliyet etkinliğidir. Bölgelere göre değişmekle birlikte, kırsal nüfustaki azalma nedeniyle kamusal hizmetlerin birim maliyetlerinde görülen artışlar kamuyu başta eğitim ve sağlık hizmetleri olmak üzere, mobil hizmet sunumuna zorlamaktadır. Diğer taraftan, bilişim teknolojilerindeki ilerleme, kamunun geleneksel hizmet sunumundaki rolünün dönüşmesi, hizmet talepleri ve türlerindeki değişim, kırsal alanların yeni demografik yapısı ve iklim değişikliğine adaptasyon tedbirleri gibi temel eğilimleri gözeterek, yenilikçi hizmet sunum modellerinin geliştirilmesi elzem hâle gelmiştir. Bu ihtiyaç, hizmetlerin sürekliliğini ve kalitesini korumak adına yaşamsal önemdedir. Ancak bunun için hizmet sunumundan sorumlu merkezi idare kurumlarının "yenilikçi ve ulaşılabilir hizmet sunumu" için uygun kurumsallaşmaya gitmesi ve mahalli idareler ile STK'lar dahil olmak üzere yerel kalkınmanın diğer aktörleriyle iş birliği ve ortaklık ağlarını güçlendirmesi gerekmektedir.

Yenilikçi hizmet sunumu kapsamında, Tarımsal Üretim Kayıt Sistemi (TÜKAS) Yönetmeliği, 18.02.2014 tarih ve 28917 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir ve tarım

politikalarına yönelik, tarım işletmelerine ait tarımsal faaliyetlerin tamamının kayıt altına alınarak tarım işletmesi bazında ülke genelinde tarım istatistiklerinin oluşturulması amaçlanmaktadır. Tarım işletmelerine ait başvurular, Tarım ve Orman Bakanlığı il ve ilçe müdürlüklerince alınarak Tarım Bilgi Sistemi içerisinde yer alan TÜKAS'a kaydedilmektedir. TÜKAS'a kayıtlılığın artırılması için çalışmalar sürdürülmektedir.

2364 sayılı Turizmi Teşvik Kanunu'nun 7. maddesi uyarınca Turizm Merkezleri (TM), Kültür ve Turizm Koruma ve Gelişim Bölgelerinde (KTKGB) her ölçekte plan onay yetkisine sahip olan Kültür ve Turizm Bakanlığı (KTB), 2024 yılı Nisan ayı itibarıyla ülke genelinde 236 adet TM ve KTKGB'de planlama çalışması yürütmektedir. Bu kapsamda kıyı turizmi, termal turizm, kış turizmi, yayla turizmi, kent turizmi, doğa turizmi, golf turizmi, kültür turizmi, inanç turizmi ve motor sporları turizmi gibi erişilebilirlik mevzuat ve standartlarına uygun farklı turizm temalarının geliştirilmesine yönelik çalışmalar yürütülmekte ve ayrıca bölgelerin kendilerine özgü özelliklerine göre eko-turizm ve kırsal turizmin desteklenmesine yönelik kararlar da uygulanmaktadır. Türkiye'de, inanç, gastronomi, yürüyüş, bisiklet, kamp-karavan, spor, eko-turizm kapsamında köy ve beldelerdeki mevcut kültürel ve tarihsel mirasın dâhil edildiği rota ve içerik çalışması yapılmakta; bu rotaların dijital "GoTurkiye.com" platformunda ve sosyal medya hesaplarında anlatımı ve tanıtımı gerçekleştirilerek, kırsal bölgelere olan ilginin de artması sağlanmaktadır. Ayrıca kırsal yerleşim yerlerinde yaşayan insanlara yönelik, bilgiye ve kültürel faaliyetlere erişilebilirlik ve ulaşılabilirliğin sağlanması noktasında, gezici kütüphane hizmeti verilmekte ve Devlet Tiyatroları Genel Müdürlüğü'nün (DTGM) katkılarıyla düzenli olarak turne faaliyetleri ve "Kamyon Tiyatro Projesi" ile kırsalda tiyatro gösterileri düzenlenmektedir.

Kırsal alanda yaşayan genç nüfusa Tarım ve Orman Bakanlığınca destek ve teşvikler sağlanmaktadır. Bu kapsamda, gençlere, kırsalda yapacakları yatırımlar için öncelik tanınmakta, verilen hibe oranları yükseltilmekte, gençlerin karar alma mekanizmalarına katılımı desteklenmektedir. Gençlerin istihdam edilebilirliklerini artırıcı çalışmalar yapılmaktadır. Ayrıca, Mesleki ve Teknik Anadolu Liselerinde tarıma yönelik olarak 144 okulda Tarım Alanı, 30 okulda Laboratuvar Hizmetleri Alanı ve 83 okulda Hayvan Yetiştiriciliği ve Sağlığı Alanı eğitimi verilmektedir. Mesleki Eğitim Merkezleri'nde ise Hayvan Yetiştiriciliği alanında 171, Tarım alanında 198 mesleki eğitim merkezi programı uygulanmaktadır.

Bu kapsamda, Mesleki ve Teknik Eğitim Genel Müdürlüğüne bağlı mesleki eğitim merkezlerinde uygulanmak üzere, "Gıda Teknolojisi alanında 9 meslek dalı, Tarım alanında 12 meslek dalı, Hayvan Yetiştiriciliği ve Sağlığı alanında 6 dalda tarımsal mesleki eğitim verilmektedir. Aynı zamanda genç

işsizliği önleme stratejisi kapsamında söz konusu alanlara ait mesleki eğitim merkezi telafi çerçeve öğretim programları uygulamaya konulmuştur.

3.2.1.2. Yatırımlar

Kırsal kesime yönelik kamusal hizmetlerin sunulmasında ihtiyaç duyulan altyapı yatırımlarına, uygulayıcı merkezi idare kurumlarının yıllık yatırım programları çerçevesinde bütçe tahsis edilmektedir. Uygulayıcı kurumlarca gönderilen yatırım projesi teklifleri, Strateji ve Bütçe Başkanlığı (SBB) koordinasyonunda ulusal politika hedefleri, yatırım öncelikleri ve mali kaynaklar çerçevesinde değerlendirilerek uygun bulunanlar ağırlıklı olarak çok yıllık bir bütçelemeye ulusal yatırım programına alınmaktadır. Ayrıca bütçe mevzuatı ve yatırım programı hükümleri çerçevesinde doğrudan Hazine ve Maliye Bakanlığı (HMB) tarafından da kaynak aktarılabilir. Kırsal alandaki ana yatırım konuları; temel kamusal hizmet sunumlarına ilişkin altyapı, sulama altyapısı ve arazi toplulaştırma, belediye altyapısı, köy altyapısı ve iskân yatırımlarıdır.

Kırsal alana yönelik yatırım projelerinin uygulayıcı kurumları ise merkezi idare kurumları ve/veya mahalli idareler olarak değişebilmektedir. Ayrıca mahalli idare ve birlikleri, kendi yatırım bütçeleri nispetinde kırsal alanda yatırım projeleri yürütmektedir. Diğer taraftan, yukarıda "Hizmetler" bölümünde bahsedilen kamusal hizmetlerin sunulması için kırsal yerleşimlerde ihtiyaç duyulan yatırımların gerçekleştirilmesinden sorumlu merkezi idare kurumları, mahalli idare ve birlikleri aracılığıyla söz konusu yatırımları gerçekleştirilmektedir.

6360 sayılı Kanun ile büyükşehir belediyelerinin bulunduğu 30 ilde il özel idareleri ve köylere hizmet götürme birlikleri kaldırıldığından, önümüzdeki dönemde kırsal alana yönelik hizmet sunumu ve yatırımlarda büyükşehir belediyeleri ve büyükşehir ilçe belediyelerinin rolünün artması beklenmektedir. Ayrıca, büyükşehir belediyeleri bulunan illerde söz konusu kanun hükümleri çerçevesinde, valiliklerin de kırsal alana yönelik faaliyetler bakımından etkinliklerinin artması beklenmektedir.

Bu kanun öncesinde köylere ilişkin temel hizmetler, köy bütçesi ve il özel idaresinin destekleri ile sağlanırken, yeni kanunla bu faaliyetlerin belediyeler tarafından sağlanacak olması kırsal alandaki yaşam şartlarının iyileştirilmesi açısından önemli görülmektedir. Ayrıca kırsal yerleşim yerlerinde sağlıklı yapılaşmanın ve afet riski olan yapıların denetiminin olmayışı birçok problemi beraberinde getirmektedir. Belediyelerin bu yönlü bir hizmeti üstlenecek olması planlı yapılaşma için önem arz etmektedir. Ancak Türkiye’de coğrafi yapı gereği kırsal yerleşim alanları ile kentsel yerleşim alanları arasındaki uzaklık azımsanamayacak ölçüde fazladır. Özellikle 6360 sayılı BŞB Yasası ile

mahalleye dönüşen köylerin tüzel kişiliklerinin kaldırılmasıyla, mahalleye dönüşen köylere ait olan mal varlıkları (mera, ormanlık alan, yeraltı suyu vb.) belediyelere devredilmiştir. Bu durum tarımsal alanların esas amacı dışında kullanılmasına neden olabilecektir. Kırsalda tarım alanlarının amaç dışına çıkmasını engelleyen etkin stratejik yaklaşım ve uygulamalara ihtiyaç bulunmaktadır.

6360 sayılı kanun ile birlikte, belediyelerin hizmet götüreceği alan genişletilmiştir. Belediyelerin, kent merkezlerinden uzaklaştıkça yerleşim birimlerine götüreceği hizmetlere erişme imkânının artırılmasının gerekli olduğu ortaya çıkmıştır. Bu kanun çerçevesinde, köy tüzel kişiliklerinin yanı sıra çok sayıda belde belediyesi kaldırılmış ve bunlar ilgili belediyelere bağlı mahalle konumuna getirilmiştir. Belde belediyelerine ait taşınır ve taşınmaz varlıklar, bu varlıkların durumuna göre valilikler bünyesinde oluşturulan komisyonlarca ilgili büyükşehir belediyeleri ile bağlı idarelerine, ilçe belediyelerine ve bakanlıklara devredilmiştir. Kırsal nüfusun, mali yükümlülüklerinin arttığı göz önünde bulundurularak, 6360 sayılı Kanunda geçici düzenleme öngörülmüştür. Buna göre, belirtilen yerlerde 31/12/2025 tarihine kadar ilgili belediyelerce alınan vergi, harç ve harcamalara katılma payından muafiyet; su (içme ve kullanma) ücretlerinden ise indirim sağlanmıştır. Kırsal niteliği devam eden sözü edilen yerlerdeki mali kolaylıkların süreklilik arz etmesini teminen kalıcı bir düzenlemeye gidilmiştir. Bu bakımdan 7254 sayılı Kanunla 5216 sayılı BŞB Kanunu'na ek 3'üncü madde eklenerek belediyelerce alınan emlak vergisi dâhil vergi, harç, harcamalara katılma paylarında kademeli bir muafiyet ve indirim yoluna gidilmiştir. Ayrıca, sözü edilen bu yerlerde ilgili mevzuat uyarınca orman köyü ve orman köylüsüne tanınan hak, sorumluluk ve imtiyazlar ile belediyelerce kullanılan mera, yaylak, kışlak gibi yerlerden Mera Kanunu hükümleri çerçevesinde mahalle sakinlerinin aynı şekilde faydalanmaya devam edebileceği öngörülmüştür. Buna istinaden kırsal mahalle veya kırsal yerleşik alanlarda sürdürülebilirliğin sağlanması hedeflenmiştir.

Türkiye'de 06.02.2023 tarihinde meydana gelen depremler dolayısıyla afet bölgesi olarak kabul edilen yerlerde, afetten etkilenen kırsal yerleşimler için 10.04.2023 tarihli ve 32159 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren "Olağanüstü Hal (OHAL) Kapsamında Yerleşme ve Yapılaşmaya İlişkin Cumhurbaşkanlığı Kararnamesinin Kabul Edilmesine Dair Kanun" uyarınca ÇŞİDB ve AFAD tarafınca çeşitli kırsal yerleşim alanlarında konutlar yapılmakta olup, bu alanlarda yeni kırsal yaşam alanlarının oluşturulması çalışmalarının devamlılığı önem taşımaktadır.

3.2.2. Destekleme ve Teşvik Faaliyetleri

Kırsal kalkınma faaliyetlerinin ikinci boyutunu kırsal kalkınma amaçlı destekleme faaliyetleri oluşturmaktadır. Çoğunlukla hibe, kısmen de kredi şeklinde sunulan bu destekler, kırsal kalkınma

projeleri ve mali destek programları kapsamında sunulmaktadır. Bu destekleme faaliyetleri, ulusal ve uluslararası kaynaklarla yürütülenler şeklinde sınıflandırılarak nitelikleri itibarıyla aşağıda genel hatlarıyla ele alınmaktadır.

3.2.2.1. Ulusal Kaynaklarla Yürütülen Destekleme Faaliyetleri

Tarım ve Orman Bakanlığı tarafından üretici ve yetiştiricilere nakdi olarak verilen geri ödemesiz Tarımsal Destek Programları, Yatırım Programından karşılanan projeler, Hazine Faiz Destekli Tarımsal Krediler, Tarım Sigortaları Havuzu (TARSİM), IPARD Programı kapsamında verilen AB Desteği ile KOSGEB, KÖYDES, SOGEP, KAP gibi diğer bakanlıklar tarafından uygulanan programlar bu kapsamda yer almaktadır.

Tarımsal Desteklemeler

Tarımsal üretimi istikrarlı hale getirmek, verim ve kaliteyi arttırmak, üretim maliyetlerini minimuma indirmek, kırsalda yaşayanların gelir düzeyini yükseltmek, tarımda sürdürülebilirliği, gıda güvencesini, kırsal kalkınmayı, tarımın kayıt altına alınmasını sağlamak gibi amaçlarla yapılan desteklemelerdir. Tarım ve Orman Bakanlığı tarafından tarıma dolayısıyla kırsala verilen bu destekler; bitkisel üretimin, hayvansal üretimin, su ürünleri üretiminin, kırsal kalkınmanın ve tarımsal araştırma ve geliştirmenin desteklenmesi ana programlarından oluşmaktadır.

Bitkisel üretim destekleri kapsamında; alan bazlı olarak verilen ve üretim maliyetini önemli ölçüde etkileyen mazot ve gübre destekleri; kalite ve verimliliği arttırmak için sertifikalı tohum ve fidan kullanım destekleri; tüketiciye güvenilir ve kaliteli ürünler sunmak amacıyla yapılan organik tarım, iyi tarım uygulamaları, biyolojik ve biyoteknik mücadele destekleri yer almaktadır.

Hayvansal üretim destekleri kapsamında; maliyetlerin azaltılması, üretim ve kalitenin sürdürülebilirliği, hayvan ve insan sağlığının korunması gibi amaçlarla süt, süt analizi, buzağı, manda, malak, besi, anaç koyun keçi, arıcılık, hayvan hastalıkları tazminatı, hastalıktan ari işletme, yem bitkileri üretimi gibi destekler verilmektedir. İpek böceği, sürü yöneticisi istihdam desteği gibi destekler de kırsal alanda işsizliğin önlenmesi açısından önemlidir.

Su ürünleri üretimi destekleri kapsamında; su ürünleri yetiştiriciliği, küçük ölçekli balıkçılık, balon balığı avcılığı gibi destekler yer almaktadır.

Tarımsal Ar-Ge kapsamında; Tarımsal Ar-Ge ve hayvan gen kaynaklarının korunması ve geliştirilmesine yönelik proje destekleri yer almaktadır.

Kırsal kalkınma destekleri kapsamında; kırsal kalkınma ekonomik ve alt yapı yatırımları, bireysel sulama sistemleri, uzman eller projesi, tarımsal yayım ve danışmanlık gibi destekler yer almaktadır.

Tarımsal destekler müracaat esaslı uygulanmakta olup ilgili mevzuatlar çerçevesinde gerekli şartları yerine getiren ve yasal başvuru süresi içerisinde başvuru yapan üretici ve yetiştiriciler yararlanmaktadır.

Yeni dönemde üretim planlaması, sözleşmeli üretim gibi Tarım ve Orman Bakanlığı politikalarının amaçları doğrultusunda üreticilerin rekabet gücünün ve desteklerin yönlendirici etkisinin artırılması için kalite, verimlilik, su kısıtı odaklı desteklerin etkinleştirme çalışmaları da yürütülmektedir.

Tarım ve Orman Bakanlığı tarafından sağlanan bu desteklerin temel amacı, tarımsal üretim altyapısının geliştirilmesi ile tarımsal ürünlerde katma değer artışı sağlanarak kırsal alanda ekonomik ve sosyal gelişmeyi öncelemek, tarım ve tarım dışı istihdamı geliştirmek, gelirleri çeşitlendirmek ve artırmaktır. Kadın ve genç girişimciler öncelikli olmak üzere gerçek ve tüzel kişilerin ekonomik faaliyetlerine yönelik yatırımlara teklif çağrı yöntemi ile KDV hariç %50'sine kadar (2800 sayılı Kırsal Kalkınma Destekleri Kapsamında Tarıma Dayalı Ekonomik Yatırımlar ve Kırsal Ekonomik Altyapı Yatırımlarının Desteklenmesine İlişkin Karar kapsamında) hibe desteği verilmektedir.

Hazine Faiz Destekli Tarımsal Krediler

Üreticilerin tarımsal üretime yönelik finansman ihtiyaçlarının uygun koşullarda karşılanması amacıyla, T.C. Ziraat Katılım Bankası A.Ş., T.C. Ziraat Bankası A.Ş. ve Tarım Kredi Kooperatifleri tarafından hazine faiz destekli yatırım ve işletme kredileri kullanılmaktadır. Uygulamaya ilişkin hususlar Resmî Gazete'de yayımlanan Cumhurbaşkanı Kararı ve Uygulama Esasları Tebliği ile belirlenmektedir. Kredi konuları, kredi üst limitleri, faiz indirim oranları, özellikli kriterler, indirim oranları ve uygulamaya ilişkin hükümler Cumhurbaşkanı Kararı ile kredi kullandırmalarındaki teknik kıstaslar ise Uygulama Esasları Tebliği ile belirlenmektedir. Yürürlükte olan 2024-2026 yıllarını kapsayan Cumhurbaşkanı Kararı ile faydalanıcılar 28 farklı üretim konusunda yatırım ve işletme kredisi kullanabilmektedir. Örneğin sütçü ve kombine sığır yetiştiriciliği konusunda 60 milyon TL üst limite kadar %50 standart faiz indirimine ilave planlı üretim, sözleşmeli üretim, kadın çiftçi/girişimci, 40 yaş ve altı genç çiftçi/girişimci, yenilenebilir/atık enerji kullanımı, birinci derecede tarımsal örgüt gibi özellikli kriter şartları sağlandığı takdirde %100'e kadar hazine faiz destekli tarımsal kredi kullanılabilir. Ayrıca faydalanıcılar "Temel Bitkisel Üretim" ve "Temel Hayvansal Üretim" konularında 300 bin TL'ye kadar %100 faiz indirimli yatırım ve işletme kredisi kullanabilmektedir. Üretim konularına göre kredi üst limitleri, faiz indirim oranları ve özellikli

kriterler farklılaşmaktadır. Ayrıca Kararın yürürlükte olduğu süre boyunca kredi üst limitleri her yılın sonunda 1 Ocaktan geçerli olmak üzere Tarımsal Girdi Fiyat Endeksine göre revize edilecektir.

Tarım Sigortaları Havuzu (TARSİM)

Devlet destekli tarım sigortaları uygulamaları (TARSİM); çiftçilerimizin tarımsal faaliyetlerde karşılaşılabilecekleri risklere karşı önlem almak üzere oluşturulmuş bir sigorta havuzudur. Bu kapsamda buğday üreticilerimizin hem çeşitli riskler nedeniyle verim kayıplarını hem de fiyat dalgalanmalarına karşı gelirini koruma altına alan Gelir Koruma Sigortası 28 Aralık 2023 tarihli ve 8014 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararı ile tüm Türkiye’de 2023-2024 üretim sezonunda uygulanmaya başlamıştır. TARSİM devlet destekli olarak; Bitkisel Ürün Sigortaları, Sera Sigortası, Büyükbaş Hayvan Hayat Sigortası, Küçükbaş Hayvan Hayat Sigortası, Kümes Hayvanları Hayat Sigortası, Su Ürünleri Hayat Sigortası ve Arcılık Sigortası risk gruplarını karşılamak üzere kapsam alanına dâhil etmiştir.

Kırsal Kalkınma Yatırımlarının Desteklenmesi Programı (KKYDP)

Kırsal Kalkınma Yatırımlarının Desteklenmesi Programı 2006 yılından bu yana 81 ilde devam etmektedir. KKYDP uygulanmasının amacı üretici gelirlerini artıran ve çeşitlendiren, yeni teknoloji içeren, tarıma dayalı küçük ve orta ölçekli sanayinin gelişmesini ve yaygınlaştırılmasını esas alan projeleri desteklemektir. Bu kapsamda hibeye esas proje tutarının %50’si hibe desteği olarak verilmektedir.

Kırsal Kalkınma Yatırımlarının Desteklenmesi Programı kapsamında uygulanacak olan yatırımlara yönelik desteklemelerin usul ve esaslarını belirleyen “Kırsal Kalkınma Destekleri Kapsamında Tarıma Dayalı Yatırımların Desteklenmesi Hakkında Tebliğ” (Tebliğ No: 2023/51) 29 Aralık 2023 tarihli ve 32414 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Proje başvuruları gerçek ve tüzel kişiler (idari ve mali açıdan kamudan bağımsız) tarafından yapılmaktadır.

Tarıma dayalı ekonomik yatırım konularında küçük ve orta ölçekli işletmeler için;

- a) Tarımsal ürünlerin işlenmesi, paketlenmesi ve depolanmasına yönelik yatırım konularında;
- Tıbbi ve aromatik bitkilere yönelik yatırımlar,
 - Bitkisel ürünlere yönelik yatırımlar,
 - Hayvansal ürünlere yönelik yatırımlar,

- Çelik silo konusuna yönelik yatırımlar,
 - Soğuk hava deposu konusuna yönelik yatırımlar,
 - b) Tarımsal üretime yönelik sabit yatırım konularında;
 - Kapalı ortamda bitkisel üretime yönelik yatırımlar,
 - Büyükbaş hayvan yetiştiriciliğine yönelik yatırımlar,
 - Küçükbaş hayvan yetiştiriciliğine yönelik yatırımlar,
 - Kanatlı hayvan yetiştiriciliğine yönelik yatırımlar,
 - Kültür mantarı üretimine yönelik yatırımlar,
 - Büyükbaş ve küçükbaş hayvan kesimhanelerine yönelik yatırımlar,
 - Kanatlı hayvan kesimhanelerine yönelik yatırımlar,
 - c) Yenilenebilir enerji kaynakları kullanımına yönelik yatırımlar,
 - c) Su ürünleri yetiştiriciliğine yönelik yatırım konularında;
 - Denizlerde yetiştiricilik,
 - İç sularda yetiştiricilik,
 - Organize tarım bölgelerinde yetiştiricilik,
 - d) Hayvansal ve bitkisel orijinli gübre işlenmesi, paketlenmesi ve depolanmasına yönelik yatırım konularında;
 - Hayvansal orijinli gübre,
 - Bitkisel orijinli gübre,
- Kırsal ekonomik altyapı yatırım konularında küçük ölçekli işletmeler için;
- Aile işletmeciliği faaliyetlerinin geliştirilmesine yönelik altyapı yatırımları,
 - Arıcılık ve arı ürünlerine yönelik yatırımlar,
 - Bilişim sistemleri ve eğitimi yatırımları,

- El sanatları ve katma değerli ürünlere yönelik yatırımlar,
- İpek böceği yetiştiriciliğine yönelik yatırımlar,
- Su ürünleri yetiştiriciliğine yönelik yatırımlar,
- Tarımsal amaçlı örgütler için makine parkı yatırımları,
- Tıbbi ve aromatik bitki yetiştiriciliğine yönelik yatırımlar,
hibe desteği kapsamında değerlendirilmektedir.

KKYDP Kapsamında Bireysel Sulama Sistemlerinin Desteklenmesi Projeleri; tarımsal faaliyetler için geliştirilen modern basınçlı bireysel sulama sistemlerinin üreticiler tarafından kullanımının yaygınlaştırılarak sulanan alanlarda suyun tasarruflu bir şekilde kullanılması, daha kaliteli ve pazar isteklerine uygun üretim yapılmasını sağlamak ve kırsal alanda üreticilerin gelir düzeyini yükseltmeyi hedeflemektedir.

Kırsal Kalkınmada Uzman Eller Projesi ile kırsal alanda/kırsal mahallede yaşayan/yaşamayı taahhüt eden, tarım, hayvancılık, ormancılık, gıda ve su ürünleri alanlarında eğitim veren üniversitelerin fakülte ve meslek yüksekokulları ile Milli Eğitim Bakanlığı (MEB)'na bağlı tarım, hayvan yetiştiriciliği ve sağlığı, laboratuvar hizmetleri ve gıda teknolojisi alanlarında eğitim veren lise ve dengi okullardan mezun genç nüfusun istihdamına katkı sağlamak; bitkisel üretim, hayvancılık, gıda ve su ürünleri sektörlerinde girişimciliği destekleyerek bu faaliyetlerin eğitilmiş kişiler tarafından yapılmasını teşvik etmek; tarımsal üretimin miktarını, kalitesini ve verimliliğini arttırmak; kırsal alanda tarımsal üretim yapan işletmelere örnek ve önderlik oluşturacak sürdürülebilir yatırımlara proje başına % 100 hibe desteği verilmektedir.

Hayvansal üretim, bitkisel üretim, su ürünleri üretimi, coğrafi işaretli ürün ve geleneksel ürün üretimi ile bu ürünlerin işlenmesi, paketlenmesi ve depolanmasına yönelik projeler de Uzman Eller Projesi kapsamında desteklenmektedir.

Bu desteklerin yanı sıra aşağıdaki proje ve destekler de uygulanmaktadır.

Orman Köylülerine Verilen (ORKÖY) Destekleri; Tarım ve Orman Bakanlığı tarafından orman köylülerinin desteklenmesine yönelik ORKÖY projeleri kapsamında, orman içinde ve bitişğinde orman köylerinde yaşayan orman köylülerine, ferdi destek ve bu köylülerin bir araya gelerek kurdukları Tarımsal Kalkınma Kooperatiflerine kooperatif desteği verilmektedir. ORKÖY destekleri

ile ormanların korunması, geliştirilmesi, genişletilmesi, işletilmesi ve sürdürülebilir yönetimi için ülkemizde bulunan 23.300 orman köyü/mahallesinde yaşayan yaklaşık 7 milyon orman köylüsüne bütçe imkanları doğrultusunda ulaşmaya çalışılmaktadır. Uygulanan sosyal ve ekonomik nitelikli proje destekleri ile orman köylülerinin ormana olan baskısını en aza indirmek, orman halk ilişkilerini düzenlemek, ormancılık faaliyetlerinde kalifiye işgücü açığını karşılayarak istihdam yaratmak, geçim kaynaklarını çeşitlendirerek orman köylüsünün yaşadığı yerde kalmasını sağlamak için yaşam şartlarını iyileştirmek, orman yangınlarına mahallinde orman köylüsü desteğiyle hızlı ve etkili şekilde müdahalede bulunulması amaçlanmaktadır.

Projeye dayalı yürütülmekte olan ORKÖY destekleri faizsiz kredi ve hibe şeklinde verilmektedir. Ayrıca projelerin tamamında destek tutarının % 20 si hibe olarak verilmektedir. Ferdi destekler sosyal ve ekonomik maksatlı olmak üzere ikiye ayrılmakta olup bu konuda halen 50'ye yakın tip proje uygulanmaktadır. Ferdi desteklerden ekonomik nitelikte olanlar aile işletmeciliği şeklindedir.

Doğa Turizminin Desteklenmesine Yönelik Faaliyetler; Türkiye genelinde korunan alanlar için Doğa Turizmi Master Planları, Uygulama Eylem Planları ve Doğa Turizmi haritaları hazırlanmıştır. Korunan alanların uygulama eylem planlarında belirtilen doğa turizmi faaliyetleri gerçekleştirilmektedir. Bu kapsamda köylerdeki üretim ve yaşam biçimleri ile tabiat ve kültürel mirasın korunmasını teminen, köylere özgü geleneksel zanaat ve el sanatları, agro-turizm, coğrafi işaretli ürünlerin desteklenmesi kapsamında etkinlikler gerçekleştirilmektedir. Korunan alanlarda gerçekleştirilen doğa turizmi faaliyetlerine ziyaretçilerin katılım sağlanması, ziyaretçi sayılarının belirlenmesi, korunan alanlardan doğa turizmi bağlamında elde edilen doğa turizmi faaliyet gelirlerinin raporlanması ve yerel halka istihdam yaratılması için doğa turizminin tanıtılması amacıyla "Tarım ve Orman Bakanlığı tarafından "Ekotaban" mobil uygulaması" oluşturulmuş ve web adresinden hizmet vermeye başlanmıştır.

Coğrafi İşaretler; Tarım Bakanlığı tarafından, TÜRK PATENT ve ilgili kurumların iş birliğinde coğrafi alana bağlı olan coğrafi işaret korumasına sahip (yöresel) ürünlerin korunmasına yönelik çalışmalar kapsamında coğrafi işaret koruması, önemi, kırsal kalkınmaya etkisi, denetim sistemi, ticarileştirme çalışmaları gibi konulara önem veren destekleme modellerine öncelik verilmektedir.

Kadınlara Yönelik Destekler; Kırsalda kadına yönelik yürütülen tüm çalışmalar, fırsat eşitliğinin sağlanması, girişimciliğin ve istihdamın artırılması esasına dayanmaktadır. Kadınların güçlendirilmesine yönelik, eğitim ve yayım hizmetleri ile sosyo-ekonomik yönden güçlendirici projeler yürütülerek kadınların sorunlarının çözümüne yönelik stratejik çalışmalar yapılmaktadır.

Kadın kooperatiflerinin güçlendirilmesi, sürdürülebilirliklerinin sağlanması, kurumsal kapasitelerinin geliştirilmesi ve görünürlüklerinin artırılması kapsamında "Kadınların Kooperatifler Yoluyla Güçlendirilmesi Projesi" Tarım ve Orman Bakanlığı, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı ve Ticaret Bakanlığı iş birliğinde yürütülmektedir. Bu kapsamda ilgili bakanlıklar tarafından "Kadın Kooperatiflerinin Güçlendirilmesi İşbirliği Protokolü" 30 Ekim 2018 tarihinde imzalanmıştır. Söz konusu Protokol 6 Eylül 2023 tarihinde 5 yıl süre ile yenilenmiştir. Bu kapsamda, illerde protokol tarafları ile Kadın Kooperatifçiliği Çalışma Grupları oluşturulmuş olup kadın kooperatiflerinin güçlendirilmesine yönelik ilgili taraflarla iş birliği içinde 81 ilde çalıştaylar, eğitimler, bilgilendirme toplantıları ve kadın kooperatif ziyaretleri gerçekleştirilmiştir.

Tarımsal yeniliklerin kadın çiftçiler tarafından öğrenilmesi, uygulanması ve kadın odaklı yaygınlaştırılmasının sağlanması için Tarım ve Orman Bakanlığına bağlı Araştırma Enstitüsü Müdürlükleri ve İl Müdürlükleri iş birliği ile 2015 yılından itibaren "Kadın Çiftçiler Tarımsal Yeniliklerle Buluşuyor" programı yürütülmekte ve bu program kapsamında muhtelif illerde her yıl tarımsal yayım projeleri gerçekleştirilmektedir.

Kadın çiftçilere yönelik Tarım ve Orman Bakanlığı olarak bugüne kadar illerde yürütülen çalışmalardan yola çıkarak aile tarafından yönetilen ve işletilen, kadınlar ve erkekler dahil olmak üzere aile bireylerinin işgücüne dayalı tarımsal faaliyetleri kapsayacak "Aile Çiftçiliğinin Geliştirilmesi Programı" 6 ilde başlatılmıştır.

Bununla birlikte kadın kooperatifleri arasındaki iş birliğini ve koordinasyonu geliştirmek için kadın kooperatifleri web portalı oluşturulması çalışmaları yürütülmüş; web portalı Mayıs 2023'ten itibaren kadinkoop.org adresi ile yayın hayatına başlamıştır.

Kümelenme ve Tarım-Sanayi Entegrasyonuna Yönelik Destekler; Tarım ve Orman Bakanlığı tarafından yürütülmekte olan "Organize Tarım Bölgeleri Projesi (OTB)" kapsamında, bitkisel veya hayvansal üretim işletmelerinin ve bu işletmelerde üretilen ürünlerin işlenmesine yönelik sanayi tesislerinin yer aldığı OTB'lerin altyapı yatırımları için Bakanlık bütçesine tahsis edilen ödenekten düşük faizli kredi kullanılmaktadır. Projenin genel amacı, üreticilerin ve sanayicilerin kümelenme modeli ile bir araya gelmesi, altyapısı tamamlanmış bölgelerde kurulacak modern işletme ve tesislerde kaliteli ve güvenilir üretim yapılması, üretici gelirlerinin artırılması, istihdama ve tarım-sanayi entegrasyonuna katkı sağlanmasıdır.

Proje ülke genelini kapsamakta olup bitkisel üretim konulu OTB'ler için jeotermal kaynak potansiyeli olan yöreler öncelikli olmak üzere bölgenin üretim potansiyeli, üretici talepleri ve kalkınma planları

dikkate alınarak bitkisel veya hayvansal üretim konusunda OTB kurulmasına ihtiyaç olan il ve ilçelerde, talep üzerine OTB kurulması teşvik edilmekte ve desteklenmektedir. Proje başvuruları ilgili Valilik kanalı ile İl Tarım ve Orman Müdürlüklerine yapılmakta, uygun bulunan projeler Bakanlığa gönderilmekte, yatırıma Bakanlıkça karar verilmektedir.

Köylerin Altyapısının Desteklenmesi Projesi (KÖYDES); Kırsal kesime yönelik önemli kamu yatırımlarından olan KÖYDES Projesi ÇŞİDB'nca yürütülmekte olup her yıl alınan Cumhurbaşkanlığı Kararı uyarınca iş ve işlemler takip edilmektedir. Kır ve kentin etkileşimini sağlayan ulaşım, iletişim ve enerji altyapısını güçlendirecek, köylerin altyapısının desteklenmesi projesi kapsamında köylerde ulaşım, kanalizasyon, içme suyu ve atık su altyapısının iyileştirilmesi sağlanacak, suyun etkin kullanılmasına yönelik proje ve uygulamalar sürdürülecektir. 2005 yılında uygulanmaya başlamış olan projede temel amaç, kırsal kesimde yıllardan beri süregelen içme suyu ve yol sorunlarını ortadan kaldırmaktır. Bu kapsamda büyükşehir belediyesi sisteminin uygulanmadığı illerde, köy yolu, köy içme suyu, küçük ölçekli sulama işleri ve atık su konularında yerel idarelerin köy altyapısı projelerine destek sağlanmaktadır.

6360 Sayılı "14 İlde Büyükşehir Belediyesi ve 27 İlçe Kurulması İle Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnemelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun" ile 30 ilde büyükşehir belediye sisteminde önemli değişikliğe gidilmiştir. Buna göre sözü edilen illerde İÖİ kaldırılarak belediye sınırları il sınırı olarak belirlenmiş, belde belediyesi ve köy tüzel kişilikleri kaldırılarak mahalleye dönüştürülmüştür. Bununla birlikte, ilgili kanun ile köyden mahalleye dönüşen yerleşim yerlerinin bu dönüşüme uyumu bakımından özellikle mali yükümlülükler yönü itibarıyla bir geçiş süreci verilmiştir. Bu süreç belirli dönemlerde yenilenerek 31.12.2025 tarihine kadar uzatılmıştır. Öte yandan, belirtilen yerleşim alanları ile ilgili 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu'na Ek 3'üncü madde eklenerek kırsallığı devam eden yerlerin belirli ölçütler dahilinde kırsal yerler olarak kabulüne imkân sağlanabileceği öngörülmüş ve buna bağlı olarak ilgili yönetmelik düzenlemesi yapılmıştır.

Sosyal Gelişmeyi Destekleme Programı (SOGEP); 2019 yılında uygulanmaya başlanan SOGEP, yerel dinamikleri harekete geçirerek yoksulluk, göç ve kentleşmeden kaynaklanan sosyal sorunların giderilmesini, değişen sosyal yapının ortaya çıkardığı ihtiyaçlara karşılık verilmesini, erişilebilir yapılı çevrenin oluşturulması ile toplumun dezavantajlı kesimlerinin ekonomik ve sosyal hayata daha aktif katılmalarının sağlanmasını, istihdam edilebilirliğin artırılmasını, sosyal içerme, sosyal girişimcilik ve yenilikçiliğin desteklenmesini ve sosyal sorumluluk uygulamalarının yaygınlaştırılmasını amaçlamaktadır. Programın hedef kitlesi, ekonomik ve sosyal hayata katılmada karşılaştıkları sorunlar sebebiyle özel politika geliştirilmesi gereken yoksullar, işsizler

yaşlılar, engelliler, kadınlar ve çocuklar gibi toplum kesimleridir. SOGEP, sosyal girişimcilik ve sosyal yenilikçilik alanlarında ekosistemin güçlendirilmesine yönelik merkez, sosyal laboratuvar ile kuluçka ve hızlandırıcı programların yaygınlaştırılmasına öncelik verilen proje temelli bir programdır. Bu programda toplumun dezavantajlı kesimlerinin mesleki bilgi ve becerilerin artırılması, ildeki ve bölgedeki ihtiyaçlara uygun alanlarda nitelikli ve üretken beşerî sermayenin geliştirilmesi, toplumun dezavantajlı kesimlerinin yaşam kalitelerinin yükseltilmesi ve bu kesimlere sunulan hizmetlerin kalitesinin artırılmasına yönelik çalışmalar desteklenmekte ve Kalkınma Ajansları Genel Müdürlüğü koordinasyonunda kalkınma ajansları aracılığıyla yürütülmektedir.

Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı (KOSGEB) Destekleri; 2009/15431 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı'na göre belirlenen sektörlerde faaliyet gösteren Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler (KOBİ)'lere yöneliktir.KOSGEB; girişimciliğin geliştirilmesi, kurumsallaşma, kalite ve verimliliğin artırılması, teknolojik gelişmelere uyum finansman kaynaklarına erişim, Ar-Ge kapasitesinin geliştirilmesi, çevre ve insan sağlığına duyarlı üretim, bilgiye erişim, nitelikli istihdam, yurt dışı pazarlara açılma, ortak iş yapma kültürü, teknolojik yatırım, stratejik ürünlerin yerli üretimi, işletmelerin eğitim ve danışmanlık ihtiyaçlarının karşılanması ile ilgili konularda 13 farklı destek programı ile KOBİ'lere ve girişimcilere yönelik geri ödemeli ve geri ödemesiz (hibe) destekler sunmaktadır. KOSGEB destekleri ülke genelinde kır-kent ayrımı gözetilmeksizin uygulanmaktadır. KOSGEB destek programlarının uygulanması, yerel düzeyde, her ilde bulunan KOSGEB İl Müdürlüklerince yürütülmektedir.

Bölgesel Gelişme Destekleri; Bölgesel gelişme kurumlarının başında Kalkınma Ajansları (KA) gelmektedir. Düzey 2 bölgesi bazında kurulmuş bulunan 26 Kalkınma Ajansının yürüttüğü mali destek programları arasında tarım ve kırsal kalkınmaya yönelik hibe programları da bulunmaktadır. Ajanslar destekleme faaliyetlerini, kurulu buldukları bölgenin ekonomik, sosyal, kültürel ve çevresel boyutlarını bir bütün olarak ele alan bölgesel gelişme planları çerçevesinde sürdürmektedir. Destek konuları bölgeden bölgeye değişmektedir. Çoğunlukla bölge ekonomisi için önem taşıyan üretim alanları ile Tarım ve Orman Bakanlığı desteklerini tamamlayıcı mahiyetteki yatırım konularına hibe desteği sağlanmaktadır. Destek programları teklif çağrısı usulüyle Ajans Bölgesi kapsamındaki illerde çoğunlukla kır ve kent ayrımı gözetilmeksizin uygulanmaktadır. Destek programlarında potansiyel yararlanıcılar; mahalli idareler, üniversiteler, diğer kamu kurum ve kuruluşları, kamu kurumu niteliğinde meslek kuruluşları, sivil toplum kuruluşları, kâr amacı güden işletmeler, kooperatifler, birlikler ve diğer gerçek ve tüzel kişilerdir. Hibe oranları desteğin konusu, yararlanıcısı ve uygulama yeri gibi kriterler dikkate alınmak üzere %90'a kadar çıkabilmektedir.

KA'larının yanı sıra özellikle kırsal alanlarda ekonomik ve sosyal kalkınmanın gerçekleşmesi amacıyla, başta Güneydoğu Anadolu Projesi (GAP) Bölge Kalkınma İdaresi (BKİ) Başkanlığı olmak üzere Doğu Anadolu Projesi (DAP), Doğu Karadeniz Projesi (DOKAP) ve Konya Ovası Projesi (KOP) BKİ başkanlıkları toplamda 43 ili kapsayan sorumluluk alanlarında faaliyet göstermektedir. GAP BKİ 1989 yılında; DAP, DOKAP ve KOP BKİ'leri ise 2011 yılında kurulmuştur.

2021-2023 dönemi için eylem planları GAP, DAP, DOKAP ve KOP Bölge Kalkınma Programları olarak adlandırılmıştır. Söz konusu bölge kalkınma programları, "Sektörel Operasyonel Program (SOP)" olarak adlandırılan (DOKAP) "SOP1 Küçük Ölçekli Sulama İşleri Programı", "SOP2 Katma Değeri Yüksek Bitkisel Ürünlerde Üretimin Desteklenmesi Programı", "SOP3 Mera Altyapısının Geliştirilmesi Programı", "SOP4 Hayvansal Üretime Dayalı Sanayinin Geliştirilmesi Programı", "SOP5 Arıcılığın Geliştirilmesi Programı", "SOP6 Tarımsal Mekanizasyonun Artırılması Programı", "SOP7 Örgütlü Tarımsal ve Yöresel Ürünlerin Üretim-Satış ve Pazarlamasının Desteklenmesi Programı", "SOP8 Tarımsal Eğitime Yönelik Tesislerin Kurulumu ve Yayım Programı" ve "SOP9 Tarımsal Araştırmaların Desteklenmesi Programı", olmak üzere alt programlardan oluşmakta ve önceki dönemlerde olduğu gibi yine ağırlıklı olarak kırsal alanda kalkınmanın desteklenmesine yönelik tarım ve tarım dışı ekonomik ve sosyal faaliyetlere odaklanmaktadır. Bu kapsamda, GAP BKİ'nin uzun yıllardır yürüttüğü, sorumlu olduğu bölgede belirlenen ilçelerde tarım ve tarım dışı ekonomik faaliyetlere yönelik entegre kırsal kalkınma projeleri mevcudiyetini korumakla birlikte, her bölge kalkınma programında kırsal kalkınma SOP'u bulunmaktadır. Bölge kalkınma programları çerçevesinde tarım ve kırsal kalkınmaya yönelik faaliyetlere mali destek sağlanması öngörülmektedir.

Çevresel Altyapı ve Çevre Koruma Destekleri; ÇŞİDB tarafından sağlanan bu desteklerin temel amacı, kırsal çevrede kirliliğin önlenmesi ve doğal kaynakların korunmasıdır. Proje destek konuları; turizm altyapısı, katı atık depolama, geri kazanım altyapısı, atık su arıtma ve içme suyu altyapısıdır. Uygulaması talep bazlı yürütülen ve %50-100 oranlarında hibe desteği sağlanan projeler; turizm merkezleri, kültür ve turizm koruma ve gelişim bölgeleri, özel çevre koruma bölgeleri, doğal sit alanları ile tabiat varlıklarının bulunduğu yörelerde uygulanmaktadır. Projelerin yararlanıcıları mahalli idare ve birliklerdir. Proje uygulaması yerel düzeyde ÇŞİDB İl Müdürlüklerince koordine edilmektedir.

Katı Atık Programı Projesi (KAP); ÇŞİDB, büyükşehir belediyeleri ile belediyelerin/birliklerin en uygun ve ekonomik şekilde atık yönetimi yatırımlarını yapmaları ve atık yönetiminde çevresel

yükümlülüklerini yerine getirmeleri amacıyla Katı Atık Programı (KAP) projesi başlatılmıştır. KAP, büyükşehir belediyeleri ile belediyelerin/birliklerin, entegre atık yönetimi tesisi, II. sınıf düzenli depolama tesisi, mevcut II. sınıf düzenli depolama tesisine ilave lot, ön işlem tesisi (mekanik ayırma veya biyo-kurutma veya atıktan türetilmiş yakıt tesisi) ve aktarma istasyonu yapım işleri, uygulama projelerinin hazırlanması, uygun görülmesi/onaylanması ile ilgili her türlü iş ve işlemleri kapsamaktadır. Diğer taraftan, tarım-çevre tedbirlerinin yaygınlaştırılması amacıyla hayata geçirilen Çevre Amaçlı Tarım Arazilerinin Korunması Projesi'nde (ÇATAK); toprak ve su kalitesinin korunması, doğal kaynakların sürdürülebilirliği, erozyonun önlenmesi ve tarımın olumsuz etkilerinin azaltılması amaçlanmaktadır.

Su, Kanalizasyon ve Altyapı Projesi (SUKAP); Yerel yönetimlerin su, kanalizasyon ve altyapı projelerini desteklemek amacıyla 2011 yılında Mülga Kalkınma Bakanlığı koordinatörlüğünde başlatılmış ve İller Bankası (İlbank) tarafından yürütülmektedir. İlbank SUKAP ile ilgili olarak Cumhurbaşkanlığı Kararı ve ekli listesi çerçevesinde iş ve işlem yapmaktadır. Nüfusu 25 binin altında olan belediyelere genel bütçeden ayrılan ödenekten proje tutarının %50'si oranında hibe destek sağlanmakta, kalan %50'si ise yine İlbank tarafından uzun vadeli kredi olarak tahsis edilmektedir. Nüfusu 25 binden fazla olan ve Cumhurbaşkanlığı Kararı ekinde yer alan belediyelere ise Belediye Kanunu'ndaki borç stoku limitine uyma şartı aranmaksızın İlbank tarafından kredi tahsisi yapılmaktadır. Projesi hazır olmayan belediyelerin projeleri ise yine İlbank tarafından hazırlanmaktadır.

SUKAP kapsamında içme suyu ve atık su olmak üzere iki sektör bulunmaktadır. İçme suyu sektörü kapsamında içme suyu şebeke ve içme suyu arıtma; atık su sektöründe ise kanalizasyon şebeke, atık su arıtma tesisi, yağmur suyu inşaatı, derin deniz deşarjı işleri yapılmaktadır.

SUKAP ile altyapı kapsamında Türkiye'de bulunan bütün yerel yönetimlerin içme suyu ve atık su işlerinin tamamlanması ve su kayıp kaçaklarının önlenerek bahse konu sektörlerde en üst düzeyde verimliliğin sağlanması planlanmaktadır.

3.2.2.2. Uluslararası Kaynaklarla Yürütülen Destekleme Faaliyetleri

Ulusal bütçe katkısına ilave olarak AB ve diğer uluslararası kuruluşların sağladığı hibe ve/veya kredi destekleriyle yürütülen başlıca mali destek programları ve entegre kalkınma projeleri bu destekleme faaliyetleri kapsamında ele alınmaktadır.

IPARD Programı

AB kırsal kalkınma politikasının mevcut yapısı ve işleyişine dair kurallar (Kırsal Kalkınma için Avrupa Tarımsal Fonu Kapsamındaki Kırsal Kalkınma Destekleri) 2 Aralık 2021 tarihli ve (AB) 2021/2115 sayılı Avrupa Parlamentosu ve Konsey Tüzüğü kapsamında ele alınmıştır.

Kırsal alanların çevre, iklim, rekabet edebilirlik, yenilikçilik, sürdürülebilirlik gibi unsurları gözetilen nitelikte kalkınmasını teşvik eden AB Kırsal Kalkınma Politikası kapsamında, tarım sektörünün rekabet gücünün artırılması, doğal kaynakların sürdürülebilir yönetimi ve iklim değişikliğiyle mücadele ile yeni istihdam alanlarının oluşturulmasını da kapsayan kırsal ekonomilerin ve kırsal toplulukların kalkınması hedeflenmektedir.

IPA'nın Tarım ve Kırsal Kalkınma tematik önceliği olan Tarım ve Kırsal Kalkınma başlığı kapsamında aday ülkelerde Ortak Tarım Politikasının uygulanması ve yönetimi için yapılan uyum hazırlıkları çerçevesinde tahsis edilen IPARD Fonu aracılığıyla; tarım sektörünün rekabet gücünün artırılması ve kırsal alanların sürdürülebilir kalkınması desteklenmektedir. Türkiye'nin ilgili AB müktesebatına uyum taahhütleri gereğince IPARD Programı uygulama mekanizması gerek program tasarımı gerekse program yönetimi bakımından diğer ulusal ve uluslararası kaynaklarla yürütülen tarım ve kırsal kalkınma mali destek programları bakımından referans özellik taşımaktadır.

Türkiye'ye tahsis edilen IPARD fonunun kullanımını düzenleyen IPARD-I ve IPARD-II Programları Tarım ve Orman Bakanlığı tarafından yürütülmüştür. IPARD Programı kapsamında yatırım tedbirlerinde hibe oranı %50 ile 75 (bazı tedbirlerde %100) arasında değişen oranlarda hibe desteği sağlanmaktadır.

Avrupa Komisyonunca 14.03.2022 tarihinde kabul edilen IPARD III Programı (2021-2027) önümüzdeki 4 (+3) yıl boyunca yürürlükte kalacaktır. Finansman Anlaşmasının da 6 Nisan 2024 tarihinde Resmi Gazetede yayımlanmasıyla IPARD III Programı yürürlüğe girmiştir. Avrupa Komisyonu tarafından 430 milyon avro fon tahsis edilen IPARD III Programında, ulusal katkının da eklenmesiyle, faydalanicılara proje karşılığı dağıtılacak hibe tutarı yaklaşık 785.5 Milyon Avro olacaktır. 42 ilde faaliyet gösteren program, IPARD III dönemi ile birlikte 81 ilde uygulanmaya başlanmıştır. Program kapsamında uygun bulunan projelere % 50 ila % 100 arasında değişen oranlarda hibe desteği sağlanacaktır. Ayrıca IPARD Programı kapsamında yapılan yatırımlarda KDV muafiyeti bulunmaktadır. Üretici örgütlerine, kırsalda dezavantajlı konumda olan kadın ve genç yatırımcılarımıza hem sıralama kriteri olarak hem de bazı tedbirlere hibe desteği olarak pozitif ayrımcılık yapılmaktadır.

IPARD III Programı döneminde Tarımsal İşletmelerin Fiziki Varlıklarına Yönelik Yatırımlar Tedbiri kapsamında süt, kırmızı et, kanatlı eti ve yumurta üretimine yönelik işletmeler için yapım işleri, makine ekipman, danışmanlık ve görünürlük faaliyetlerine yönelik % 60-75 değişen oranlarda hibe verilecektir. Bu tedbir içerisinde uygun harcama limitleri 5 bin avro ile 500 bin avro arasındadır. Büyükbaş, küçükbaş ve kanatlı üretimine yönelik ahır, ağıl ve üretim tesisleri bu tedbir kapsamındadır.

Tarım ve Balıkçılık Ürünlerinin İşlenmesi ve Pazarlanmasına Yönelik Yatırımlar tedbiri kapsamında kırmızı et, süt ve süt ürünleri, kanatlı eti, su ürünleri, yumurta ürünleri, meyve ve sebze ürünlerinin işlenmesi ve pazarlanmasına yönelik yatırımlar desteklenmektedir. Hibe oranları %50-75 oranında değişen tedbirde KOBİ'lere uygun harcama limitleri 30 bin avro-3 milyon avro arasında yapım işleri, makine ekipman, danışmanlık ve görünürlük faaliyetlerine yönelik hibe verilecektir. Bu tedbir altında kesimhaneler, parçalama tesisleri, et işleme tesisleri, sıvı ve toz yumurta üretim tesisleri, su ürünleri işleme tesisleri, soğuk hava depoları, süt işleme ve süt toplama merkezleri desteklenecektir.

Çiftlik Faaliyetlerinin Çeşitlendirilmesi ve İş Geliştirme tedbiri kapsamında zanaatkarlık ve katma değerli ürünler (meyve-sebze işleme, et işleme vb.), arıcılık ve arı ürünleri, su ürünleri yetiştiriciliği, bitkisel üretim (süs bitkileri, tıbbi ve aromatik bitkiler, mantar, fide ve fidan, çiçek soğanı, misel vb.) kırsal turizm ve rekreasyon faaliyetleri, yenilenebilir enerji sektörleri, makine parkları gibi alanlarda yine yapım işleri, makine-ekipman alımı, danışmanlık ve görünürlük faaliyetleri için mikro ve küçük işletmelere %60-75 değişen oranlarda hibe desteği verilecektir. Bu tedbir için uygun harcama limitleri 5 bin avro-500 bin avro arasında değişmektedir.

Yatırım tedbirleri dışında IPARD III döneminde Kırsal Alanda Kamu Altyapı Yatırımlarına yönelik destek programı yürütülecektir. İlk defa IPARD III döneminde uygulanacak bu tedbirde kırsal alanlarda yol-köprü yapımı, su yönetimi, atık yönetimi, yenilenebilir enerji, bilgi ve iletişim teknolojilerine yönelik yatırımlar, yatırımların kar amacı güdüp gütmemesine bağlı olarak %50-100 arasında değişen oranlarda desteklenecektir. Bu tedbir kapsamında uygun harcama limitleri 15 bin avro ila 1,5 milyon avro arasında değişmekte olup, köy idareleri, il, ilçe ve belde belediyeleri ile 5355 sayılı kanun kapsamında kurulan mahalli idare birlikleri faydalanıcı olarak başvurabilecektir.

Tarım-Çevre, İklim ve Organik Tarım Tedbiri kapsamında pilot olarak Ankara Beypazarı ilçesinde erozyon ve toprak koruma olarak yürütülen tedbir IPARD III döneminde ilave olarak Ankara Polatlı ilçesinde toy kuşu popülasyonunun artırılmasına yönelik (biyoçeşitlilik) uygulanacaktır. Bunun yanı sıra su koruma, organik tarım ve yerel bitki türlerinin çeşitlendirilmesi alt tedbirlerinin de eklenmesiyle ülke geneline yaygınlaştırılması sağlanacaktır.

“Yerel Kırsal Kalkınma Stratejilerinin Hazırlanması ve Uygulanması-LEADER Yaklaşımı” Kırsal Kalkınma Politikalarının uygulanması için 2007-2013 ve 2014-2021 döneminde Türkiye Programına dahil edilmiştir.

LEADER; Yerel toplulukların kendi yerel kalkınma süreçlerine katılmalarının sağlanması ve kırsal kalkınmanın yerelde yaşayan kırsal topluluklar aracılığıyla gerçekleştirilmesini amaçlayan yenilikçi bir yaklaşımdır. Bu yaklaşım kamu, özel sektör ve sivil toplum arasındaki ortaklıkları teşvik eder. Yerel paydaşların kendi bölgelerinde uygulayacakları projeler ve gerçekleştirecekleri stratejiler ile ilgili karar alma süreçlerine dahil olmaları sağlanır.

IPARD III Programı kapsamında, Türkiye Ortak Tarım Politikası Ağı (OTP Ağı) yapısının ülke düzeyinde yaygınlaştırılması ve çalışmaları devam edecektir.

Entegre Kalkınma Projeleri

Tarım ve Orman Bakanlığı koordinasyonunda uluslararası teknik yardım ve finans kuruluşlarından sağlanan krediler vasıtasıyla dar bölgesel kalkınma ve/veya entegre kırsal kalkınma ile havza rehabilitasyon projeleri adıyla yürütülen faaliyetlerdir. Bu projelerin temel amacı tarımsal, sosyal ve altyapı faaliyetleri yoluyla yoksulluğun azaltılması ve kırsal kesimde sürdürülebilir geçim kaynaklarının temin edilmesidir. Bu projelerde hibe destek oranları %50-80 arasında değişmektedir. Proje konuları, tarım ve tarım dışı ekonomik faaliyetler, tarımsal üretim altyapısı, toprak ve su kaynaklarının rehabilitasyonu, sürdürülebilir doğal kaynak yönetimi, yayım hizmetleri, sulama altyapısı ve belirlenen köylerin diğer fiziki altyapı ihtiyaçlarıdır. Projeler belirlenen koşullara uygun köyler ve ilçe merkezleri ile, ilgili havzalarda uygulanmaktadır. Proje yararlanıcıları, proje uygulama alanlarındaki düşük gelirli çiftçiler ve buralarda kurulu üretici organizasyonlarıdır. Proje uygulaması yerel düzeyde Tarım ve Orman Bakanlığı İl Müdürlüklerince koordine edilmektedir. Ayrıca, yerel düzeyde proje illerinde birer proje koordinatörlüğü bulunmaktadır.

Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü (FAO)

Türkiye’de “Tarımsal Yayım ve Danışmalık Hizmetlerinin Güçlendirilmesi Projesi” ile “Kimseyi Geride Bırakma: Türkiye ve Orta Asya’da Kırsalda Kadının Güçlendirilmesi ve Ekonomik Fırsatlara Erişim Projesi” FAO iş birliği ile yürütülmektedir.

Uluslararası Tarımsal Kalkınma Fonu (IFAD)

Dünya Bankası fonlarından sağlanan dış kaynak (kredi) ve Ulusal bütçe katkısıyla, yoksul ve kalkınmada öncelikli alanlarda kırsal kalkınma projeleri yürütülmektedir.

Birleşmiş Milletler'in (BM) tarım alanında kalkınma destekleri alanında uzmanlaşmış bir organı olan Uluslararası Tarımsal Kalkınma Fonu (IFAD), BM Genel Sekreterliği Gıda, Enerji ve Finansman Küresel Kriz Müdahale Grubu'nun (GCRG) üyesi olup WFP ve FAO ile yakın iş birliği içindedir.

Uluslararası Tarımsal Kalkınma Fonu aynı zamanda kırsal kalkınma için Küresel Bağışçı Platformuna (GDPRD) da ev sahipliği yapmaktadır. Fon, diğer Uluslararası Tarımsal Kalkınma Fonu yatırımlarını tamamlamak için Küresel Çevre Fonu (GEF), Yeşil İklim Fonu (GCF) ve Uyum Fonu (AF) gibi iklim finansman araçlarıyla giderek daha fazla ortaklık kurmaktadır.

Uluslararası Tarımsal Kalkınma Fonu'na 1977 yılında üye olan Türkiye, halen hem bağışçı hem de yararlanıcı konumundadır. 1982 yılında hayata geçen ilk proje ile birlikte Türkiye-Uluslararası Tarımsal Kalkınma Fonu ilişkileri başlamıştır.

Türkiye'de gerçekleştirilen bu kırsal kalkınma projeleriyle, kırsal kesimdeki halkın gelir ve yaşam standartlarının yükseltilmesi amaçlanmaktadır. Bakanlığımız ve IFAD işbirliği ile bugüne kadar 11 proje yürütülmüş olup, bu projelerin 9'u tamamlanmış, 2'si ise halen devam etmektedir.

Devam eden projeler; Göksu Taşeli Havzası Kalkınma Projesi ve Kırsal Dezavantajlı Alanlar Kalkınma Projesi'dir. Göksu Taşeli Havzası ve Doğu Akdeniz ve Batı Karadeniz'in yüksek kesimlerinde yaşayan ekonomik olarak dezavantajlı kesimlere yönelik olarak; tarımsal üretimin çeşitlendirilmesi, sulama ve üretim altyapısının iyileştirilmesi, doğal kaynakların sürdürülebilir kullanımı, tarımsal üreticilerin ürünlerini işleyerek daha iyi koşullarda pazarlamaları, markalaşma ve bölgesel kümelenmeyi içeren projeler geliştirilmektedir. Bu şekilde kırsal kesimde göçün yavaşlatılması, kırsala geri dönüş, gelir artışı ve gıda güvenliği de desteklenmektedir.

Göksu Taşeli Havzası Kalkınma Projesi (GTHKP)

Konya ve Karaman illerine ait 600-1800 metre rakımda yer alan 11 ilçe ve 247 köyün dağlık kısımlarında değer zinciri geliştirme, sürdürülebilir doğal kaynak yönetimi yoluyla ekonomik çeşitliliği destekleyerek, kırsalda karşılaşılan ekonomik zorlukların etkisini azaltmayı amaçlayan proje 2016-2025 yıllarını kapsamaktadır.

GTHKP, iklim değişikliğinin küçük ölçekli aile işletmeleri üzerindeki etkisini azaltmak ve bu işletmelerin geçim kaynaklarını iyileştirerek piyasaya entegre olmalarına yardımcı olmak amacıyla 2017 yılında, 22.27 milyon Avro bütçeyle başlatılmıştır.

Proje kapsamında; iyileştirilmiş tarımsal verimlilik ve kalite hibeleri, demonstrasyonlar, entegre zararlı mücadele yöntemleri, tarla bitkileri üretiminin iyileştirilmesi, sertifikalı fidan dağıtımı ve kamu altyapı yatırımları konularında 2023 yılı sonu itibari ile 23.140 hanede yaşayan 90 binin üzerinde faydalanıcıya destek sağlanmaktadır.

Kırsal Dezavantajlı Alanlar Kalkınma Projesi (KDAKP)

Kırsal alanlarda tarım işletmelerinin gelişmesi ve çiftçilerin gelirlerini artırmak amacıyla 2018 yılında Adana, Mersin, Osmaniye, Bartın, Kastamonu ve Sinop illerinde, 1. Faz ve 2. Faz olmak üzere toplam 73.49 milyon Avro bütçeyle başlatılmış olan proje, 2018-2027 yıllarını kapsamaktadır.

Projeye 2021 yılında Kahramanmaraş ve Çankırı illerinin dâhil edilmesiyle toplam 47.400 hane halkına ulaşılması hedeflenmektedir. 8 il, 68 ilçe ve 2.738 köyde uygulanan proje kapsamında bugüne kadar; Kümelenmeyi Destekleyen Ekonomik Altyapı Yatırımları, Çiftçilerin Beceri ve Organizasyonu, Değer Zincirinin Gelişmesine Yönelik Bireysel Yatırımlar konularında 31.958 hanede 110 binin üzerinde faydalanıcıya destek sağlanmaktadır.

Tarım ve Orman Bakanlığının kırsal kalkınma stratejilerinin uygulanmasında kullanılmak üzere Uluslararası Tarımsal Kalkınma Fonu tarafından kredi sağlanacak olan projeler, 5 yıllık hazırlanan Ülke Stratejik Fırsatlar Programı-Country Strategic Opportunity Programme (COSOP) çerçevesinde belirlenmektedir.

Hâlihazırda devam eden COSOP içerisinde Göksu Taşeli Havzası Kalkınma Projesi ve Kırsal Dezavantajlı Alanlar Kalkınma Projesi uygulanmaktadır. 2025 yılı sonrasını kapsayacak COSOP'a ilişkin hazırlık çalışmaları devam etmektedir.

Türkiye Dayanıklı Peyzaj Entegrasyonu Projesi (TULIP)

Ulusal kaynaklardan ve Dünya Bankası fonlarından temin edilen kredilerden oluşturulan bütçe ile iki havzada, 5 ilde uygulanmakta ve 2021-2027 yıllarını kapsamaktadır.

Proje ile entegre peyzaj yönetimini güçlendirmek ve hedeflenen bölgelerde kırsal topluluklar için iyileştirilmiş geçim fırsatlarına ve dayanıklı altyapıya erişimi artırmak hedeflenmektedir.

Tarım ve Orman Bakanlığı ve Karayolları Genel Müdürlüğü tarafından, Ordu, Tokat, Çorum, Sivas ve Yozgat illerinde, 29 ilçe, 746 köyde uygulanan projenin toplam bütçesi 111.8 milyon Avro, TRGM tarafından yürütülen faaliyetlerin bütçesi, 17.865.500 Avro'dur. TULIP kapsamında 2023 yılını sonu itibarı ile 2.312 hane doğrudan olmak üzere toplamda 10 binin üzerinde faydalanıcıya destek sağlanmıştır.

Türkiye İklim Akıllı ve Rekabetçi Tarımsal Büyüme Projesi (TUCSAP)

Tarım ve Orman Bakanlığı sorumluluğunda (Dünya Bankası finansmanıya) 16 Mayıs 2022 tarihinde ikraz anlaşması yapılmıştır. Projenin amacı, sürdürülebilir ve rekabetçi tarımsal büyüme için kapasiteyi güçlendirmek ve Türkiye'de hedeflenen bölgelerde iklim dostu tarım kullanımını teşvik etmektir. Proje, sürdürülebilir toprak ve arazi kullanımı planlama/yönetimine katkıda bulunmak için bilgi üretme ve yaygınlaştırma, tarımsal veri toplama ve analiz, hayvan sağlığı, yenilikçiliğin ve çiftçiler ve tarımsal işletmeler tarafından akıllı tarım/iklim akıllı teknolojilerin ve uygulamaların kullanımının desteklenmesi dahil olmak üzere bir dizi alanda kapasite geliştirme yoluyla daha sürdürülebilir, rekabetçi ve iklim akıllı büyümeye yönelik geçişte tarım sektörünü destekleyecektir. Proje yatırımlarının artan tarımsal üretkenlik/rekabet gücü, dayanıklılık ve sürdürülebilirliğe katkıda bulunması beklenmektedir.

Proje 4 bileşen üzerine kurulmuştur. Bu bileşenler;

Bileşen 1: İklim-Akıllı Tarım Politikası, Planlaması ve Yatırımları için Kurumsal Kapasitenin Güçlendirilmesi,

Bileşen 2: Etkili Hastalık Gözetimi, Teşhisi Ve Kontrolü için Hayvan Sağlığı Kapasitesinin Geliştirilmesi,

Bileşen 3: Gelişmiş Verimlilik, Kaynak Verimliliği ve İklim Direnci için Yatırımlar,

Bileşen 4: Proje Yönetimi, İzleme ve Değerlendirme

şeklinde kurgulanmıştır.

4. DURUM VE PAYDAŞ ANALİZİ (GZFT)

Kırsal alanlar için belirtilen tablolarda yer alan güçlü ve zayıf yönler ile fırsatlar ve tehditler analizi, Tarım ve Orman Bakanlığı koordinasyonunda kamu, üniversiteler, özel sektör ve sivil toplum kuruluşlarından oluşan paydaşlarla gerçekleştirilen çalışmaların sonuçlarına dayanmaktadır. Bu bilgilerin toplanmasında yapılan çalıştay önemli rol oynamış ve tüm paydaşların düşünce ve katkıları belgeye doğrudan eklenmiştir. GZFT analizleri katılımcılar tarafından, belirlenen temalar çerçevesinde katılımcıların tartışmalarıyla, kırsal alanın güçlü ve zayıf yönleri ile küresel süreçteki olay ve gelişmeler dikkate alınarak tehdit ve fırsatlar ortaya konulmuştur.

İÇSEL FAKTÖRLER

GÜÇLÜ YÖNLER

1. Türkiye'nin coğrafi konumu ve jeopolitik önemi yanında uluslararası pazarlara yakınlığı
2. Türkiye ekosisteminin ürün zenginliği
3. İklim değişikliği etkisinin azaltılmasına yönelik alınan tedbirler
4. Kırsal alanda yerel ürünlerin çeşitliliğinin varlığı ve muhafaza edilmesi
5. Aromatik bitki yağlarına talebin artması
6. Üretim planlamasına ilişkin yasal düzenlemelerin hayata geçirilmesi
7. Sözleşmeli üretim ile ilgili mevzuatların çıkarılması
8. Kırsal alandaki yatırımların cazip hale gelmesi
9. Tüketici algı ve farkındalığının gelişmesi
10. Su ürünlerinin uluslararası pazarda tanınması
11. Türkiye'nin biyoçeşitlilik ve endemik türler açısından zenginliği
12. İyi uygulama örneklerinin sayısının giderek artması
13. Pazar taleplerini karşılayabilecek ürün çeşitliliği ve işletme potansiyelinin varlığı
14. Tedarik zincirinin gelişmiş olması
15. Tarımda Ar-Ge çalışmalarının etkinliği
16. Kırsala yönelik destek ve teşviklerin (turizm, tarım, hizmetler vb. alanlarda) verilmesi
17. Devlet destekli tarım sigorta sisteminin gelişerek devam etmesi
18. Eurostat mevzuatına uygun kırsal alan tanımının olması
19. Sivil toplum kuruluşlarının yaygın olması
20. Tarımsal örgütlerin derecelendirme mevzuatının çıkarılması
21. Yerel yönetimlerin kırsal alanda girişimciliğe artan destekleri
22. Yenilenebilir enerji kaynakları potansiyelinin yüksek olması
23. Dış kaynaklı kırsal kalkınma uygulamalarıyla proje kültürünün artması
24. Kırsal turizme olan ilginin artması
25. Kırsal alanda çalışabilecek uzman kapasitesi
26. Üniversitelerde kırsal kalkınmaya yönelik programların ve bilimsel çalışmaların artması
27. Kırsalda eğitim ve yayım faaliyetlerinin artışı
28. Gıdanı koru, sofrana sahip çık, sıfır atık projeler ile farkındalığın artması

ZAYIF YÖNLER

1. Paydaşlar arası iş birliğinin yeterli düzeyde olmaması
2. Tarım ve gıda ürünlerinde mevsimsel dalgalanmanın olması
3. Pazarlama stratejisi ve markalaşmada yetersizlik
4. Tarımsal faaliyet yapan nüfusun yaşlanması ve gençlerin tarımsal faaliyete olan ilgisinin azalması
5. Tarımsal faaliyette işgücü yetersizliği
6. Kırsal alanda tarım dışı istihdamın yetersizliği
7. Kent ve kırsal alan arasında gelir ve gelişmişlik düzeyinin farklılığı
8. Kırsalda acil durum yönetiminde koordinasyon seviyesinin istenilen düzeyde olmaması
9. Kırsal alanda kadınlar için yaşam koşullarının zorluğu
10. Tarımsal işletme ölçek büyüklüğünün düşük olması ve ürün birim maliyetlerinin yüksek olması
11. Çevre dostu tarımsal faaliyette yetersizlik
12. Basınçlı bireysel sulama sistemlerinin kullanımında yetersizlik
13. Köylerin mahalle statüsüne dönüşmesiyle tarımsal faaliyette yaşanan sıkıntılar
14. Tarımsal örgütlerin etkin olmaması
15. Akıllı tarım uygulamalarına erişim olanaklarının kısıtlı olması

DIŞSAL FAKTÖRLER

FIRSATLAR

1. AB ve diğer pazarlara yakınlık nedeniyle ihracat potansiyelinin yüksekliği
2. Doğal ve sağlıklı gıda tüketim bilincinin artmasıyla oluşan pazar potansiyeli
3. Katma değeri yüksek ürün potansiyelinin olması
4. Değişen dünya düzeni ve salgın hastalıklar nedeniyle kırsal alanda yaşamaya yönelik ilginin artması
5. Tarımsal üretime yönelik teknoloji geliştiren firma sayısının artması
6. Organik ve iyi tarım ürünlerine talebin artması
7. Tarımsal ürünlerde kalite artışı ve sertifikasyon uygulamaları
8. Marka olabilecek geleneksel ve yöresel ürün çeşitliliği
9. Çevreye olan duyarlılığın artması
10. Tüketilemeyen hayvansal yan ürünlerin geri dönüştürülerek (hayvan maması gibi) değerlendirilebilmesi
11. Kırsal alanda kurum ve kuruluşların yenilikçi yaklaşımları
12. E-ticaret ve sanal pazarlama ağının yaygınlaştırılması
13. Kadınların ve gençlerin iş gücüne dâhil edilmesinde pozitif ayrımcılığın gözetilmesi
14. İnsan/çevre odaklı kırsal kalkınma programları ve projelerinin varlığı

TEHDİTLER

1. Çevre kirliliğinin doğal kaynakları tehdit etmesi
2. Dünyadaki ekonomik ve siyasi krizlerin artışı
3. Son dönemlerde artan ve yayılan salgın hastalıklar
4. Uluslararası ticari iş birlikleri ve üçüncü taraf ülkelere yapılan uygulamaların artması
5. Girdi (üretim) maliyetlerinin yüksek olması
6. Gençlerin kırsal alan hizmetlerine yönelik meslekleri tercih etmemesi
7. Su kaynaklarının kontrolsüz kullanılması
8. Hayvan hastalıklarının artması, bulaşma ve kalıntı riski yaratması
9. Nüfus artışı nedeniyle doğal kaynakların paylaşımındaki yetersizlik
10. Ürünün değer zincirinde birden fazla aracının olması
11. İklim değişikliği nedeniyle hayvansal ve bitkisel üretim veriminde kayıplar
12. Kırsalda sosyal hayatın kısıtlı oluşu

5. KURUMLARIN STRATEJİK YAKLAŞIMLARI

Bu yüzyılda kırsal kalkınma alanında ortaya çıkan değişimler, kalkınma kavramının boyutunu ve araçlarını değiştirerek bu alanda stratejilerin çok sektörlü politikalarla yönetilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Tarımın yanında kırsal alanda sanayi ve hizmetlere yönelik olarak stratejik güncellemelerin gerekliliği önemlidir. Ülkeler arası artan ilişkiler, savaş, göç, sağlık sorunları gibi küresel gelişme çabaları, ülkesel ve bölgesel gelişmelere yönelik stratejilerin çok boyutlu ve bütüncül bakış açısıyla ele alınmasını gerektirmektedir. Bu çerçevede hedef planlar ve amaçlar doğrultusunda çözüm önerileri sundukları stratejilerin belirlenmesi, gelişmelerden, ilerlemelerden kırsal alanların yararlanması bir fırsat olarak ortaya çıkmaktadır. Sürdürülebilirlik, yeşil anlaşıma, Ar-Ge, inovasyon, dijitalleşme, yerelleşme gibi farklı terimlerin ve gelişmelerin kavramsal olarak kırsal kalkınma terminolojisine girmesiyle kalkınma sürecine mekân boyutunun da dâhil olması ve kırsal alan politikalarının farklılaşması sorununu ortaya çıkarmaktadır.

Cumhurbaşkanlığı tarafından Resmî Gazete’de⁹ yayımlanan Teşkilat Kararnamesinde belirtildiği gibi kırsal kalkınma konusunda temel olarak Tarım ve Orman Bakanlığı yanında İÇİB ve ÇŞİDB öne çıkmaktadır. Diğer bakanlıkların da bu süreçte çeşitli görevleriyle kırsal alana etkileri bulunmaktadır. UKKS çalışmaları sürecinde ilgili tüm Bakanlıkların kırsalla ilgili konularda görüş ve önerileri alınarak strateji raporlarından ilgili çalışma ve faaliyetlerinden yararlanılarak bütünsel bir bakış açısı ile Strateji Belgesinin oluşturulması amaçlanmıştır.

Stratejinin kırsalla ilgili tarım ve tarım dışı tüm yönleri ve insan odaklı yaklaşımla kırsalın sürdürülebilirliğini etkileyen tüm faktörleri ele alması düşünülerek, kurumsal değerlendirme ve amaçların incelenmesi hedeflenmiştir. Kırsal altyapı geliştirme ve erişilebilirlik, istihdam ve girişimcilik destek çalışmaları, kırsal ticaret, kırsalda kaynak kullanımına yönelik finansal yaklaşım ve destekler, uluslararası alanda ve işbirliği sürecinde kırsalın bütünleşmesine yönelik insani ve kalkınma yönlü destekler, eğitim stratejileri, sağlıkla ilgili strateji ve çalışmalar, aile hizmetleri kişisel haklar ve kadının güçlenmesine yönelik çalışmalar, sosyal kalkınma ve kültürel gelişim stratejileri, tarım ve tarımsal ekonomi stratejileri, Ar-Ge, inovasyon ve dijital dönüşüm stratejileri, yeşil anlaşıma stratejileri ve çevre-iklim mevzuatına yönelik hedefler şeklinde özetlenmektedir.

⁹ Cumhurbaşkanlığı teşkilat kararnamesi RG 10.07.2018.

Tarım ve Orman Bakanlığı, üstlendiği görev ve sorumluluklarıyla Cumhuriyetin kuruluşundan itibaren kırsal kalkınmanın sağlanması hususunda görevi olan temel kurumlardan biridir. Bu kapsamda devlet tarafından kırsal kalkınmaya yönelik gerçekleştirilen tüm plan ve projelerde sürekli görevlidir. Kırsal kalkınma çalışmaları Bakanlık merkezli olup, Bakanlığa bağlı ilgili kuruluşların bölge, il ve ilçe müdürlükleri, taşra örgütleri aracılığıyla yürütülmektedir.

İçişleri Bakanlığı, kırsal alanlara yönelik Köylere Hizmet Götürme Birlikleri (KHGB) ve sonrasında Yerel Yönetimler Genel Müdürlüğü aracılığıyla elektrik, yol, su, kanalizasyon, sağlık tesisi, okul, cami ve benzeri altyapı hizmetlerini gerçekleştirmektedir.

Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı tarafından çevre kalitesini iyileştirmek ve çevrenin sürdürülebilirliği sağlamak yanında doğal kaynakları korumak ve şehirlerimizi daha yeşil ve ferah yaşam alanlarına dönüştürmek hedeflenmiştir. Ülkemizde yaşanan büyük deprem ile birlikte doğal afetlere dirençli şehirler oluşturmak ve güvenli yapılaşmayı sağlamak yoluyla akıllı şehir çözümleri geliştirmeyi hedeflemektedir. Ekonomik ve sosyal gelişmenin sağlanması için altyapı ve hizmetlerin kentsel ve kırsal alanları kapsayacak şekilde kalkınma planına uygun dengeli dağılımını sağlamak sürdürülebilir bir çevrenin sağlanması için de iklim değişikliğine uyum gözetilerek sektörel öncelikler, mekânsal gelişme ve çevre politikalarının entegrasyonunu önemsemektedir.

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, çalışma hayatı ve sosyal güvenlik ile ilgili alanlarda iş imkânlarını geliştirme ve bölgeyi kalkındırma adına çeşitli teşvikler sağlamaktadır. Stratejik planında iş gücü piyasasının geliştirilmesi, iş gücü piyasalarının yeşil ve dijital dönüşümüne uyum sağlayarak istihdamın korunması yanında sağlıklı, güvenli, güvenceli ve insana yakışır çalışma şartlarının ve ortamının oluşturulması, çalışma hayatında bilinç ve bilgi düzeyinin artırılması yer almaktadır. Bu arada iş sağlığı ve güvenliğiyle ilgili farkındalığının oluşturulması, özellikle tarım sektöründe iş gücü açığı olan alanların belirlenmesi, kırsal işgücünün mesleki niteliklerinin ve becerilerinin geliştirilmesi amacıyla kırsaldaki gençlerin istihdamını artırmaya yönelik programların uygulanması ve çalışma koşullarının iyileştirilmesi hedeflenmiştir.

Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, ailenin bütünlüğünün korunmasına ve sosyal hizmetlere yönelik çalışmalar yürütmektedir. Bu amaç doğrultusunda kırsal kesim ailelerine çeşitli teşvikler sağlamaktadır. Kadının Güçlenmesi Stratejisi ve Eylem Planı çerçevesinde, sosyal sermaye potansiyelini geliştirerek gelir dağılımının iyileştirilmesi, özel politika gerektiren çocuklar, gençler, kadınlar, engelliler, yaşlılar gibi toplumun tüm kesimlerini gözetmek, yaşam standartlarını arttırmak temel politika önceliği olarak belirtilmiştir. Kırsalda kadın girişimciliğinin ve teknoloji okuryazarlığın

artırılması, kadınlara yönelik sosyal alanların oluşturulması, bakım hizmetlerinin kaliteli ekonomik ve erişilebilir olarak sunulması, tarım işçisi olarak çalışan kadınların ücretli ve kayıtlı hale getirilmesi için çalışmaların yürütülmesi hedeflenmektedir. Kadın, genç, yaşlı ve engellilerin yerel yönetimlerdeki temsil ve karar alma süreçlerine katılım mekanizmaları güçlendirilecektir. Bu arada yaşlı ve engelli hakları ulusal eylem planları çerçevesinde bireylerin sosyal, kültürel etkinlikler ile turizm, rekreasyon spor faaliyetleri katılımlarının güçlendirilmesi, kamu kullanımına açık alanların, ulaşım sistemi hizmetlerinin, konut hizmetlerinin, bilgi ve iletişim teknolojileri hizmetlerinin erişilebilirliğin sağlanması konusunda tedbirlerin alınması amaçlanmaktadır.

Gençlik ve Spor Bakanlığı, kişisel ve sosyal gelişime katkı sağlamak yönüyle gençlerin ihtiyaç ve beklentilerinin karşılanmasını hedeflemekte, gençlik merkezleri ve genç ofislerin etkinliğini arttırmayı hedeflediği görülmektedir. Eğitimden sağlığa, beslenmeden etkinliklere kadar ilgili bakanlığın spor kültürünü yaygınlaştırmak etkinlik ve faaliyetlere daha kolay erişimi sağlamak, bireylerin sportif beceri ve yeteneklerini keşfetmek, inovasyon ve girişimcilik projelerinin yanında kültür ve sanat etkinliklerinden gençlerin daha fazla yararlanmasını sağlamak amacı bulunmaktadır. Eğitimde fırsat eşitliği yaratmak adına dijital içerik geliştirme çalışmalarına destekte bulunmak ve Halk Eğitim merkezlerinden gençlerin yararlanmasını sağlamak hedeflenmektedir.

Dışişleri Bakanlığı, kırsal kalkınma yönetimi ile ilgili doğrudan bir faaliyeti olmasa da uluslararası örgütler, BM, Dünya Bankası, Avrupa Konseyi ve AB gibi kurumlarla koordinasyon sürecinde diğer bakanlıklarla birlikte kırsaldaki gelişmeleri yakından takip edip yönlendirici etkiler yapabilir konumdadır.

Hazine ve Maliye Bakanlığı, maliye ve ekonomi politikaları ile finansman desteği vermektedir. Stratejik amaçlar çerçevesi içerisinde kırsalı da ilgilendiren yönüyle nitelikli büyümeyi desteklemeyi ve kaynakların sürdürülebilirliğine, etkinliğine ve verimliliğine olumlu katkı yapan politikaların yürütülmesinden sorumludur.

Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı, kırsal bölgelerde halkın yaşam standartlarını yükseltme adına bölge müdürlükleri aracılığıyla hizmetler sunmaktadır. Kırsal altyapı geliştirme ve erişilebilirlik amaçlı çalışmalarda, sürdürülebilir, akıllı ulaşım ve iletişim altyapısı kurulması, kırsalı ilgilendiren demiryolu yük ve yolcu taşımacılığı oranının artırılarak dengeli ulaşımın desteklenmesi, fiber iletişim altyapısı sistemini yaygınlaştırılması ve ulaşım iletişim varlıklarının etkin ve verimli bir şekilde yönetilerek hareketliliğin artırılması yer almaktadır.

Ticaret Bakanlığı, ticaret konularında stratejik plan çerçevesinde ülkenin küresel düzeyde ticaret payını arttırmak ve lojistik merkez olmasını sağlamak gibi makro hedefler yanında, kırsalı da ilgilendiren şekliyle ticarete yeşil ve dijital dönüşümün desteklenmesiyle sürdürülebilir ekonomik büyümeye katkı sağlamak hedefleri arasında yer almaktadır.

Millî Eğitim Bakanlığı, eğitime yönelik tüm çalışmalardan sorumlu bakanlıktır. Bakanlığa bağlı il ve ilçe müdürlükleri ile kırsal kalkınma çalışmalarında beşerî sermayenin geliştirilmesine yönelik çalışmalar yürütmektedir. Stratejik amaçları içerisinde eğitim ve yaşam süreçlerindeki potansiyellerin en üst düzeye çıkartılması ve bireylerin toplumla bütünleşmesini sağlayacak bilgi ve beceriler ile ilgi ve yetenekleri doğrultusunda gelişimlerini destekleyecek fiziki, sosyal ve teknolojik imkanları artırmak amaçlanmaktadır. Bireyin gelişimini temel alan, uzun vadeli öğrenme sürecini içeren yeterlik temelli ölçme, izleme ve değerlendirme süreçlerinin yapılandırılması çalışmalarını yürütmektedir.

Sağlık Bakanlığı, toplum sağlığına yönelik tüm çalışmalardan sorumlu bakanlıktır. Bakanlığa bağlı il ve ilçe müdürlükleri ile kırsal kalkınma çalışmalarına katkı sağlamaktadır. Sağlık hizmetlerinin hızlı, etkin ve verimli sunulması, bölgesel ve yerel iş birliklerinin zorlaştığı bir süreçte sağlık politikalarının belirlenmesinde etkin ülkeler arasında olmak, milli teknolojiyi geliştirerek yerel sağlık ürünleri üretimini arttırmak ve bu ürünlere güvenli şekilde erişim sağlanması hedeflenmektedir.

Kültür ve Turizm Bakanlığı, kültürel zenginlik ve çeşitliliğimizi araştırmak ve gelecek kuşaklara aktarmak, kayıt altına almak ve korumak, bilgiye, kültüre ve sanata erişim ve katılımı olanaklı hale getirmek, kültür yatırım ve girişimlerini desteklemek olarak önemli amaçları stratejide belirtmiştir.

6. ULUSAL KIRSAL KALKINMA STRATEJİSİ AMAÇLARI

6.1. Stratejik Hedeflerin Belirlenmesi ve Amaç Analizleri

UKKS 6 ana stratejik amaç (eksen) üzerine kurgulanmıştır. Her eksen temelde bir odak alana yönelik tedbirlerden oluşmaktadır. Belirtilen stratejik amaçlar aşağıda yer almaktadır:

Stratejik Amaç-1: Tarımsal Üretim Ekonomik Sürdürülebilirliğinin ve Uzun Vadeli Gıda Güvenilirliğinin Sağlanması,

Stratejik Amaç-2: İklim ve Çevre Değişikliğine Karşı Doğal Kaynakların Sürdürülebilir Kullanımının Geliştirilmesi ve Yönetilmesi,

Stratejik Amaç-3: Doğal Afetlerin Kırsal Kalkınmaya Etkilerinin Azaltılması,

Stratejik Amaç-4: Teknolojik Dönüşüm ve Dijitalleşmenin Yaygınlaştırılması,

Stratejik Amaç-5: Kırsalda Yaşanabilirliğin Sağlanması, Sosyal, Fiziki Altyapı ve Sosyal Sermayenin Geliştirilmesi,

Stratejik Amaç-6: Yerelde Yeni Kırsal Kalkınma Modellerinin Geliştirilmesi İçin Kamu Kurumlarının Etkinliğinin Artırılması.

6.1.1. Amaç-1: Tarımsal Üretim Ekonomik Sürdürülebilirliğinin ve Uzun Vadeli Gıda Güvenilirliğinin Sağlanması

Tarım ve gıda sektörünün piyasa koşullarına, tüketici beklentilerine ve ekonomik sürdürülebilirliğe uygun üretime yönelmesi olarak görülen tarımdaki yeniden yapılanma süreci, bir taraftan sektörün rekabet gücünün iyileştirilmesini, diğer taraftan da kırsal alanların sürdürülebilir kalkınmasını gözetken bir yaklaşımı zorunlu kılmaktadır. Bu ihtiyaçlardan hareketle oluşturulan , kırsal ekonomiye yönelik tedbirlerle; tarım ve gıda üretiminde verimliliğin, kapasitenin ve ürün kalitesinin artırılması gıda kaybı ve israfının önlenmesi, azaltılması, çiftçilerin mesleki bilgi ve örgütlenme düzeyinin yükseltilmesi, tarım-sanayi ilişkilerinin güçlendirilmesi, tarım dışı kırsal sanayinin oluşturulması ve yaygınlaştırılması, tarım-gıda işletmelerinde verimlilik artışı sağlayacak modernizasyon yatırımlarının gerçekleştirilmesi, gıda güvenilirliğinin geliştirilmesi, besleyici ve sağlıklı gıda üretiminin artırılması tarımsal üretimde bitki ve hayvan sağlığının iyileştirilmesi ve verilecek desteklerle kayıt dışı ekonominin azaltılması amaçlanmaktadır.

Kırsal alanların başlıca geçim kaynağı tarımsal üretimdir. Katma değer yaratılması ile tarım ve balıkçılık ürünlerinin işlenmesi ve pazarlanması kırsal ekonominin temellerini oluşturan unsurlar arasında yer almaktadır.

Rekabetçi ve çevre dostu tarımsal üretimin yanı sıra, tarımsal ürünlerin değerlendirilmesinde inovasyon niteliği olan çalışmaların desteklenmesi gereklidir. Kırsal ekonominin üretim ve istihdam yapısının tarım dışı ekonomik faaliyetler lehine çeşitlendirilerek, özellikle tarım sektörü istihdamında gözüken atıl ve düşük verimli iş gücü potansiyelinin değerlendirilmesi ihtiyacı da önem kazanmıştır. Bu ihtiyaca yönelik tedbirlerle ; kırsal alanda imalat sanayii işletmelerinin geliştirilmesi kırsal yörelerin karşılaştırmalı üstünlüklerinin bulunduğu yerel zenginlikler temelinde ekonomik faaliyetlerin çeşitlendirilmesi, çiftçilerin ortak kullanımı için kolektif yatırımların yaygınlaştırılması, örtü altı üretimin tarımsal çevre kirliliği oluşturmayacak şekilde yaygınlaştırılması, coğrafi işaret alma potansiyeli olan ürünlerin tesciline yönelik çalışmalar yürütülmesi, coğrafi işaret tescili yapılan ürünlerde markalaşmanın sağlanması ve tarım dışı sektörlerde yeni işletmelerin kurulması ve mevcut işletmelerin modernize edilmesi amaçlanmaktadır.

Üretim ve pazarlamanın birlikte düşünüldüğü, üreticiye fiyat ve pazar garantisi vererek ürün arzında süreklilik sağlanması, sanayicinin ham madde ihtiyacını kesintisiz ve istenen nitelikte temin edebilmesi ve arz güvenliğinin sağlanmasında sözleşmeli üretimin katkıları olacaktır. Sözleşmeli üretim ile üreticilerin pazar ve gelir garantisi, girdi temininde destek alabilme, teknoloji desteği üretim ve yönetim yeteneklerinde gelişmesi gibi avantajlar sağlanacaktır.

Sözleşmelerin Tarım ve Orman Bakanlığı kayıt sistemlerine girilmesi üretimin izlenebilirliğini Bakanlığın daha kapsayıcı bilgilere erişimini temin ederek daha etkin politika ve strateji geliştirilmesini sağlayacaktır. Sözleşmeli üretimde birlik, kooperatif ve üretici örgütleri; sözleşmeli üretimin gelişmesinde ana aktör olarak görev alacaklar, alıcı veya satıcı olarak sözleşmeye taraf olabileceklerdir.

Coğrafi işaret tescili yapılan veya coğrafi işarete konu olabilecek potansiyel ürünlerde sürdürülebilirliğin sağlanmasına yönelik projelerin yürütülmesinin desteklenmesi yararlı olacaktır.

STRATEJİK AMAÇ-1	Tarımsal Üretim Ekonomik Sürdürülebilirliğinin ve Uzun Vadeli Gıda Güvenilirliğinin Sağlanması
Öncelik 1.1	Tarım Sektöründe Verimliliğin ve Rekabetçiliğin Artırılması
Tedbir 1.1.1	Üretim planlaması yapılarak sözleşmeli üretimin yaygınlaştırılması
Tedbir 1.1.2	Tarımsal ve yöresel ürünlerin üretim, satış ve pazarlanmasının desteklenmesi
Tedbir 1.1.3	Bitkisel, hayvansal ve su ürünlerinde üretim, kalite ve arz güvenliğinin artırılması
Tedbir 1.1.4	Tarım ve gıda işletmelerinin kurulması ve modernize edilmesi
Tedbir 1.1.5	Tarım ve tarım dışı yerel ürünlerde katma değer artışının sağlanması
Tedbir 1.1.6	Tarımda kaliteli üretim yapılabilmesi için farkındalığın artırılması
Tedbir 1.1.7	Coğrafi işaret alma potansiyeli olan gıda ve tarım ürünlerinin tesciline yönelik çalışmalar yürütülmesi, coğrafi işaret tescili yapılan ürünlerde markalaşmanın sağlanması
Tedbir 1.1.8	Stratejik öneme sahip ürünlerde yeterliliklerinin artırılması
Tedbir 1.1.9	Hayvan sağlığı hizmetlerinin geliştirilmesi ve hayvan refahının korunması
Tedbir 1.1.10	Denizlerde ve iç sularda su ürünleri yetiştiriciliğinin geliştirilmesi
Tedbir 1.1.11	Üretici örgütlerinin desteklenerek kurumsal kapasitelerin geliştirilmesi
Tedbir 1.1.12	Tarımsal üretim çeşitliliğinin artırılması

STRATEJİK AMAÇ-1	Tarımsal Üretim Ekonomik Sürdürülebilirliğinin ve Uzun Vadeli Gıda Güvenilirliğinin Sağlanması
Öncelik 1.2	Kırsal Alanda Ekonomik Çeşitliliği Artırmak
Tedbir 1.2.1	Arcılık faaliyetlerinin (bal, polen, arı sütü, propolis, arı ekmeği, arı zehiri vb.) üretiminin desteklenmesi, yerli arı ırkı ve ekotiplerinin korunması, ıslah edilmiş materyallerin arıcı şartlarında kullanımının yaygınlaştırılması
Tedbir 1.2.2	Kırsal turizmin geliştirilmesi
Tedbir 1.2.3	Yöresel el sanatları ve zanaatkarlık gerektiren ürünlerin desteklenmesi
Tedbir 1.2.4	Kırsalda aile işletmelerine ve dezavantajlı gruplara yönelik istihdam olanaklarının artırılması
Tedbir 1.2.5	Tarım dışı sektörlerde ticari işletmelerin kurulması ve modernize edilmesi
Tedbir 1.2.6	Genç nüfus için teknolojik tarım ve tarım dışı istihdam alanları oluşturulması
Öncelik 1.3	Gıda ve Yem Güvenliğine Yönelik Etkinliğin Artırılması
Tedbir 1.3.1	Tarımsal üretimde; gıda, yem kaybı ve israfının azaltılması amacıyla önlemler alınması
Tedbir 1.3.2	Gıda güvenilirliğine yönelik uluslararası entegrasyonun sağlanarak, gıda kayıp ve israfın azaltılması

6.1.2. Amaç-2: İklim ve Çevre Değişikliğine Karşı Doğal Kaynakların Sürdürülebilir Kullanımının Geliştirilmesi ve Yönetilmesi

Su ve toprak kaynaklarının kullanımında fiziksel, sosyal, ekonomik ve çevresel öncelik ve özellikleri dikkate alan bütüncül yaklaşımların geliştirilmesi gerekmektedir. Toprağın korunması, geliştirilmesi ve dengeli kullanılması gerekli planların ve politikaların uygulanması ile mümkündür. Gelişen

bilim ve teknolojilerden faydalanılarak toprağın detaylı bir şekilde tanımlanması, analizlerinin yapılması, özelliklerinin belirlenmesi, haritalanması ve veri tabanı oluşturulması sonrası izleme ve değerlendirmelerin yapılması önemlidir.

Kırsal alanlardaki üretim faaliyetlerinde doğal kaynaklardan kısa vadede azami ölçüde yararlanma ve bunları ekonomik değere dönüştürme çabası, doğal çevrenin tahrip edilmesine ve kaynakların hızla tükenmesine yol açmaktadır. Su ve toprak kaynakları kullanımında çevre dostu olmayan tarım teknikleri nedeniyle görülen olumsuzluklar, kirlilik, çölleşme, kuraklık, erozyon, orman yangınları, sel baskınları, heyelanlar ve biyolojik çeşitliliğin azalması gibi çevre sorunlarının artma eğiliminde olduğu görülmektedir.

Kuraklıkla ilgili havza bazında çalışmalar yapılırken havzaların yer altı ve yer üstü su bütçelerinde oluşabilecek muhtemel değişimler de dikkate alınmaktadır. Kuraklık Yönetim Planları kapsamında gerçekleştirilen kuraklık analizleri, iklimsel ve hidrolojik çalışmalar, sektör analizleri ve kuraklık haritaları kullanılarak kuraklık öncesinde, esnasında ve sonrasında iyileştirme ve müdahale etme gibi çalışmaların planlanması ve yönlendirilmesi hedeflenmektedir. Kuraklık Yönetim Planlarının uygulanmasıyla su ve gıda arzında süreklilik amaçlanmaktadır.

Tarımsal faaliyetlerde çevre dostu üretim yöntemlerinin kullanılması faydalıdır. Özellikle tarım alanında organik ve organomineral gübre kullanımı su, gıda, enerji ve temiz çevre eksenli sorunların azaltılmasına katkı sağlamaktadır. Türkiye’de, organik gübre kaynakları olan anız, ahır gübresi, kompostlar, kentsel atıklar, et kombinasyonu/mezbaha atıkları ve yeşil gübreler ek olarak geniş rezerv alanlarına sahip leonardit (düşük kalorili oksitlenmiş kömür), leonardit hammaddeli gübreler (hümik asit, potasyum hümat, sıvı organomineral gübre vb.) ve bor katkılı gübreler kullanılmaktadır.

Organik gübreler toprağın su tutma kapasitesini artırarak su tasarrufu sağlamakta, aşırı kimyasal gübre kullanımının önüne geçmekte, yer altı su kaynaklarını korumakta, tarımsal kaynaklı çevre kirliliğini önlemekte, azotlu gübrelerden kaynaklı atmosfere sera gazı salımını azaltmaktadır. Tarımsal toprakları düzenlemekte (organik madde, pH, tuz vb.) ve verimliliği artırarak sürdürülebilir tarımın yaygınlaştırılmasına olanak sağlamaktadır.

Organik tarımın teşvik edilmesi, iyi tarım uygulamalarının yaygınlaştırılması, hali hazırda uygulanmakta olan Köy Bazlı Kuraklık Verim Sigortasının orta/uzun vadede Devlet Destekli tarım sigortası uygulamaları kapsamında parsel bazlı verim sigortası olarak uygulanması, tarımsal sulamalarda ve tarımsal arazilerin kullanımında verimliliğin sağlanması, arazi edindirme

hizmetlerinin geliştirilmesi, ormansızlaşmanın önlenmesine yönelik ulusal mevzuat hazırlanması önemlidir.¹⁰ Mera ve orman kaynaklarının koruma-kullanma dengesinin gözetilmesi, orman köyleri başta olmak üzere, koruma alanlarının içinde veya civarında kurulu köyler ile dağ köylerinin dezavantajlı konumlarından kaynaklanan kalkınma sorunlarının azaltılması ve katılımçılık temelinde sürdürülebilir geçim kaynaklarına kavuşturulması, biyolojik çeşitliliğin ve ekolojik zenginliğin koruma altına alınması amaçlanmaktadır.

Türkiye’de, taşkın afetiyle ilgili nehir havzaları bütüncül olarak değerlendirilerek “Taşkın Yönetim Planları” hazırlanmakta ve taşkın zararlarını azaltmak için tedbirler belirlenmektedir. Taşkın Yönetim Planları kapsamında hazırlanan taşkın tehlike ve taşkın risk haritaları kullanılarak, taşkın öncesinde, esnasında ve sonrasında yapılacak çalışmalar planlanmakta, ekonomik kaybın asgari düzeye indirilmesi hedeflenmektedir.

STRATEJİK AMAÇ-2	İklim ve Çevre Değişikliğine Karşı Doğal Kaynakların Sürdürülebilir Kullanımının Geliştirilmesi ve Yönetilmesi
Öncelik 2.1	Toprak ve Su Kaynaklarının Sürdürülebilirliğinin Sağlanması
Tedbir 2.1.1	Çevre dostu tarım uygulamalarının yaygınlaştırılması
Tedbir 2.1.2	Sertifikalı tohum üretiminin ve kullanımının artırılması
Tedbir 2.1.3	Organik tarımın geliştirilmesi
Tedbir 2.1.4	Tarımsal faaliyetlerden kaynaklanan çevre kirliliğinin önlenmesi
Tedbir 2.1.5	Meraların ıslah edilmesi ve işlenmeyen tarım arazilerinin üretime kazandırılması
Tedbir 2.1.6	Korunan alanların iklim değişikliğine uyumu ve gerekli tedbirlerin alınması, ekosistemin sürdürülebilirliğinin sağlanması

¹⁰ Avrupa Yeşil Mutabakatı kapsamında, 2023/1115 Sayılı Ormansızlaşmanın Önlenmesi Tüzüğü yayımlanmış olup, Tüzük kapsamında ormansızlaşmaya sebep olan ahşap ürünleri, kauçuk, kahve, kakao, soya ve palm yağı gibi ürünler ile bu ürünlerin türevlerinin (çikolata, lastik, mobilya gibi) AB pazarına girişinde söz konusu ürünlerin ormansızlaşmaya yol açmadığına ilişkin özen yükümlülüğü belgesi aranacaktır. Söz konusu mevzuat ile AB iklim değişikliği ile mücadelede önemli yutak alanı olan ormanların ve biyoçeşitliliğin korunmasını amaçlamaktadır. Türkiye’de benzer bir mevzuat hazırlanmasının iklim değişikliği ile mücadele kapsamında orman alanlarının korunmasını sağlarken, mevzuat kapsamı ürünlerde AB’ye ihracatın kolaylaştırılması açısından önemlidir.

STRATEJİK AMAÇ-2	İklim ve Çevre Değişikliğine Karşı Doğal Kaynakların Sürdürülebilir Kullanımının Geliştirilmesi ve Yönetilmesi
Öncelik 2.1	Toprak ve Su Kaynaklarının Sürdürülebilirliğinin Sağlanması
Tedbir 2.1.7	İklim değişikliği etkilerinin azaltılması, doğal kaynakların korunması ve biyoçeşitliliğin artırılması
Tedbir 2.1.8	Yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımının yaygınlaştırılması
Tedbir 2.1.9	Yeşil dönüşüme katkı sağlayacak uygulamaların hayata geçirilmesi
Tedbir 2.1.10	Uygun ekim nöbeti sistemlerinin yaygınlaştırılması
Tedbir 2.1.11	Entegre havza rehabilitasyon plan ve projelerinin hazırlanması ve uygulanması
Tedbir 2.1.12	Su kayıplarının teknik ve ekonomik düzeyde en az seviyeye indirilmesi
Tedbir 2.1.13	Basıncı sulama sistemlerinin kullanımının yaygınlaştırılarak desteklenmesi
Tedbir 2.1.14	Arazi toplulaştırmasının yaygınlaştırılması
Tedbir 2.1.15	Toprak kaynaklarının korunması
Tedbir 2.1.16	Su kullanımlarında ölçüm ve izleme sistemlerinin geliştirilerek yaygınlaştırılması
Tedbir 2.1.17	Tatlı su kaynaklarının üzerindeki baskıyı azaltabilecek alternatif su kaynaklarının kullanımı
Tedbir 2.1.18	Sulama programının tekniğine uygun yapılması için sulama teşkilatlarının kurum kapasitesinin geliştirilmesi.
Öncelik 2.2	Orman Arazilerinin Sürdürülebilir Kullanımının Sağlanması
Tedbir 2.2.1	Orman ürünlerine yönelik gelir getirici faaliyetlerin geliştirilmesi
Tedbir 2.2.2	Ormanların rehabilitasyonu ile ağaçlandırmanın yaygınlaştırılması
Tedbir 2.2.3	Orman köylerinin geliştirilmesine yönelik faaliyetlerin artırılması
Tedbir 2.2.4	Tarımsal çok işlevli ormancılık faaliyetlerinin geliştirilmesi
Tedbir 2.2.5	Akıllı ve dayanıklı ormancılık faaliyetlerinin artırılması

6.1.3. Amaç-3: Doğal Afetlerin Kırsal Kalkınmaya Etkilerinin Azaltılması

Doğal afetler (deprem, sel, yangınlar, pandemi, savaş vb.) dünyanın farklı yerlerinde, farklı zamanlarda olağan dışı hareketler olarak meydana gelmekte ve önemli can ve mal kaybına neden olmaktadır. Doğal afetler kalkınmayı da olumsuz etkilemektedir. Nitekim doğal afetlerin ulusal ya da küresel ölçekte sermaye stokunu ve/veya sermayenin verimliliğini azaltarak, GSYH'nın, tüketimin ve servetin azalmasına yol açan olaylar olarak tanımlandığı da görülmektedir. Bu etkilerin azaltılması amacıyla stratejik amaçlar aşağıda belirtilmektedir.

STRATEJİK AMAÇ-3	Doğal Afetlerin Kırsal Kalkınmaya Etkilerinin Azaltılması
Öncelik 3.1	Doğal Afetlere Yönelik Dirençli Yaşam Alanlarının Oluşturulması
Tedbir 3.1.1	Doğal afetlere (deprem, sel, heyelan, yangın vb.) karşı farkındalığın artırılması
Tedbir 3.1.2	İklim değişikliği sonucu meydana gelen doğal afetlere (sel, heyelan vb.) karşı, önlem projelerinin hazırlanması ve uygulanması
Tedbir 3.1.3	Doğal afetlerde kurumlar arası iş birliği ve koordinasyonun artırılması
Tedbir 3.1.4	Doğal afetlere yönelik hazırlık çalışmalarının artırılması
Tedbir 3.1.5	Doğal afetler için güvenli yerleşim alanlarının artırılması
Tedbir 3.1.6	Afetlerde âtıl kamu binalarının yeniden düzenlenerek kullanıma açılması
Tedbir 3.1.7	Orman yangınlarının önlenmesine yönelik faaliyetlerinin artırılması
Tedbir 3.1.8	Rüzgâr erozyonuna karşı ağaçlı rüzgâr perdelerinin yaygınlaştırılması
Tedbir 3.1.9	Arazi toplulaştırması kapsamında tarım alanları içerisinde yabani hayvanlara doğal yaşam mekânlarının oluşturulmasının sağlanması

6.1.4. Amaç-4: Teknolojik Dönüşüm ve Dijitalleşmenin Yaygınlaştırılması

Günümüzde dijitalleşme, değişen sanal bir teknolojik iklim mekânı olarak, yaşamın birçok alanına etki etmektedir. Erişimi kolay ve etkileşimi serbest olan dijital ortamlar, bireysel düzeyde başlayan, toplumsal düzeye yayılan etkileriyle, kısa sürede uzun vadeli olarak teknolojiyi kabul edilebilir hale getirmektedir. Gündelik hayata etki eden boyutuyla teknoloji birçok yeni kavramı eklemekte olup dijitalleşme, yapay zekâ, internet teknolojisi de bunlardan birkaçıdır. Kırsal alanlarda gelişen yapı içerisinde teknolojik dönüşüm ve dijitalleşmenin yaygınlaştırılması, kalkınmanın hızlanması ve sürdürülebilir şekilde planlanması açısından oldukça önemlidir. Belirtilen etkilerin yaygınlaştırılması amacıyla stratejik amaçlar aşağıda belirtilmektedir.

STRATEJİK AMAÇ-4	Teknolojik Dönüşüm ve Dijitalleşmenin Yaygınlaştırılması
Öncelik 4.1	Bilginin, Yeniliğin ve Dijitalleşmenin Teşvik Edilmesi
Tedbir 4.1.1	Kırsal alanlarda iyi işleyen bir dijital altyapının (geniş bant internet, iyi bir kapsama alanı vb.) oluşturulması
Tedbir 4.1.2	İstihdam imkânlarının artırılmasına yönelik işgücüne yeşil beceriler kazandırılması ve yeşil teknoloji, AR-GE ve üretim faaliyetlerinin desteklenmesi
Tedbir 4.1.3	Yapay zekâ, akıllı teknoloji uygulamalarının kullanımının artırılması
Tedbir 4.1.4	Tarımsal mekanizasyonun yaygınlaştırılması
Tedbir 4.1.5	Tarım alanındaki öğretim programlarında yapay zekâ, dijital ve yeşil becerilere yer verilmesi
Öncelik 4.2	Tarım Ekosistemlerinde Ar-Ge çalışmalarının Teşvik Edilerek Geliştirilmesi
Tedbir 4.2.1	Araştırma, yenilik, tarımsal bilgi ve inovasyon sistemlerinin geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması
Tedbir 4.2.2	Kamu-üniversite-sivil toplum-yerel yönetimler iş birliğinde Ar-Ge alanlarıyla üretim alanlarının birleştirilmesi zemininin oluşturulması
Tedbir 4.2.3	Tarım orman sektörünü ilgilendiren teknolojik uygulamalarının yaygınlaştırılması

6.1.5. Amaç-5: Kırsalda Yaşanabilirliğin Sağlanması, Fiziki Altyapı ve Sosyal Sermayenin Geliştirilmesi

Kırsal yerleşimlerde yaşayan fertlerin yaşam kalitesinin yükseltilmesi amacıyla, kırsal nüfusun kamusal hizmetlere erişimini, kırsal yerleşimlerin cazibesini ve kırsal ekonominin kentsel pazarlarla entegrasyonunu güçlendirecek fiziki ve sosyal altyapının geliştirilmesi gerekmektedir.

Bu ihtiyaçlardan hareketle oluşturulan, kırsal yerleşimlere yönelik tedbirlerle; köylerin bağlı oldukları il ve ilçe merkezlerine nitelikli bir ulaşım ağıyla bağlanarak erişilebilirliğin güçlendirilmesi, sağlıklı ve yeterli içme suyuna erişim, atıkların halk ve çevre sağlığını tehdit etmeyecek şekilde yönetiminin sağlanması, bilgiye erişim zorluklarını azaltacak bilişim teknolojileri kullanımının yaygınlaştırılması, yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanılması, kırsal yerleşimlerin peyzaj değerini yükseltecek yöre kültür ve ekolojisiyle uyumlu geleneksel mimarinin yaygınlaştırılması, Türk kültürünün geleneksel olarak önemli bir parçasını oluşturan köy kültür mirasının korunması ve yaşatılması, sosyal ve kültürel faaliyetler altyapısının geliştirilmesi ile gezici hizmetler gibi ihtiyaçların sağlanması amaçlanmaktadır.

Temel kalkınma göstergelerinin iyileşmesinde kırsal nüfusa yönelik sosyal politikalar kilit önem taşımaktadır. Kırsal alandaki fertlerin refah düzeylerinin iyileştirilmesinde eğitim, sağlık, sosyal güvenlik ve sosyal yardım hizmetlerine erişimi güçlendirecek daha bütüncül ve kurumsal araçların geliştirilmesi gerekmektedir. Bu çerçevede, başta sosyal hizmet ve yardımlar olmak üzere sosyal politika uygulamalarının köylere arz yönlü sunumu önem taşımaktadır.

Kırsal topluma yönelik tedbirlerle temel nitelikteki eğitim ve koruyucu sağlık hizmetlerinin kaliteli ve kesintisiz şekilde sunulması, kırsal işgücünün mesleki niteliklerinin ve becerilerinin geliştirilmesi kadınlar ve gençlerin iş gücü piyasasında yaşadıkları dezavantajların azaltılması, kırsal alanda kadınların ve gençlerin istihdamını artırmaya yönelik projelerin ve meslek edindirmeye yönelik faaliyetlerin desteklenmesi, mevsimlik gezici tarım işçilerinin çalıştıkları yörelerdeki yaşam koşullarının iyileştirilmesi, kadınlar başta olmak üzere tarım sektörü çalışanlarına yönelik sosyal güvenlik, iş güvenliği ve işçi sağlığı hizmetlerinin etkinleştirilmesi, yaşlılara ve çocuklara yönelik bakım ve diğer sosyal hizmet sunumlarının iyileştirilmesi amaçlanmaktadır.

Kırsalda yaşanabilirliğin her yönüyle geliştirilmesi açısından, ileri sürülen amaca ilişkin öncelik ve tedbirler aşağıda belirtilmiştir.

STRATEJİK AMAÇ-5	Kırsalda Yaşanabilirliğin Sağlanması, Fiziki Altyapı ve Sosyal Sermayenin Geliştirilmesi
Öncelik 5.1	Sosyal ve Fiziki Altyapının Geliştirilerek Kırsalda Yaşanabilirliğin Sağlanması
Tedbir 5.1.1	Kanalizasyon, içme suyu, atık su altyapısının iyileştirilmesi
Tedbir 5.1.2	Yapılaşmada erişilebilir yöresel mimarinin teşvik edilmesi
Tedbir 5.1.3	Kırsal alanlarda teknolojik altyapının geliştirilmesi
Tedbir 5.1.4	Spor, kültür ve sanatsal faaliyet altyapısının geliştirilmesi
Tedbir 5.1.5	Ulaşım ağının erişilebilir olarak iyileştirilmesi
Tedbir 5.1.6	Kaçak göçmenlerinin girişinin engellenmesine yönelik sınır güvenliğinin artırılması
Öncelik 5.2	Sosyal Sermayenin Geliştirilmesi
Tedbir 5.2.1	Örgün ve yaygın eğitim ile danışmanlık hizmetlerine erişimin kolaylaştırılması
Tedbir 5.2.2	Koruyucu sağlık hizmetlerine erişimin kolaylaştırılması
Tedbir 5.2.3	Dijital okuryazarlığın artırılması, dijital uygulamaların kullanılması ve dijital yetkinliğin artırılmasına yönelik eğitimler verilmesi amacıyla yeni yöntemler geliştirilmesi
Tedbir 5.2.4	Çocuk ve gençlerde kırsal kalkınmaya yönelik farkındalığının artırılması
Tedbir 5.2.5	Toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması, kırsaldaki kadınların ve gençlerin sosyal ve ekonomik statüsünün geliştirilmesi
Tedbir 5.2.6	Kadınların ve gençlerin sürdürülebilir iş geliştirmesinin desteklenmesi
Tedbir 5.2.7	Hayat boyu öğrenme kapsamında çağın ihtiyaç duyduğu yeni bilgi, beceri ve yetkinlikleri kazandıran, yeni teknolojilerin kullanımı yönünde kabiliyetlerinin geliştirilmesinin sağlanması
Tedbir 5.2.8	Sosyal Hizmet Merkezlerinin (SHM) yaygınlaştırılması

STRATEJİK AMAÇ-5	Kırsalda Yaşanabilirliğin Sağlanması, Fiziki Altyapı ve Sosyal Sermayenin Geliştirilmesi
Öncelik 5.3	Yoksulluğun Azaltılarak Göç Hareketlerinin Önlenmesi
Tedbir 5.3.1	Bölgesel gelişmişlik farklarının azaltılması
Tedbir 5.3.2	Mevsimsik gezici tarım işçilerine yönelik hizmetlerin etkinleştirilmesi
Tedbir 5.3.3	Sosyal hizmet ve yardımların etkinleştirilmesi
Tedbir 5.3.4	Dezavantajlı bireyler için sosyal içermenin güçlendirilmesi
Tedbir 5.3.5	Kırsal yoksulluğu azaltmaya yönelik kamu kurumlarının iş birliği içerisinde çalışması
Tedbir 5.3.6	Kırsaldan kente iç göçün azaltılmasına yönelik kamu kurumları arasında iş birliğinin geliştirilmesi
Tedbir 5.3.7	Geçici koruma kapsamındaki sığınmacıların işçilik piyasasındaki etkilerinin azaltılması

6.1.6. Amaç-6: Yerelde Yeni Kırsal Kalkınma Modellerinin Geliştirilmesi İçin Kamu Kurumlarının Etkinliğinin Artırılması

Yerel ve kırsal kalkınma kapasitesine olan ihtiyaç iki yönlüdür. Birincisi, kırsal nüfusa hizmet götüren yerel idarelerdeki kurumsallaşma düzeyinin artırılması iken, ikincisi yerel kalkınma aktörlerinin kırsal kalkınma programı hazırlama, uygulama ve izleme kapasitesinin geliştirilmesidir. Geçmişten günümüze kırsal kalkınma çoğunlukla merkezî idare tarafından yürütülen ve finanse edilen bir politika alanı olduğundan, yerel toplumun kırsal kalkınma faaliyetlerine ilişkin katılımçılık ve sahiplenme düzeyi düşük kalmıştır. Ancak kırsal toplumun kendi problemlerine ilişkin sorun çözme ve örgütlenme kapasitelerinin gelişebilmesi, tabandan yukarı kalkınma yaklaşımının benimsenmesine bağlıdır. Nüfus seyrelmesi neticesinde kırsal alana yönelik hizmet ve yatırımların birim maliyetlerinin artması nedeniyle hizmetlere erişimde yaşanan aksaklıklara karşı, arz yönlü bir hizmet sunumuna geçilmesi ve bunun için ihtiyaç duyulan kurumsallaşmanın merkezî ve yerel idarelerin işbirliğiyle gerçekleştirilmesi elzem hâle gelmiştir.

Bu ihtiyaçlardan hareketle oluşturulan yerel kalkınmaya yönelik tedbirlerle; ilçe düzeyinden kırsal alana hizmet sunum kapasitesi için ihtiyaç duyulan kurumsallaşmanın sağlanması , hizmet sunumunda kırsalın yeni demografik yapısını ve coğrafi dezavantajlarını gözeterek yenilikçi yöntemlerin geliştirilmesi mahalli idarelerin hizmet sunum kapasitesinin güçlendirilmesi, yerel yönetimi güçlendirmek üzere kamu sektörü ve özel sektör ile STK'ların işbirliği ve ortaklığına dayanan kırsal kalkınma girişimlerinin harekete geçirilmesi, sivil nitelikli yerel kalkınma girişimlerinin kurumsallaşması, yerel ve kırsal kalkınma için ulusal ve uluslararası ölçekte bilgi ve deneyim paylaşımının sağlanmasına yönelik ulusal ölçekteki ağ platformunun oluşturulması amaçlanmaktadır.

Kırsalda yeni kalkınma modellerinin geliştirilmesi ve yaygınlaştırılmasına ilişkin olarak kamunun etkinliğinin artırılabilmesine yönelik amaç ve tedbirler aşağıda belirtilmiştir.

STRATEJİK AMAÇ-6	Yerde Yeni Kırsal Kalkınma Modellerinin Geliştirilmesi İçin Kamu Kurumlarının Etkinliğinin Artırılması
Öncelik 6.1	Kırsal Kalkınmada Kamunun Hizmet Sunum Etkinliğinin Artırılması
Tedbir 6.1.1	Beldelerin ve köy muhtarlıklarının hizmet sunum kapasitelerinin geliştirilmesi
Tedbir 6.1.2	İlçe belediyelerinin hizmet sunum kapasitelerinin geliştirilmesi
Tedbir 6.1.3	Kamusal hizmetlerin sunumunda yenilikçi modellerin geliştirilmesi
Öncelik 6.2.	Yerel ve Kırsal Kalkınmaya Yönelik Girişimlerin Güçlendirilmesi
Tedbir 6.2.1	Kamu ve kamu dışı paydaşların ortaklığında ülke düzeyinde yerel kalkınma stratejilerinin uygulanmasının yaygınlaştırılması
Tedbir 6.2.2	Yerel ve kırsal kalkınmaya yönelik sivil inisiyatiflerin teknik kapasitesinin güçlendirilmesi
Tedbir 6.2.3	Ortak Tarım Politikası Ağı yapısının ülke düzeyinde yaygınlaştırılması
Tedbir 6.2.4	Tarım alanında eğitim veren mesleki ve teknik ortaöğretim kurumlarının projelerinin desteklenmesi için merkezi bütçeden kaynak ayrılması
Tedbir 6.2.5	Tarım alanında eğitim veren mesleki ve teknik ortaöğretim kurumlarının, atölye ve laboratuvar öğretmenlerine ve öğrencilere girişimcilik, proje ve kırsalda sağlanan destekler konularında ilgili kurumlar tarafından eğitim verilmesi

7. ORTAK TARIM POLİTİKASI SÜRECİ

7.1. Ortak Tarım Politikası Stratejik Planlama Anlayışı ve Uygulamaları

AB Ortak Tarım Politikası kapsamında aday ve potansiyel aday ülkeleri desteklemek için Katılım Öncesi Yardım (IPA) çerçeve programını oluşturmuştur. Beş bileşenden oluşan IPA I, 2007- 2013 tarihleri arasında uygulanmış, Türkiye bu beş bileşenin tamamından faydalanmıştır. 2014- 2020 tarihleri arasında uygulanan IPA II, faydalanıcı ülkelerin AB üyelik yolunda birliğin değerlerine kurallarına, standartlarına, politika ve uygulamalarına uyum sağlamaları için politik kurumsal, yasal ve yönetim alanlarında sosyal ve ekonomik reformların adaptasyonu ve uygulamaları konusunda aday ülkelere destek sağlamıştır.

AB tarım sektörünün hem yerel hem de küresel zorluklarla başa çıkmasını sağlamak amacıyla OTP (2023-27) 1 Ocak 2023'te yürürlüğe girmiştir. OTP ile uzun vadeli gıda güvenilirliğini sağlamak için Akıllı, Sürdürülebilir, Rekabetçi, Dirençli ve Çeşitlendirilmiş bir tarım sektörüne geçiş amaçlanmaktadır. 5 yıl geçerli olacak olan yeni OTP, daha adil, daha çevreci ve daha performansa dayalı olmayı hedeflemektedir. Tarım ve ormancılığın geleceğini güvence altına almanın yanı sıra Avrupa Yeşil Anlaşması'nın hedeflerine ulaşılmasında da kilit rol oynayacaktır. İklim eylemine, doğal kaynakların ve biyolojik çeşitliliğin korunmasına katkıda bulunmanın yanı sıra kırsal alanların sosyo-ekonomik dokusunu da güçlendirmektedir.

AB ülkeleri OTP Stratejik Planlarını çevreleyen on hedef etrafında oluşturulan performans ve sonuç odaklı bir yaklaşımı izleyerek uygulamalarını devam ettirmektedir. Bu hedefler şu şekilde sıralanmaktadır:

- Çiftçilere adil bir gelir sağlamak,
- Rekabet gücünü artırmak,
- Çiftçilerin gıda zincirindeki konumunu iyileştirmek,
- İklim değişikliği eylemi,
- Çevre bakımı,
- Biyolojik çeşitliliği korumak,

- Nesil yenilenmesini desteklemek,
- Canlı kırsal alanlar,
- Gıda ve sağlık kalitesini korumak,
- Bilgi ve yeniliği teşvik etmek.

Sosyal, çevresel ve ekonomik hedefler, AB ülkelerinin OTP Stratejik Planlarını tasarlamalarının temelini oluşturmaktadır. Yeni OTP ile desteğin adil bir şekilde dağıtılması, yeni nesil Avrupalı çiftçilerin geleceğinin güvence altına alınması hedeflenmektedir. Çiftçilerin geliri ve gıda güvenliğinin yanı sıra sürdürülebilir bir tarım sistemine geçişte AB tarımını desteklemeye yönelik önemli rolü bulunmaktadır. Ayrıca, çiftliklerin ekonomik açıdan sürdürülebilirliğini sağlamaya yönelik çeşitli araçlar da içermekte olup, ekonomik araçları çevreye veya sosyal sürdürülebilirliğe katkıda bulunmaktadır.

Kırsal kalkınma politikalarının geliştirilmesi ve uygulamaları, toplumsal kalkınma yaklaşımını sıklıkla vurgulamakla birlikte yerel halkın sürece katılımını teşvik eden yenilikçi yaklaşımlardır. Politikaların yerel katılım ve merkez iş birliği ile hazırlanması, uygulanması, kırsal alandaki tüm paydaşların tarım ve kırsal kalkınma sürecine etkin katılımını sağlayan bir yöntemdir.

Avrupa Yeşil Anlaşması ve Tarladan Sofraya Stratejisinde yansıtılan çevresel hedefi ise; iklim değişikliğiyle mücadele, doğal kaynakların korunması, biyolojik çeşitliliğin artırılmasıdır.

7.2. Türkiye Ortak Tarım Politikası Ağ Yapısı ve Yönetişimi

Avrupa Komisyonu, OTP stratejik planlarını desteklemek amacıyla Avrupa Parlamentosu ve Konsey Tüzüğü uyarınca, AB OTP Ağı'nı kurmuştur. 2 Aralık 2021 tarihli (AB) 2021/2115 Yönetmeliğin kabul edilmesinin ardından, Avrupa Kırsal Kalkınma Ağları (ENRD) ve Avrupa İnovasyon Ortaklığı Ağları (EİP-AGRI) yerini AB Ortak Tarım Politikası ağına bırakmıştır.

Ağın uygulamadaki işlevi, geçmişten gelen deneyimlere dayalı olarak yürürlüğe giren OTP uygulamasının, ağ oluşturma yoluyla tüm yönlerini desteklemektir. OTP'nin kırsal kalkınmadaki rolünü iletişim, paylaşım ve katılımçılık yönüyle tekrar ortaya koyması, tarım ve kırsal kalkınmayı bütüncül bir şekilde inşa etmeyi esas alması ve somut hedefler ortaya koyması açısından önemlidir. OTP'nin ulusal, bölgesel ve yerel stratejik planlarının tasarımı ve uygulanması, EIP-AGRI dahil yenilik ve bilgi alışverişi ve OTP'nin izleme-değerlendirilmesinin desteklenmesi temel görevidir. Ayrıca, Kırsal Kalkınma Programlarının uygulanmasının teşvik edilmesini ve kolaylaştırılmasını sağlamaktadır.

OTP Ağını ileri bir boyuta taşımış olan AB, ağ tarafından koordine edilen bir yapı oluşturmuştur. Türkiye'nin önünde AB'nin uygulamakta olduğu bu iyi ağ modeli vardır. Ağ yapısı, Türkiye'de uyum ve gelişme sürecinde olup, geniş bir işlevi yerine getirmek amacıyla oluşturulmuştur. İçeriği ve uygulaması 2 ağı kapsamaktadır:

a. Ulusal Kırsal Ağ

b. EIP-AGRI" olarak anılan tarım için İnovasyon Ortaklığı Ağı

Türkiye OTP Ağı, Tarım ve Orman Bakanlığı koordinasyonunda olup, ilgili kurum ve kuruluşlar ile ülke düzeyinde yaygınlaştırılmaktadır. Kırsal alanlarda geniş bir farkındalık oluşturulması, yapılandırılmış bir iş birliği platformu tesis edilmesi; yasal düzenlemelere gidilerek tarım ve kırsal alanda kurumların sorumluluklarının tanımlandığı organik bir yapıya dönüştürülmektedir.

OTP Ağ Yapısı Yönetişi; Yüksek İstişare Kurulu, Yönetim Otoritesi, Yönlendirme Komitesi, Merkez ve 26 Bölge Koordinatörlükleri, İzleme-Değerlendirme Komitesi, Tematik Gruplar, Daimi Alt Komiteler, Odak Alt Gruplar, Üyeler, Gözlemci STK'lar ve işbirliği yapılan diğer tüm yapıların birlikte çalışmasıyla oluşmuştur (Şekil 4.)

Şekil 4. Türkiye Ortak Tarım Politikası Ağı Modeli

Yapı içinde yer alan temel tanımlamalar aşağıda belirtilmiştir;

a. Yüksek İstişare Kurulu (Meclis): Tarım ve Orman Bakanlığı Koordinasyonunda ülke düzeyinde, Ağ yapısının kurulmasında işbirliği yapılacak ilgili Bakanlıkların, Bakan ya da ilgili Bakan Yardımcılarının katılımıyla oluşmaktadır. Yüksek İstişare Kurulu Tarım ve Kırsal Kalkınmanın temel karar verici Üst Kuruludur.

b. Tarım Reformu Genel Müdürlüğü: Tarım ve Orman Bakanlığı teşkilatı içerisindeki Türkiye OTP Ağının işleyişinden sorumlu ve görevli Genel Müdürlüğü,

c. Komiteler

Yönlendirme Komitesi: Tarım ve Kırsal Kalkınma ile ilgili kurum ve kuruluşların üst düzey temsilcilerinden (kamu kurum ve kuruluşları, sivil toplum kuruluşları, özel sektör) oluşmaktadır.

İzleme-Değerlendirme Komitesi: Stratejik Planlarının desteklenmesine ilişkin kuralları belirleyen ve stratejilerin uygulamasının etkililiğini izleme-değerlendirme ile gerçekleştiren bir oluşumdur. İlgili kamu kurumları, sivil toplum kuruluşları ve ortakların dengeli şekilde temsili ile ulusal ve bölgesel düzeydedir.

d. Koordinatörlükler

Merkez Koordinatörlüğü: Türkiye OTP Ağı görevlerinin uygulanmasına dair tüm faaliyetleri yerine getirmektedir.

26 Bölge Koordinatörlüğü: 26 Bölge Merkez İllerinde OTP ağı ile ilgili faaliyetleri yerine getirmektedir.

26 Bölge Merkez İller: Ankara, Afyonkarahisar, Antalya, Balıkesir, Bursa, Elazığ Erzurum Gaziantep, Hatay, İstanbul, İzmir, Karabük, Kars Kastamonu, Kayseri, Kocaeli, Konya, Mersin Muğla, Nevşehir Samsun, Şanlıurfa, Şırnak, Tekirdağ, Trabzon, Van illerinde oluşturulmuştur.

e. Tematik ve Daimi Alt Komiteler: OTP genel amacına uygun stratejik konuları belirleyen ve Ülke düzeyinde ilgili paydaşları kapsayan kaynak havuzdur.

f. Ağ Üyeleri: Tarım ve Orman Bakanlığı bünyesinde tarım ve kırsal kalkınma süreçlerine yönelik yürütülen ve ağın görev alanına giren konulara ilgi duyan ve çalışan özel, tüzel kişilerdir.

7.3 Strateji İçerikleri ve Tematik Yaklaşımlar

Stratejik amaçlar ve tematik yaklaşımlar, ilgili paydaşları bir araya getirerek Stratejik Planların uygulanmasına olanak sağlamaktadır.

7.3.1 Ulusal, Bölgesel ve Yerel Kalkınma Stratejileri

Veri analizi, çözümlenme ve değerlendirme, stratejilerin hazırlanması süreci, mevcut durumun analiziyle başlar. Ekonomik, sosyal ve çevresel göstergelerin incelenmesi, güçlü ve zayıf yönlerin belirlenmesi ve kalkınma potansiyelini belirlemek için geniş kapsamlı olarak tehdit ve fırsatların değerlendirmesi yapılır.

Hedeflerin belirlenmesi, analiz sonuçlarına göre ulusal, bölgesel veya yerel düzeyde kalkınma amaçları ve öncelikler ölçekli olarak belirlenir. Bu hedefler ekonomik büyüme, alt yapı geliştirme, ulaşım ve teknolojik olanaklardan yararlanma, işsizlikle mücadele, bilgi düzeyinin geliştirilmesi, girişimciliğin teşvik edilmesi, doğal kaynak kullanımının doğa dostu uygulamalarla desteklenmesi, eğitim ve sağlık hizmetlerinin geliştirilmesi vb. alanlarda olabilir.

Stratejik hedeflerin ortaya konularak planlamanın yapılması, belirlenen hedeflere ulaşmak için stratejik belgenin ve eylem planlarının hazırlanması, zamanlaması, önceliklendirilmesi ve buna uygun kaynak, bütçe gereksinimlerinin belirlenmesi gerekmektedir. Bu süreçte kurumsal ve kuruluşlar düzeyinde katılımıcılığın sağlanması oldukça önemlidir.

Bütçenin ve finansal kaynakların ayrılması, stratejik belgede belirtilen hedeflere uyumlu faaliyetlerin gerçekleştirme maliyeti ve kaynaklarının ortaya konulmasının planlamasıdır.

Uygulama ve izleme süreci, hedeflerin uygulanması, bütüncül ve çoklu katılımı organizasyon ve kurumsal iş birliği gerektirmektedir. Ulusal, bölgesel ve yerel düzeydeki kurumlar arasında koordinasyon ve faaliyetlerin etkin, sürdürülebilir ve verimli bir şekilde yürütülmesi için izleme ve değerlendirme mekanizmaları oluşturulur.

Olağanüstü gelişme ve risklerin önceden kestirilememesi durumunda raporlardaki düzeltici önlemler, uygulama sürecinde ortaya çıkan ve önceden dikkate alınması mümkün olmayan riskler karşısında hedefe ulaşmayı engelleyen sorunlar, tehditlerin belirlenmesi ve bunlara ilişkin düzeltici tedbirlerin alınması kaçınılmazdır. Bu durum stratejinin etkinliğini, güvenilirliğini ve aynı

zamanda esnekliğini artırıcı olumlu bir uygulama olarak değerlendirilebilir ve buna ilişkin politika ve programlarda revizyon düşünülebilir.

İletişim ve katılım yanında şeffaflığın gerçekleştirilmesi, paydaşlarla birlikte sürecin periyodik izlenmesi, örgütlü kesimin ve toplumun bilgilendirilmesine önem verilmesi, ulusal, bölgesel ve yerel düzeyde strateji belgelerinin hazırlanması ve uygulanması, karmaşık bir süreçtir ve birçok farklı paydaşın iş birliği ve organizasyona dayalı olarak başarı şansı bulunmaktadır. Başarılı bir kalkınma stratejisi, çeşitli seviyelerdeki kurumların iş birliği, kaynakların etkin kullanımı ve toplumun geniş katılımı yanında gelişmelerin paylaşımı ile sağlanabilir.

7.3.2. Sürdürülebilirlik ve Tarım

Sürdürülebilirlik doğal hayatın akışına sahip çıkan, sosyal açıdan yaşanabilir, ekonomik açıdan verimli, insan sağlığını koruyan, çevreye önem veren bütüncül tarımsal uygulamalardır. Stratejilerde sürdürülebilir bir tarım sistemine ulaşmak için ekonomik, çevresel ve sosyal sürdürülebilirlik olan üç ana hedef dikkate alınmaktadır. Özellikle gıda güvenirliliğini hedefleyen ve kırsal toplulukları destekleyen politika ve eylemler aracılığıyla kırsal kalkınmanın toplumun her düzeyinde sürdürülebilirliği sağlanır.

Ekonomik sürdürülebilirlik ile tarım ve ormancılığın uzun vadeli karlılığını korumak amacıyla uygulamalar teşvik edilmektedir. Tarım ve ormancılık, biyo-ekonomiyi beslemek için biyokütle üreterek ekonomik sürdürülebilirliğe katkı sağlamaktadır.

Sosyal sürdürülebilirlik, kırsal alanlarda istihdam fırsatlarını, büyümeyi, kadınların ve gençlerin tarıma katılımının artırılmasını, cinsiyet eşitliğini sağlayarak yerel kalkınmanın sürdürülebildiğine katkı sağlar. Gıda güvenliğini hedefleyen, kırsal toplulukları destekleyen, tarım ve ormancılığın politika ve eylemler aracılığı ile sürdürülebilirliğe katkıda bulunulur. Çiftçi gelirini güçlendiren ve rekabet gücünü artıran destekler sağlanır.

Kırsal toplumda dayanıklılığın geliştirilmesinde LEADER, genç çiftçilere destek gibi topluluk bölge ve sosyal konular ele alınmaktadır. Ekonomik faaliyetlerin çeşitlendirilmesi, kısa değer zincirleri, yerel ürünlerin üretimi, zanaatkarlık, sosyal yenilikler, toplum yaşamı, çevre ve iklim değişikliği vb. konularda yerel alanlarda kalkınmayı teşvik etmesi sağlanmaktadır.

Çevresel sürdürülebilirlik, iklim değişikliği ile mücadele etmekte, doğal kaynakları korumakta, biyoçeşitliliği artırmakta ve yeşil tarımı teşvik etmektedir. Doğal yaşam alanlarını korumak, örtü bitkileri yetiştirmek ve zararlı kimyasalların kullanımından kaçınmak dengeli bir ekosistemi

destekler. Kırsalın ekolojik gelişmesinde etkili olan ormanların çevre ve kırsal alanlar açısından önemi ve bunların korunması, ekolojik yönden desteklemesi bakımından gereklidir.

7.3.3. Kırsalda Yaşanabilirliğin Geliştirilmesi

Kırsal kalkınmayı destekleyen finansman ve faaliyetler yoluyla, kırsal alanların canlılığı ve ekonomik yaşayabilirliği desteklenmektedir. Kırsal kalkınma, kırsal alanların sosyal, çevresel ve ekonomik sürdürülebilirliğini güçlendirmektedir. Tarım ve ormancılığın rekabet gücü artırılmaktadır. İstihdamın yaratılması ve sürdürülmesi de dâhil olmak üzere kırsal ekonomilerin ve toplulukların dengeli bölgesel kalkınması, kırsal alanlarda sosyal katılımın sağlanması, yoksulluğun azaltılması ve ekonomik kalkınmanın desteklenmesi sağlanmaktadır. Genç istihdamının desteklenmesi, kırsal alanların yeniden canlandırılmasına, nüfusun azalmasının önlenmesine ve kırsal toplulukların güçlendirilmesine yardımcı olmaktadır.

Bilgi, araştırma ve yenilik, kırsal alanlara canlılık kazandırır ve kırsal topluluklar için canlı bir geleceğin güvence altına alınmasına yardımcı olur. Bilgi ve yeniliğin rolü kırsal ve sürdürülebilir karlılık açısından önemlidir.

7.3.4. Araştırma ve Bilgi Geliştirme, İnovasyon, Dijital Tarım

Kırsal kalkınma politikası, Tarımsal Avrupa İnovasyon Ortaklığı (EİP-AGRI) ve akıllı köyler gibi girişimler aracılığıyla kırsal alanlardaki inovasyonu destekler. Kırsal ve çiftçilik dinamikleri ve politikaları ile insan sermayesinin artırılması ve inovasyon sistemlerinin güçlendirilmesi gibi alanlarda araştırma ve yenilik, kırsal toplulukların dayanıklılığını güçlendirir, yeşil ve sosyal açıdan kapsayıcı ekonomik büyümenin teşvik edilmesinde önemli bir rol oynar.

Araştırma ve inovasyon aynı zamanda sürdürülebilir, yenilikçi ve döngüsel gıda ve gıda dışı değer zincirleri, çiftçiliğe ekolojik yaklaşımlar ve dijital tarım gibi alanlara da odaklanarak çevreye fazladan yük getirmeden gıda güvenliğinin sağlanmasını mümkün kılmaktadır. EIP-AGRI, faaliyetlerini tarım ve ormancılık üzerinde yoğunlaştırmakta ve sağlıklı yaşlanma ve akıllı şehirler gibi konuları ele almaktadır.

Tarımsal Bilgi ve İnovasyon Sistemleri (AKIS), çiftçilerin, ormancıların ve kırsal toplulukların karşılaştıkları zorluklarla baş edebilmelerini sağlar. Tarım ve kırsal alanların dijitalleştirilmesi tarımın modernizasyonunu, rekabetçiliğini ve sürdürülebilirliğini destekler. Dijitalleşme, dijital

teknolojilerin çiftçiler ve kırsal topluluklar tarafından benimsenmesinin yanı sıra bilgi ve eğitime erişimin iyileştirilmesini içermektedir. Dijital teknolojiler aynı zamanda kırsal alanlarına ilişkin vizyon doğrultusunda daha iyi erişilebilirlik ve bağlantılar sağlayarak kırsal alanların kalkınmasına katkıda bulunmaktadır.

7.3.5. Veri İzleme, Değerlendirme ve Analizi

İzleme-değerlendirme, politikaların performansının gözden geçirilmesine destek olur. Tarımsal pazarlar, finansman tahsisi, harcamalar, çiftliklerin ve kırsal alanların ekonomisi hakkında güncel bilgiler sağlar. Ülkeye, bölgeye göre ticaret, değer, fiyatlar, miktarlar hakkında ve sektörlerle ilgili bilgiler verir. İstihdam, büyüme, yoksulluk, tarım-gıda sektörü ve kırsal alanlardaki zorluklarla ilgili temel konular ele alınarak değerlendirilir. Ülkesel ve Bölgesel temel ekonomik ve tarımsal verilerin (çiftçilik gelir desteği, sürdürülebilirlik, organik tarım verileri, atıkların yönetimi, tarımsal gıda piyasaları, gıda tedariki ve güvenliği vb.) değerlendirilmesini sağlar.

8. KOORDİNASYON, UYGULAMA VE İZLEME MEKANİZMALARI

8.1. Kırsal Politikanın Yönetişimi

“UKKS”, kırsal kalkınma faaliyetleriyle ilgili olarak kamu idareleri için mevzuat düzenleme, politika geliştirme ve uygulama faaliyetleri bakımından çerçeve dokümandır. Kırsal kalkınmanın diğer sektörel politikalarla ilgili strateji belgesi ve eylem planlarına entegrasyonunda UKKS dokümanı esas alınacaktır.

Kırsal kalkınmanın çok sektörlü politika çerçevesi nedeniyle uygulayıcı kamu idarelerinin güçlü bir eşgüdüm, koordinasyon ve iş birliği ilişkisi içerisinde olmasına ihtiyaç duyulmaktadır. Bu ihtiyacın karşılanması hem kırsal kalkınmaya tahsis edilen kamu kaynaklarının en verimli şekilde kullanılmasını hem de ortak ulusal hedeflere özgülmesini temin edecektir.

Türkiye’de kırsal politikanın tasarımı ve uygulamasına ilişkin süreçleri, kamu kurumlarının ve kamu dışı kurumların iş birliği ve koordinasyonu temelinde ulusal ve bölgesel düzeyde yürütülmesi, OTP Ağı yönetim mekanizması ile devam edecektir. İzleme ve değerlendirme çalışmalarına ilişkin veri ihtiyacı ilgili kurumlarca sağlanacaktır.

Kırsal politikaların izlenmesi için ihtiyaç duyulan veriler ise resmi kırsal alan istatistikleri, ilgili kurum ve kuruluşlar yanında TÜİK verilerinden karşılanacaktır. Böylece, Türkiye kırsalının demografik, sosyal, ekonomik, mekânsal, çevresel ve kurumsal görünümü ortaya konulacak, kırsal ve kentsel alanlar arasındaki gelişmişlik farkları ölçülebilecek ve en önemlisi gelecek dönemler için veri temelli kırsal kalkınma politikalarının üretilmesi sağlanacaktır.

8.2 Uygulama

8.2.1. Uygulama Alanı

UKKS ile kırsal ekonomide, toplumda, kırsal yerleşim yerleri ile çevrede iyileştirme öngören tüm faaliyetler kırsal kalkınma kapsamında değerlendirilmektedir. Bu yönüyle, kırsal kalkınma faaliyetleri, “Kırsal Alan Tanımı” bölümünde ifade edildiği üzere, kırsal alan kapsamına giren alanlarda uygulanacaktır.

Tarım, gıda, ormancılık ve su ürünleri sektörleri ile kırsal çevreye ilişkin faaliyetlerde bir kırsal alan sınırlandırmasına gidilmeyecektir. Tarım dışı ekonominin çeşitlendirilmesi ile kırsal topluma ve yerleşimlere ilişkin faaliyetler bakımından kırsal alan tanımı kapsamına giren yerleşim yerleri hedef uygulama alanıdır. Bu yerleşimler arasında da nüfus hacmi yüksek ve gelecekte nüfus kaybı olasılığı düşük olanlara uygulamada öncelik verilecektir. Belirlenen bölgelerde, diğer kamu kurumları ile de koordine edilerek güvenlik hizmetleri dâhil gerekli hizmetlerin etkinliği artırılacaktır.

Kırsal kalkınma faaliyetlerinin sürdürülebilirliğini ve kalıcılığını artırmak, kırsal kalkınmaya ivme kazandırmak amacıyla ilçe merkezleri ve beldelerin gelişme potansiyelleri ve dinamikleri özellikle değerlendirilecektir. Böylece, kamu tarafından kırsal kesime götürülen hizmet ve yatırımların bir taraftan etkinlik boyutu gözetilirken diğer taraftan civar yerleşimlerin de kamusal hizmetlere erişim sürekliliği temin edileceğinden eşitlik boyutu da güçlendirilmiş olacaktır.

8.2.2. Uygulayıcı Kurumlar

Uygulayıcı kurumlar, 2020/14 sayılı Cumhurbaşkanlığı Genelgesi'ne istinaden Tarım ve Orman Bakanlığı koordinasyonunda, kendi kuruluş mevzuatı gereğince kırsalda hizmet veren ve yatırım yapan tüm kurum ve kuruluşlar olarak tanımlanmıştır.

Tarım ve Orman Bakanlığının teşkilat yapısı, görev ve yetkileri 10.07.2018 tarihli Cumhurbaşkanlığı Teşkilatı Hakkında 1. Numaralı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi'nde düzenlenmiştir. Tarım Reformu Genel Müdürlüğü'nün görevlerine ilişkin madde 417-a) bendindeki "Rekabetçi bir tarım sektörünün oluşturulması, fiziki potansiyelin, çevre ve arazinin geliştirilmesi, kırsal alanlardaki yaşam kalitesinin ve ekonomik çeşitliliğin iyileştirilmesi, yerel kırsal kalkınma kapasitesinin oluşturulması için programlar hazırlamak, uygulamak ve izlemek" ifadesi ve 5488 sayılı Tarım Kanunu'nun "Bakanlık, kırsal alanlarda tarım ve tarım dışı istihdamın geliştirilmesi, gelirlerin artırılması ve farklılaştırılması, kadın ve genç nüfusun eğitim ve girişimcilik düzeyinin yükseltilmesine yönelik tedbirleri alır. Kırsal kalkınma program, proje ve faaliyetlerine ilişkin düzenlemeleri yapar ve kamu kuruluşları arasında koordinasyonu sağlar." şeklindeki 15. maddesi uyarınca Tarım ve Orman Bakanlığının "Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi" hazırlama yetkisi bulunmaktadır ve bu mevzuat gereği çıkarılan 26 Ekim 2020 tarih ve 2020/14 sayılı Cumhurbaşkanlığı Genelgesi uyarınca 2024-2028 UKKS'nin hazırlanmasından Tarım ve Orman Bakanlığı sorumludur.

Nitekim Türkiye'de kırsal kalkınma, ağırlıklı olarak merkezî ve yerel idareler iş bölümünde kamu tarafından finanse edilen bir politika alanıdır. Kırsal kesimdeki sermaye birikiminin yetersiz kalması,

tüketicilerin gelir düzeylerinin düşük olması ve girişimciler için görece uygun yatırım koşullarının bulunmaması gibi temel nedenlerle kırsal alana yönelik kaynak kullanımında merkezî bütçe kaynaklarına bağımlılık devam etmektedir. Bu durum, karar alma süreçlerinin de merkezileşmesine neden olmakta ve yerel birimlerde kapasite oluşumu menfi yönde etkilenmektedir.

Ancak yeni dönemde merkezî idare kurumlarının ve bu kurumların taşra teşkilatlarının, hizmet yönünden yerinden yönetim kuruluşlarının, mahalli idarelerin ve diğer yerel kalkınma aktörlerinin (Kalkınma Ajansları, meslek kuruluşları, üretici organizasyonları ve ilgili STK'lar gibi) kırsal kalkınma politika ve uygulamaları bakımından eşgüdüm içerisinde faaliyet göstermesi kaçınılmazdır.

Bu çerçevede, UKKS döneminde merkezî idare kurumlarının kırsal kalkınma konusunda öne çıkan temel işlevlerinin aşağıdaki şekilde olması beklenmektedir:

1. Kırsal politikaların tasarımı ve izlenmesine ilişkin süreçleri OTP ağı yönetim temelinde yürütmek,
2. Yerel kurumlarca uygulanacak kırsal kalkınma faaliyetlerine ilişkin genel esas ve usulleri belirlemek ve izleme bulguları ışığında dönemsel olarak revize etmek,
3. Kırsal alandaki temel kamu hizmet ve yatırımlarını yerel kurumlarla işbirliği içinde, bölgesel koşullara ve yerel toplumun taleplerine uygun şekilde, yenilikçi yaklaşımlarla sunmak ve gerçekleştirmek.

Merkezî idare kurumlarının söz konusu fonksiyonlarıyla uyumlu olarak taşra teşkilatlarının ve hizmet yönünden yerinden yönetim kuruluşlarının kırsal kalkınma konusundaki temel işlevlerinin ise aşağıdaki şekilde olması beklenmektedir:

1. Kırsal kesime yönelik hizmet sunumunu etkin ve kesintisiz şekilde yürütmek,
2. Kırsal kalkınma için kurumsal kapasite geliştirmek, bölgesel ve yerel kalkınma stratejileri üretmek,
3. Kırsal kalkınma faaliyetlerini mahalli idarelerle işbirliği içerisinde uygulamak, koordine etmek ve izlemeyi raporlamak.

Mahalli idareler ve birlikleri, "destekleme faaliyetleri" bakımından çoğunlukla potansiyel yararlanıcılar arasında yer alabilirken, "yatırım ve hizmet faaliyetleri" bakımından ise doğrudan ya da dolaylı olarak sorumlu kurum statüsünde tanımlanabilmektedir.

8.2.3. Uygulama Araçları

Merkezî bütçe kaynağı için ilgili merkezî/yerel kurumlarca teklif edilecek kırsal kalkınma faaliyetlerinin konuları, stratejik çerçeveye (öncelikler / tedbirler) uyumlu olmak durumundadır. Kırsal kalkınma faaliyetlerinin hangi araçlar üzerinden uygulamaya geçirileceği, teklif edilen faaliyetin niteliğine ve sorumlu merkezî idarenin tabi olduğu mevzuat hükümlerine uygun şekilde farklılık arz edebilecektir.

Türkiye’de kırsal kalkınma için en çok başvurulanan uygulama araçları; ekonomik ve sosyal altyapı projeleri, etüt-araştırma projeleri, entegre kırsal kalkınma projeleri ile tarım ve kırsal kalkınma mali destek programlarıdır. Dönemsel olarak uygulama araçları çeşitlense bile, tüm kırsal kalkınma faaliyetleri merkezî yönetim bütçesinden karşılanmakta ve çoğunluğu Yıllık Yatırım Programı ile ilişkilendirilmektedir. Uygulayıcı kurumlar tarafından Yıllık Yatırım Programına teklif edilecek tüm faaliyet önerileri, ulusal kırsal kalkınma stratejik çerçevesiyle örtüştüğü ölçüde ilgili kurumlar tarafından kaynak tahsisi yapılacaktır.

Kırsal politikaların uygulama düzeyinin artırılması için, ilgili merkezî idarelerin bütçeleri ve yıllık yatırım programları hazırlanırken, bu “Strateji Belgesi’nde belirtilen kırsal kalkınma öncelikleri/ tedbirleri kapsamına giren hizmet, yatırım ve destekleme faaliyetlerine ilişkin proje teklifleri öncelikli olarak değerlendirilecektir.

UKKS-I, II ve III döneminde merkezî bütçeden doğrudan kırsal kalkınma için en çok kaynak tahsisi yapılan uygulama araçlarının başında “kırsal kalkınma projeleri” ile “tarım ve kırsal kalkınma mali destek programları” gelmektedir. Bu iki uygulama aracı hem doğrudan kırsal kalkınma amaçlı yürütülmekte hem de kırsal politika öncelikleri ve hedefleri ışığında tanzim edilmektedir. Ulusal ve uluslararası kaynaklarla yürütülecek bu türdeki faaliyetlere çerçeve oluşturacak genel hususlar aşağıdaki gibidir.

8.2.4. Temel Uygulama Belgeleri

5488 sayılı Tarım Kanunu’nun 15. maddesindeki “Bakanlık kırsal alanlarda tarım ve tarım dışı istihdamın geliştirilmesi, gelirlerin arttırılması ve farklılaştırılması, kadın ve genç nüfusun eğitim ve girişimcilik düzeyinin yükseltilmesine yönelik tedbirleri alır. Kırsal kalkınma program, proje ve faaliyetlerine ilişkin düzenlemeleri yapar ve kamu kuruluşları arasında koordinasyonu sağlar.” hükmü gereğince düzenleme yapılır.

Türkiye’de kırsal kalkınma faaliyetlerine yönelik başlıca finansman araçları:

(1) Merkezî yönetim bütçesi, (2) mahalli idarelerin kurumsal bütçeleri, (3) AB hibe fonları, (4) üye olunan uluslararası kuruluşların fon ve/veya kredileri, (5) özel sektör yatırımları, (6) STK faaliyetleridir. Tamamen veya kısmen merkezî idare bütçesinden finanse edilen faaliyetler, merkezî yönetim bütçesi ve/veya yıllık yatırım programı kapsamında uygulanmaktadır. Ayrıca merkezi ve yerel idarelerin dış kredi ile yürütmeyi planladıkları kırsal kalkınma faaliyetleri de ilgili mevzuatları çerçevesinde uygulanmaktadır.

8.3. Ağ ve İş Birliği Kurulması Olanak ve Süreçleri

Kırsal kalkınma hedeflerine ulaşabilmek, kırsal alanları canlı tutmak iş birliğinin etkin sağlanması toplum arasında bir ortaklığı gerektirir. Kırsal kalkınma konusunda ulusal, bölgesel ve yerel düzeyde kuruluşlarla iş birliği ve ortaklıklar önemlidir. OTP Ağı kapsamında yapılandırılmış iş birliği platformu oldukça önemli fırsatlar sunmaktadır. Kurumsal ve bireysel ortaklıkların oluşturulması ile tüm aktörlerin ağ kapsamında, ülke düzeyinde iş birlikleri geliştirilmektedir. Kırsal kalkınma süreçlerine yönelik konularla ilgili paydaş kurum ve bireyler için gönüllü ve karşılıklı olarak iş birliği sağlanır. Bölgelerle iş birliği, yerel halk için yenilik ve bilgi aktarımı kaynağıdır. Kadınların ve gençlerin faaliyetlere aktif katılımı desteklenerek kadınlar ve gençler için fırsatların artırılması sağlanır.

Yerel ortaklık ve ağ oluşturma süreci ile kırsal alanlardaki iş birliği bölgelerarası ve sınır ötesi iş birliği kırsal alanlardaki yerel kalkınmaya daha geniş bir boyut katmaktadır. LEADER iş birliği, başarılı yaklaşımlar, iyi uygulamalar, sektörel ortaklıkların oluşturulması gibi yeni bakış açılarının veya içgörülerin tanıtılmasına olanak sağlar. Çiftçiler arasında güçlendirilmiş iş birliği modeli yardımıyla tedarik zincirinin güçlendirilmesi sağlanır. Çiftçiler arasında daha fazla iş birliğinin geliştirilmesi için güven ve bilgi alışverişi önemlidir. Kırsalda pazarlama iş birlikleri, çiftçilerin ve küçük işletmelerin pazarlama faaliyetlerini güçlendirmek, rekabet avantajı elde etmek ve yerel ekonomiyi desteklemek için önemli bir araçtır. Bu iş birlikleri, kırsalda yaşayan insanların gelir düzeyini artırarak kırsal kalkınmayı teşvik edebilir ve yerel toplulukları güçlendirebilir. Kırsalda pazarlama iş birliklerinin örnekleri arasında kooperatifler, pazarlama birlikleri, iş birliği ağları, yerel pazar ve festivaller, elektronik ticarete dayalı çevrimiçi pazarlama platformları bulunmaktadır. Kırsal kalkınmaya yönelik ulusal, bölgesel, yerel iş birlikleri yapılandırılmış bir ağ ile yönetim mekanizması etrafında organize edilir.

8.4. Strateji Belgesi ve Eylem Planlarının İzleme ve Değerlendirmesi

Strateji Belgesi ve eylem planlarının izleme-değerlendirmesi, belirlenen hedeflere ulaşma sürecinde önemlidir. Belgenin etkinliğini ve uygulanabilirliğini güçlendirmektedir. Aynı zamanda strateji ve Eylem Planı ile ilgili olarak da değerlendirmelerin zamanında, doğru ve etkin bir şekilde yapılmasını sağlar. Bu süreçte izlenebilecek adımlar;

- Eylem planlarıyla birlikte beklenen performans ölçütlerinin belirlenmesi, ulaşılmak istenen hedefin değerlendirilmesi ve beklenene ne ölçüde ulaşıldığının ortaya konulması,
- İzleme sürecinin katılımcı ve bütünsel bakış açısı yanında farklı görüşlerden oluşturularak hedefe ulaşmayı tarafsız gözle değerlendirilecek mekanizmanın kurulması,
- Veri toplama ve analiz yanında sonuçların bilimsel yöntemlerle belirlenmesi,
- Düzeltilici önlemler yanında farklı alternatif değerlendirmelerin yapılacağı sürecin yaratılması ve bunun raporlama ve ilgili paydaşlara aktarılmasının periyodik olarak sağlanması

şeklinde sıralanabilir.

8.5. Strateji Belgesinin Güncellenmesi ve Revizyon Süreçleri

Güncelleme ve revizyon süreci, Strateji Belgesinin değişen koşul ve faktörlere bağlı olarak uyumunun artırılması ve hedeflere ulaşması için verimliliğini sağlayacaktır. Bu süreçte eylem planlarından ve aşağıda belirtilen faaliyetlerden yararlanılacaktır:

- Periyodik sürelerde gözden geçirme ve değerlendirmelerde bulunma
- Geri bildirim ve dönüşlere bağlı olarak yeniden değerlendirme ve güncellemelerin yapılması ve bunların yayınlanması
- Veri ve bilgilerin analizi, konulara bağlı olarak birincil ve ikincil yayınlardan yararlanma, deneyimlerin göz önüne alınması
- Şeffaflık ve değerlendirmeleri katılımcı düşünce ve uygulamalarla yaparak güncellemelerde ve değerlendirmelerde ortak sorumluluğun oluşturulması.

9. SONUÇ

9.1. Strateji Belgesinin Önemi ve Etkisi

UKKS mevcut yapı ve potansiyeller dikkate alınarak gelecek hedeflerin, vizyonun ve bu hedeflere ulaşma yolundaki planları ve amaçları ortaya koymak bakımından önem taşımaktadır. Bu belge ile cevap aranılan konular; yerel ve uluslararası gelişme ve yönelimler de dikkate alınarak ulaşılmak istenen hedefe yönelik kaynakların etkin kullanımını da düşünerek nasıl bir organizasyon ve yönün çizileceğidir.

UKKS ile temelde kırsalın kalkınmasına yönelik çok bileşenli unsurların organize edilmesi ve öncelik alanlara odaklanma ile hedefe ulaşma amaçlanmaktadır. Bu yönün kırsalın istihdam, nüfus ve göç, doğal kaynak kullanımı, sosyal sermayenin geliştirilmesi, altyapı faaliyetlerinin düzenlenmesi gibi ekonomik, çevresel, toplumsal sürdürülebilirliğe etkisi ortaya çıkacaktır. UKKS dikkate alınarak verilen kararların isabetli olarak uygulamaya aktarılmasıyla amaçlanan hedeflere ulaşmak mümkün olacaktır. Bu bakımdan strateji belgesinin bir rehber ya da kılavuz işlevi gördüğü, alınan kararların belirlenen stratejik amaçlara uygun olup olmadığı değerlendirilmektedir.

UKKS oluşumunda hedefler ve bu hedeflere ulaşmada paydaşların etkinliği ve etkileşimi, kurumsal yapılanmaları daha nitelikli hale getirerek, birlikte çalışma organizasyon ve bütüncül yaklaşımları olumlu etkileyen bir süreçtir. Sürecin olumlu yönünün de değerlendirilmesi ve ilerlemesinde motivasyon ve bağlılık amaca ulaşmayı kolaylaştıracaktır.

Sonuç olarak UKKS'nin oluşturulmasında yukarıda belirtilen tüm unsurlar dikkatle alınmış içsel ve dışsal tüm faktörler göz önüne alınarak bütünsel değişim ve gelişmeler yanında, birlikte bakış açısıyla yapılan değerlendirmelerle kırsal kalkınmaya olumlu etkisinin sağlanması hedeflenmiştir.

9.2. Öneriler ve Gelecek İçin Stratejik Adımlar

UKKS, hedef ve tedbirleri ile uyumlu olarak ortaya konulduğu için izleme ve değerlendirmenin belirli periyotlarla yapılarak sonuçlarının paylaşılması oldukça önemlidir. Bu bakımdan olağanüstü durumlarda stratejik yapının güncellenerek ve bu güncellemeler süreci içerisinde paydaşların düşüncelerinin alınarak hareket edilmesi gerekmektedir. Mevcut strateji belgesinde esneklik ve

uyum düzeyini de dikkate alan yaklaşımların olması, bu yapıyı uygun hale getirecektir. Stratejik tedbir ve amaçların eylem planlarıyla desteklenmesi, operasyonel mükemmelliği arttıracaktır. Aynı zamanda kurumsal sorumluluk ve aidiyet duygusunun geliştirilmesine izleme ve değerlendirme imkanı tanıyacaktır.

EKLER

EK-1: UKKS BELGESİNİN HAZIRLANMASINDA KATKISI BULUNAN PAYDAŞ KURUM VE KURULUŞLAR

1. Tarım ve Orman Bakanlığı,
2. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı,
3. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı,
4. Sağlık Bakanlığı,
5. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı,
6. Milli Savunma Bakanlığı,
7. Adalet Bakanlığı,
8. Kültür ve Turizm Bakanlığı,
9. Milli Eğitim Bakanlığı,
10. İçişleri Bakanlığı,
11. Hazine ve Maliye Bakanlığı,
12. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı,
13. Dışişleri Bakanlığı (AB Başkanlığı),
14. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı,
15. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı,
16. Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı,
17. Ticaret Bakanlığı,
18. Gençlik ve Spor Bakanlığı,
19. Türkiye Belediyeler Birliği,

20. Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu,
21. Türkiye İstatistik Kurumu Başkanlığı,
22. Türk Patent ve Marka Kurumu Başkanlığı,
23. Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu,
24. GAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı,
25. Doğu Anadolu Projesi Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı,
26. Konya Ovası Projesi Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı,
27. Doğu Karadeniz Projesi Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı
28. Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğü,
29. Beyaz Et Sanayicileri ve Damızlıkçuları Birliği,
30. Kadın ve Demokrasi Derneği,
31. Organik Ürün Üreticileri ve Sanayiciler Derneği,
32. Türkiye Damızlık Koyun-Keçi Yetiştiricileri Merkez Birliği,
33. Türkiye Damızlık Sığır Yetiştiricileri Merkez Birliği,
34. Türkiye Arı Yetiştiricileri Merkez Birliği,
35. Türkiye Tarımsal Süt Üreticileri Merkez Birliği,
36. Türkiye Erozyonla Mücadele Ağaçlandırma ve Doğal Varlıkları Koruma Vakfı,
37. Türkiye Ziraat Odaları Birliği Başkanlığı,
38. TMMOB Ziraat Mühendisleri Odası,
39. Kırmızı Et Üreticileri Merkez Birliği,
40. Ankara Üniversitesi (Ziraat Fakültesi)

EK-2: Kırsal Göstergeler Tablosu

Sıra No	Göstergeler	Birimi	2020	2021	2022	2023	Kaynak
1	Aricılık kayıt sistemlerinde bulunan arıcılık yapan işletme sayısı	Sayı	82.862	89.361	95,386	100.399	TOB
2	ÇKS kayıt sistemlerinde bulunan genç çiftçi sayısı	Sayı	262.202	268.606	266.037	306.033	TOB
3	Organik tarım yapan üretici sayısı	Sayı	52.590	48.244	44.927		TOB
4	Organik tarım yapılan tarım arazisi	Hektar	382.665	351.919	310.584		TOB
5	ÇKS kayıt sistemlerine göre ortalama işletme büyüklüğü	Hektar	7,1	6,9	7,0	6,9	TOB
6	Hayvancılıkla ilgilenen işletme sayısı	Sayı	1.872.856	1.752.127	1.623.671		TOB
7	Su ürünleri yetiştiriciliği yapan işletme sayısı	Sayı	2.139	2.223	2.382		TOB
8	Tarım sektörünün GSYH içindeki oranı (cari fiyatlarla)	Yüzde	6,7	5,5	5,5	4,5	TÜİK
9	Tarımsal arazi büyüklüğü	Hektar	23145134	23472877	23883127	23941709	TÜİK
	a) Ekilen tarla alanı	Hektar	15628479	16061572	16528804	16711091	TÜİK
	b) Nadas alanı	Hektar	3173252	3059162	2959561	2814307	TÜİK
	c) Sebze alanı	Hektar	779246	755335	717680	712264	TÜİK
	d) Meyve alanı	Hektar	3558749	3591345	3671409	3698278	TÜİK
	e) Süs bitkisi alanı	Hektar	5407	5464	5672	5770	TÜİK
10	Tarımsal istihdam oranı	Yüzde	17,7	17,1	15,8	14,8	TÜİK
11	ÇKS kayıt sistemlerine göre tarımsal işletme sayısı	Sayı	2.127.957	2.173.009	2.177.880	2.245.215	TOB
12	Üretici organizasyonu sayısı	Sayı	12.642	12.691	12.771		TOB

Sıra No	Göstergeler	Birimi	2020	2021	2022	2023	Kaynak
13	Üretici organizasyonları ortak-üye sayısı	Sayı	4.201.748	4.197.141	4.219.930		TOB
	Atyapısı tamamlanan Tarıma Dayalı İhtisas OSB sayısı	Sayı	6	2	2	2	TOB
14	Yem bitkileri ekimi yapılan tarım arazisi	Hektar	2.458.049	2.668.608	2.752.838	2.720.546	TÜİK
15	Çayır-Mera alanı	Hektar	14.616.687	14.616.687	14.616.687	14.616.687	TÜİK
16	Nadas alanı	Hektar	3173252	3059162	2959561	2814307	TÜİK
17	Orman alanı	Hektar	22.933	23.110	23.245	23.363,071	TOB
18	Erozyon kontrolü yapılan alan büyüklüğü	Hektar	20.902	36.695	36.888		TOB
19	Orman köyü sayısı	Sayı	23.100	23.111	23.236		TOB
20	DSİ tarafından Sulanan tarım arazisi	Hektar	1.904.045	1.949.276	2.022.078	2.000.000	TOB
21	Tescil İşlemleri Tamamlanan Arazi Topplulaştırma Alanı	Hektar	4.763.853	6.021.970	6.781.335	7.273.587	TOB
22	Asfalt-beton köy yolu uzunluğu	Km	187.695	188.819	190.383		İÇİB
23	Atık suyu arıtılan köy sayısı(*)	Sayı	1101	1126	1151	1183	İÇİB
24	İçme suyu arıtılan köy sayısı(*)	Sayı	1305	1089	1094	1098	İÇİB
25	İnternet erişimi olan hane oranı	Yüzde	90,7	92,0	94,1		TÜİK
26	Kanalizasyon şebekesi bulunan köy sayısı(*)	Sayı	9530	9634	9749	9861	İÇİB
27	Katı atığı toplanan köy sayısı(*)	Sayı	11131	11499	11693	11964	İÇİB
28	Köy yolu ağı uzunluğu	Km	187.695	188.819	190.383		İÇİB
29	Şebekeli içme suyuna sahip köy sayısı(*)	Sayı	16886	16930	16944	16983	İÇİB
30	Yerleşik alan tespiti yapılmış köy sayısı(*)	Sayı	14207	14393	14670	14658	İÇİB
31	Köy okulu sayısı (ilkokul-4 yıllık)	Sayı	5.574	5.363	5.297	5.582	MEB
32	Köy okulu sayısı (ortaokul-4 yıllık)	Sayı	2.781	2.672	2.647	2.624	MEB

11 Kaynak DSİ : 2023 Yılı sonunda tamamlanması planlanan tescil rakamı verilmiştir.

ULUSAL KIRSAL KALKINMA STRATEJİSİ-IV
(2024-2028)

Sıra No	Göstergeler	Birimi	2020	2021	2022	2023	Kaynak
33	İşsizlik oranı	Yüzde	13,1	12,0	10,4	9,4	TÜİK
34	Doğurganlık hızı	Çocuk Sayısı	1,76	1,70	1,62	1,51	TÜİK
35	Gini katsayısı (eşdeğer hanehalkı kullanılabilir fert gelirine göre)	Yüzde	0,402	0,391	0,412	0,438	TÜİK
36	Köylerdeki hane sayısı	Sayı	**	**	**	**	TÜİK
37	Yoksulluk oranı	Yüzde	15,0	14,4	14,4	13,9	TÜİK
38	Kırsal nüfus oranı	Yüzde	**	**	17,3	**	TÜİK
39	Kırsal nüfusta genç ve yaşlı bağımlılık oranı						
	a) Genç bağımlılık oranı	Yüzde	33,7	33,0	32,3	31,4	TÜİK
	b) Yaşlı bağımlılık oranı	Yüzde	14,1	14,3	14,5	15,0	TÜİK
	Kırsal nüfusun yaş dağılımı						
	a) 0-14 Yaş grubu	Yüzde	**	**	**	15,0	TÜİK
	e) 15-64 Yaş grubu	Yüzde	**	**	**	16,1	TÜİK
	f) 65 Yaş ve üzeri yaş grubu	Yüzde	**	**	**	30,1	TÜİK
	Tarım sektöründe sosyal güvenlik sistemine kayıtlı çalışan sayısı	Sayı	4.737	4.948	4.866		ÇSGB-SGK
40	Köy başlısı sayısı (<i>oba, mezra, kom, divan gibi</i>)	Sayı	23747	23772	23787	23804	İÇİB
41	Köy sayısı	Sayı	18.287	18.288	18.293	18.240	İÇİB
42	Köylere hizmet götürme birlikleri sayısı(*)	Sayı	505	505	505	505	İÇİB
43	Belde sayısı	Sayı	386	387	388	390	İÇİB

Kaynak: TÜİK

(*) İçişleri Bakanlığı: Tablo, İçişleri Bakanlığınca 51 il özel idareden toplanan verilerin bütünleştirilmiş halini içerir. Tabloda yer alan asfalt-beton yol uzunluğu için şimdilik TÜİK verilerinin kullanılması uygun görülmüştür.